

НУБІП України

НУБІП України

МАГІСТЕРСЬКА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

04.01–МКР.1666 “С” 2022.11.07. 008.БЗ

НУБІП України

КОВАЛЬЧУК МАКСИМ ОЛЕКСАНДРОВИЧ

НУБІП України

2023/р.

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ І
ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ

ННІ неперервної освіти і туризму

УДК351:005.591.6

ПОГОДЖЕНО

Директор
ННІ неперервної освіти і туризму

ДОПУСКАЄТЬСЯ ДО ЗАХИСТУ
В.о. завідувача кафедри публічного
управління, менеджменту інноваційної
діяльності та дорадництва

Гриценко І.С.

(підпис)

Приліпко С.М.

(підпис)

«   »   2023 р.

«   »   2023 р.

МАГІСТЕРСЬКА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему: «Державне регулювання інноваційної діяльності»

Спеціальність 073 «Менеджмент»

Освітня програма «Управління інноваційною діяльністю»

Орієнтація освітньої програми освітньо-професійна

Гарант освітньої програми

д. е. н, професор

Витвицька О. Д.

Керівник магістерської кваліфікаційної роботи
д.ю.н., професор

Гриценко І.С.

Виконав

Ковальчук М.О.

КИЇВ – 2023

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ І
ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ

ННІ неперервної освіти і туризму

ЗАТВЕРДЖУЮ

В.о. завідувача кафедри публічного
управління та менеджменту інноваційної
діяльності
д. держ. упр., доцент Приліпко С.М.

«___» _____ 2023 р.

ЗАВДАННЯ
ДО ВИКОНАННЯ МАГІСТЕРСЬКОЇ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ
СТУДЕНТУ

Ковальчук Максиму Олександровичу

Спеціальність **073 «Менеджмент»**

Освітня програма «Управління інноваційною діяльністю»

Орієнтація освітньої програми освітньо-професійна

Тема магістерської кваліфікаційної роботи: «Державне регулювання інноваційної діяльності»

затверджена наказом ректора НУБіП України від 07.11.2022 р. №1666 «С»

Термін подання завершеної роботи на кафедру «___» _____ 2023 р.

Рік, місяць, число

Вихідні дані до магістерської кваліфікаційної роботи: законодавчі та нормативні акти України з проблем державного регулювання інноваційної діяльності, статистичні матеріали Державної служби статистики України, наукові праці зарубіжних та вітчизняних авторів, матеріали науково-практичних конференцій, матеріали внутрішньої звітності та обстежень ряду інноваційних підприємств.

Перелік питань, що підлягають дослідженню:

1. Теоретичні засади державного регулювання інноваційної діяльності.
2. Дослідження інноваційної діяльності в Україні.
3. Напрями вдосконалення державного регулювання інноваційної діяльності в Україні.

Дата видачі завдання «___» _____ 2022 р.

Керівник магістерської кваліфікаційної роботи

Грищенко І.С.

підпис

Завдання прийняв до виконання

Ковальчук М.О.

підпис

РЕФЕРАТ

НУБІП України

Ковальчук М.О. «Державне регулювання інноваційної діяльності»
(виконану за матеріалами державної статистичної звітності): магістерська
кваліфікаційна робота : спец. 073 «Менеджмент» / Ковальчук Максим
Олександрович; НУБіП України; кафедра публічного управління та
менеджменту інноваційної діяльності; керівник д.ю.н., проф. Гриценко І.С.,
Київ, 2023. 106 с.

Анотація. В магістерській роботі обґрунтовано теоретичні положення і практичні рекомендації з удосконалення державного регулювання інноваційної діяльності в Україні. Дослідили теоретичні засади державного регулювання інноваційної діяльності, а саме мету, принципи та завдання інноваційної діяльності в державі; механізм державного регулювання інноваційної діяльності та методи стимулювання інноваційної діяльності. Проаналізували сучасний стан інноваційної діяльності в Україні і її місце на світовому ринку інновацій, зокрема через дослідження організаційно-економічного механізму державного регулювання інноваційної діяльності в Україні та оцінку рівня інноваційної діяльності в Україні. Надали напрямки вдосконалення державного регулювання інноваційної діяльності в Україні на основі дослідження зарубіжного досвіду державного регулювання інноваційної діяльності в країнах ЄС, США, Японії. Розглянули можливості адаптації міжнародного досвіду до українських реалій. В результаті дослідження процесів функціонування об'єктів інноваційної інфраструктури в Україні встановлено, що за показниками їх діяльності Україна суттєво відстає від глобальних трендів. Для економічного стимулювання розвитку інноваційної інфраструктури в Україні з урахуванням зарубіжного досвіду важливими є такі завдання: 1) відновити частину податкових пільг з урахуванням нових умов функціонування інноваційних парків і кластерів, 2) збільшити державне фінансування на початкових етапах формування об'єктів інноваційної інфраструктури, 3) упорядкувати нормативно-правове забезпечення щодо їх функціонування.

Ключові слова: державне регулювання, інновація, інноваційна діяльність, інноваційне підприємство, венчурне інвестування.

НУБІП України

НУБІП України

ВСТУП

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ

ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ 8

1.1. Мета, принципи та завдання інноваційної діяльності в державі 8

1.2. Механізм державного регулювання інноваційної діяльності 14

1.3. Методи стимулювання інноваційної діяльності 31

Висновки до розділу 1 36

РОЗДІЛ 2. ДОСЛІДЖЕННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ 38

2.1. Організаційно-економічний механізм державного регулювання інноваційної діяльності в Україні 38

2.2. Аналіз розвитку інноваційної діяльності України 47

2.3. Оцінка рівня інноваційної діяльності в Україні 55

Висновки до розділу 2 67

РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ 69

3.1. Оцінка конкурентних позицій України в інноваційній сфері і пріоритетів розвитку промисловості 69

3.2. Зарубіжний досвід державного регулювання інноваційної діяльності та його адаптація в Україні 85

Висновки до розділу 3 102

ВИСНОВКИ 103

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ 107

ДОДАТКИ

НУБІП України

ВСТУП

НУБІП України

Актуальність теми. Сучасний період економічного розвитку характеризується активною взаємодією та швидкими змінами у виробничих і

НУБІП України

цифрових технологіях та процесах інтелектуалізації праці. Економічне зростання і рейтинг країни у світовій економіці визначаються її

НУБІП України

інтелектуальним капіталом, здатністю генерувати нові ідеї та реалізовувати їх шляхом інноваційно-інвестиційної моделі розвитку. Високий рівень

глобальної конкуренції на ринку промислової продукції, прискорена динаміка її технологічного оновлення та цифровізації зумовлюють

актуальність проблем ефективного стимулювання інноваційної діяльності, головним суб'єктом якої традиційно виступають промислові підприємства

НУБІП України

Глобальна пандемія 2020 року загострила проблеми доступу до фінансових ресурсів і ринків капіталу, але водночас виявила стратегічне

значення для кожної країни державної підтримки високотехнологічних галузей, зокрема, фармацевтичної промисловості, виробництва електроніки і

телекомунікаційного обладнання, медичної, високоточної та оптичної техніки. В Україні в умовах війни як ніколи потрібні інновації в оборонній

НУБІП України

галузі. Ефективно зарекомендувала себе українська протикорабельна крилата ракета Р-360 «Нептун», хоча свого часу було припинено фінансування на її

розробку і виготовлення. Розвиток таких видів діяльності ґрунтуються на підвищенні інтелектуалізації праці і потребує додаткових інвестицій у

НУБІП України

комерціалізацію знань, а відтак – в інноваційну сферу. І звичайно без раціонального державного регулювання інноваційної діяльності не досягнути

ефективного розвитку ринку інновацій.

НУБІП України

Проблематика розвитку інноваційної сфери та її стимулювання є у фокусі досліджень багатьох вітчизняних і зарубіжних учених. Теорії інновацій,

їх впливу на динаміку економічного розвитку, національну безпеку присвячені праці П. Друкера, М. Портера, Р. Фостера, К. Фрімена, М. Хаммера та інших. Наукові підходи до формування стратегій інноваційного розвитку,

інноваційної політики держави розвивають у своїх дослідженнях О. Амоша [1], Л. Волянська [2], В. Гесьць, М. Денисенко, В. Касьяненко [13], М. Крупка [16], Б. Малицький, Д. Стеченко [40], Н. Чухрай [42], І. Шуміло [44],

З. Юринець. Інструменти стимулювання інноваційної діяльності, джерела її фінансування та їх диверсифікація є предметом наукових пошуків О. Гончаренко [3], І. Алексєєва, В. Бондарчука, З. Варналія, А. Дегтяра, В. Костецького, І. Лютото, С. Мочерний [24], І. Михасюка, О. Чучко [43], І. Юхновського та ін.

Таким чином на сьогодні сформовано теоретико-методологічну основу дослідження інноваційної сфери та її державного регулювання. Проте потребують глибшого вивчення сучасні тенденції розвитку інституційної структури інноваційної сфери, нові форми стимулювання інноваційної активності промислових підприємств з урахуванням їх особливостей та потенціалу розвитку стратегічних галузей промисловості.

Мета й завдання дослідження. Метою магістерської кваліфікаційної роботи є поглиблення теоретичних засад і розроблення практичних рекомендацій щодо вдосконалення державного регулювання інноваційної діяльності.

Поставлена мета дослідження конкретизована у таких завданнях:

- обґрунтувати мету, принципи та завдання інноваційної діяльності в державі;
- дослідити механізм державного регулювання інноваційної діяльності;
- розглянути методи стимулювання інноваційної діяльності;
- визначити організаційно-економічний механізм державного регулювання інноваційної діяльності в Україні;
- проаналізувати розвиток інноваційної діяльності України;
- оцінити рівень інноваційної діяльності в Україні;
- оцінити конкурентні позиції промисловості України в інноваційній сфері з використанням міжнародних, європейських і національних індикаторів;

- розробити напрямки вдосконалення державного регулювання інноваційної діяльності в Україні на основі зарубіжного досвіду.

Об'єктом дослідження є державне регулювання інноваційної діяльності в Україні.

Предметом є теоретико-методичні та прикладні засади функціонування і розвитку державного регулювання інноваційної діяльності України.

Методи дослідження. Методологічною основою дослідження є фундаментальні положення економічної науки, теорії державного регулювання, інновацій та інноваційного розвитку. У процесі дослідження

використано такі методи: узагальнення і систематизації – для розуміння та уточнення сутності основних понять інноваційної сфери, аналізу та синтезу для типології складових інституційного забезпечення стимулювання інноваційної діяльності, побудови моделі інституційного механізму її

стимулювання, методи стратегічного і статистичного аналізу – для діагностики стану та динаміки інноваційної активності підприємств в Україні, обґрунтування стратегічних пріоритетів інноваційного розвитку промислових видів діяльності, візуалізації – для наочного відображення результатів дослідження.

Інформаційною базою дисертації є нормативно-правові акти Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України, Міністерства освіти і науки України, Міністерства економіки України з питань державного регулювання інноваційної сфери, інформаційно-аналітичні матеріали

Державної служби статистики України, Євростату, міжнародних організацій; аналітичних центрів, праці вітчизняних і зарубіжних авторів.

Обсяг та структура роботи. Магістерська робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків.

Робота викладена на 106 сторінках основного тексту, включаючи 56 найменування використаних літературних джерел.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

1.1. Мета, принципи та завдання інноваційної діяльності в державі

Загальновідомою є теза про те, що розвиток конкурентоспроможної економіки залежить від інноваційної активності її суб'єктів. Важливим є чіткість формування термінології цього виду діяльності, оскільки їх розуміння і коректне використання пов'язане з державним регулюванням інноваційної діяльності, а відтак – посиленням конкурентних позицій України на внутрішньому та зовнішньому ринку інновацій.

Базовим поняттям у термінології інноваційної діяльності є інновації. Відповідно до Закону України «Про інноваційну діяльність», інновації це «...новостворені (застосовані) і (або) вдосконалені конкурентоспроможні технології, продукція або послуги, а також організаційно-технічні рішення виробничого, адміністративного, комерційного або іншого характеру, що істотно поліпшують структуру та якість виробництва і (або) соціальної сфери» [33].

В українській економічній енциклопедії інновацію визначають як новий підхід до конструювання, виробництва, збуту товарів, завдяки якому інноватор (автор інновації) та його компанія здобувають переваги над конкурентами» [25].

Дослідженню інновацій та інноваційної діяльності присвячено чимало праць зарубіжних і вітчизняних учених, у яких існують різні погляди щодо розуміння деяких базових понять. Так, на думку О.І. Волкова, М.П. Денисенко, А.П. Гречан, потребують розмежування поняття «новація» та «інновація». Під новацією вчені розуміють «новий порядок, новий процес, новий метод, нову продукцію або технологію» [6, с. 53].

На рис. 1.1. представлена класифікація складових інноваційного процесу у промисловості.

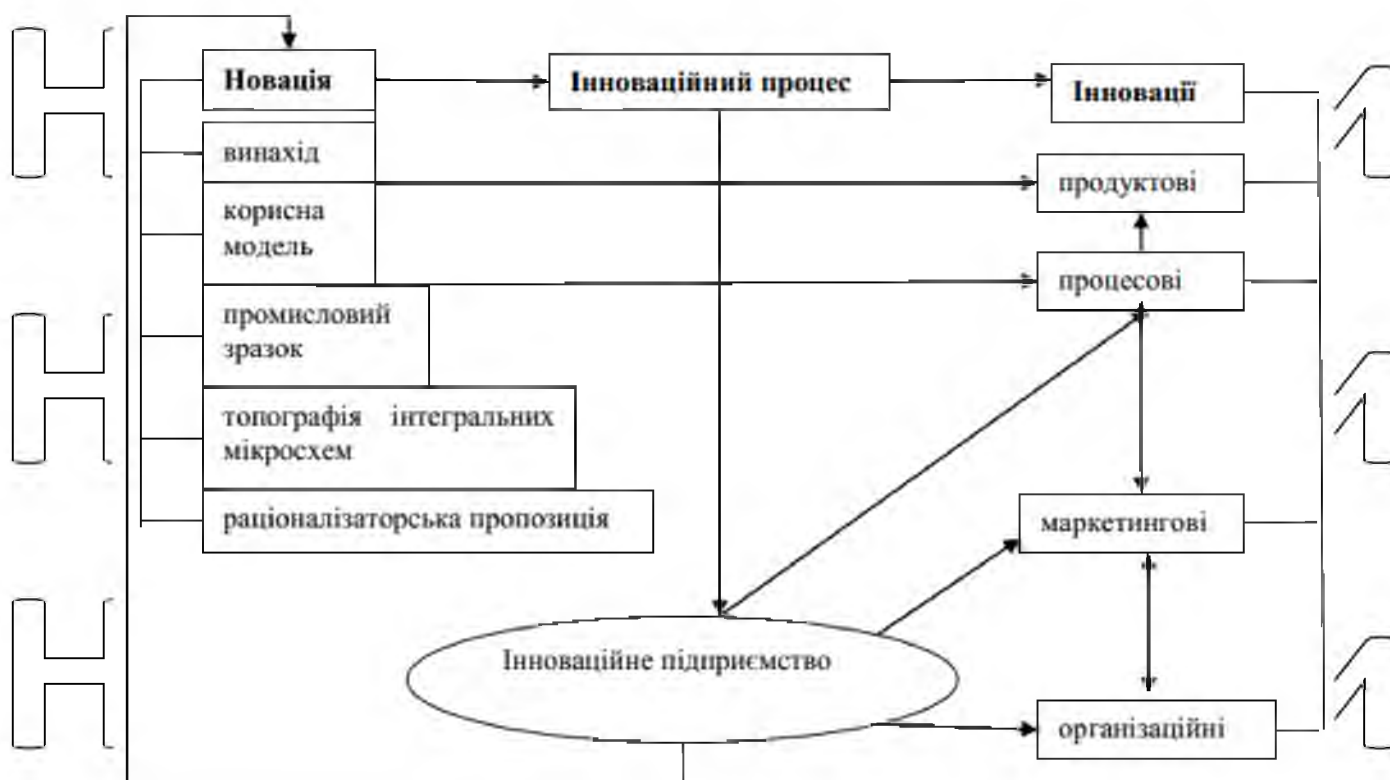

Рис. 1.1. Види новацій та інновацій у промисловості

Джерело: побудовано автором на основі [16; 20]

Відповідно до Інструкції щодо заповнення форми державного статистичного спостереження № 1-інновація "Обстеження інноваційної

діяльності промислового підприємства" виділяють чотири види інновацій:

продуктові, процесові, маркетингові, організаційні [20]. Продуктовою інновацією є впровадження товару або послуги, що є новими або значно поліпшеними за їхніми властивостями або способами використання.

Процесова інновація є впровадженням нового або значно поліпшеного способу виробництва або доставки товару. Такі інновації мають на меті зниження собівартості виробництва або витрат з доставки продукції, підвищення її якості, виробництво чи доставку нових або значно поліпшених продуктів [20]. На нашу думку, визначення процесових

інновацій доцільно доповнити екологічно чистими технологіями.

До маркетингових інновацій відносять впровадження нового методу продажу, включаючи значні зміни в дизайні або упакуванні продукту, його

складуванні, просуванні на ринок або призначенні продажної ціни, що націлені на краще задоволення потреб споживача, відкриття нових ринків або завоювання нових позицій для продукції підприємства на ринку з метою збільшення обсягу продажу. Організаційна інновація має місце тоді, коли підприємство впроваджують нового організаційного методу в діяльності підприємства, в організації робочих місць або зовнішніх зв'язків [20].

В.М. Щербань, Л.Д. Козубенко інноваціями називають «прибуткове використання новацій у вигляді нових технологій, видів продукції і послуг, організаційно-технічних і соціально-економічних рішень виробничого, фінансового, комерційного чи іншого характеру» [46, с. 26].

Український вчений-економіст А.А. Перегада [28, с. 28] визначає інновацію як «процес доведення наукової ідеї або технічного винаходу до стадії практичного використання, що приносить дохід, а також пов'язані з цим процесом техніко-економічні та інші зміни в соціальному середовищі».

Очевидно, що інновація має бути чимось окремим новим і забезпечувати суттєвий дохід та інші зміни тому, хто її застосовує. Водночас, за визначенням окремих вчених, зокрема Ю.В. Яковець, інновації – це «якісні зміни у виробництві, які можуть належати як до техніки та технології, так і до форм організації виробництва...» [46].

На думку Н. Чухрай, Р. Патори, «інновація – це використання нових для організації ідей шляхом втілення їх в товари, процесах, послугах та / або в системах управління, якими оперує організація». Саме поняття «інновації» вчені розглядають як двояке. З одного боку, простежуючи статичний аспект – «...як окреслення самого продукту, процесу або системи»; а з іншого – динамічний аспект – тобто «діяльність з дослідження, проектування, розроблення, організації виробництва та комерціалізації нового продукту, процесу або системи» [43, с. 12]. І.В. Ліпсиц, А.А. Нецадин трактують поняття

інновації як «сукупність технічних, виробничих і комерційних заходів, які сприяють виходу на ринок нових і поліпшених продуктів, зокрема комерційне використання нових і поліпшених процесів і обладнання» [19].

В.О. Василенко, В.Г. Шматько визначають інновацію як «нововведення, пов'язане з науково-технічним прогресом, що полягає у відновленні основних фондів і технологій, в удосконаленні управління й економіки підприємства». За визначенням В.Г. Мединського, це «...суспільний, технічний, економічний процес, що зумовлює створення кращих за своїми властивостями товарів (продуктів, послуг) і технологій шляхом практичного використання нововведень» [21].

П.Т. Саблук визначає інновацію як «...нове досягнення в галузі технологій чи управління, призначене для використання у виробничій, інвестиційній чи фінансовій діяльності підприємства» [21, с. 12].

І.Ф. Друкер інновацію розглядає як специфічний інструмент підприємливості, як дію, що передає ресурсам нові можливості створення багатства. Інновація не може бути лише технічною, матеріальною, вона має бути перш за все соціальною, яку важче застосувати, ніж технічну, але саме вона забезпечує прогрес (розвиток) суспільного виробництва і суспільства в цілому. Технології можна імпортувати, але для того, щоб вони розвивалися, вони мають міцно увійти в культуру народу. Тому інновації важливо розглядати скоріш як економічні або соціальні поняття, ніж як технічні [21].

На думку М.Д. Крупки, «інновація – це нововведення, використання якого призводить до якісних змін у виробництві з метою отримання соціально-економічної вигоди (ефекту)» [17, с. 22].

Особливою і базовою, на нашу думку, характеристикою інновацій є творчість. В системі японського бізнесу і менеджменту творчість є виробничим гаслом та ідеєю, що надихає, оскільки творчий підхід породжує прагнення людини до вдосконалення у праці завдяки інтелекту.

Другою характеристикою новації є новизна, рівень якої диференціюють таким чином:

- 1) світовий,
- 2) державний/національний,
- 3) локальний.

Продукт, який є новим на світовому рівні, визнається винаходом і регулюється патентним правом. Рівень техніки для винаходу включає всі відомості, що стали загальнодоступними у світі до дати подання заявки до Державного департаменту інтелектуальної власності, що діє у складі Міністерства освіти і науки України.

Узагальнюючи підходи вітчизняних і зарубіжних вчених до розуміння базових понять інноваційної сфери, можемо дійти таких висновків:

- по-перше, суттєвими ознаками інновацій є нові ідеї, рішення;
- по-друге, інновації – це результат творчої ризикової діяльності

людини, внаслідок якої створюються нові, застосовуються, або вдосконалюються технології, продукція, послуги чи організаційно-технічні рішення, які істотно поліпшують структуру, якість виробництва і (або) соціальну сферу;

- по-третє, створення інновацій відбувається через інноваційну діяльність, в основі якої є новація та інноваційний процес.

Для формування економічного механізму стимулювання розвитку інноваційної сфери важливо також чітко визначити поняття інноваційної діяльності, розмежувати його складові та характеристики (рис. 1.2).

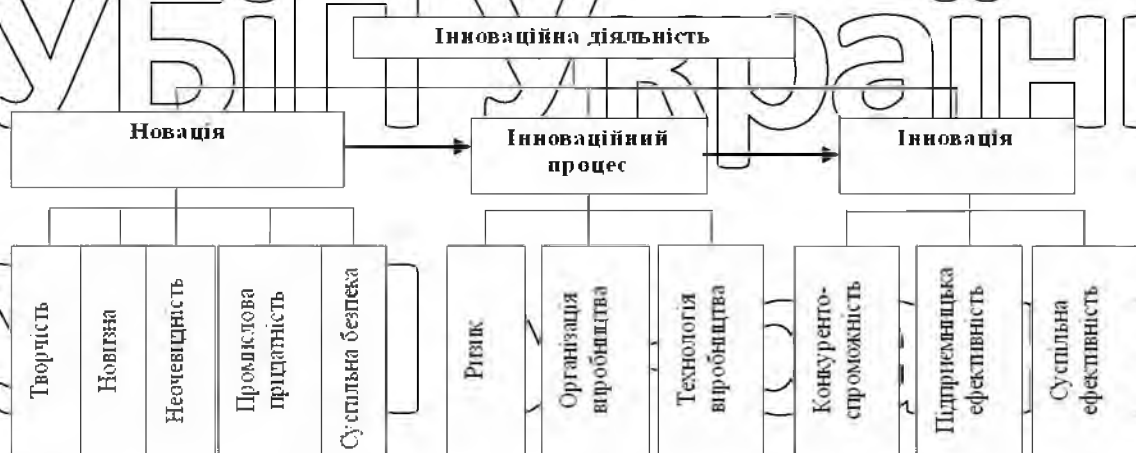

Рис. 1.2. Складові інноваційної діяльності та їх характеристики

Джерело: побудовано автором на основі [4; 17; 28]

Відповідно до Закону України «Про інноваційну діяльність» інноваційна діяльність – це «діяльність, спрямована на використання і

комерціалізацію результатів наукових досліджень та розроблень і зумовлює випуск на ринок нових конкурентоспроможних товарів і послуг».

Інноваційна діяльність реалізується через інноваційні процеси.

Першочерговою умовою інноваційного процесу є ризик, оскільки будь-яке нововведення передбачає певну невизначеність.

Інноваційну діяльність покликани фінансувати венчурні (ризикові) фонди.

Вітчизняні венчурні фонди відносяться до такого виду бізнесу, який забезпечує оптимізацію управління витратами завдяки звільненню від сплати податку на

прибуток). Водночас українські венчурні фонди не схильні до ризику. Вони

віддають перевагу вкладенням у стабільні галузі (традиційні) і надійні проекти,

наприклад, будівництво, роздрібну торгівлю, інші види, що забезпечують швидку окупність. Проте світовий досвід свідчить, що більшість інноваційних

проектів починають давати прибуток через 5-10 років після впровадження, і лише деякі забезпечують значні доходи [44].

Державне регулювання у сфері інноваційної діяльності в Україні здійснюють через [33]:

- визначення і підтримку пріоритетних напрямів інноваційної діяльності;

- формування і реалізації державних, галузевих, регіональних і місцевих інноваційних програм;

- створення нормативно-правової бази та економічних механізмів для підтримки і стимулювання інноваційної діяльності;

- захисту прав та інтересів суб'єктів інноваційної діяльності;

- фінансової підтримки виконання інноваційних проектів;

- стимулювання комерційних банків та інших фінансово-кредитних установ, що кредитують виконання інноваційних проектів;

- встановлення пільгового оподаткування суб'єктів інноваційної діяльності;

- підтримки функціонування і розвитку сучасної інноваційної інфраструктури.

Економічне регулювання інноваційної діяльності в Україні має відбуватися на основі таких принципів:

– пріоритетність інтересів національної безпеки, підвищення стандартів якості життя, розвитку циркулярної економіки;

– розподіл повноважень у державному регулюванні з урахуванням етапів інноваційних процесів та їхніх учасників:

– моніторинг ефективності економічного стимулювання інноваційної діяльності.

Отже, інноваційна діяльність – це складний процес, який полягає у перетворенні новачій, як правило у формі нових ідей, в інновації з метою забезпечення соціального, економічного, екологічного чи іншого суспільного ефекту.

1.2. Механізм державного регулювання інноваційної діяльності

Більшість країн світу застосовують механізми державного регулювання інноваційної діяльності через недосконалість базових ринкових механізмів і

важливу роль інновації, яку вона відіграє в соціально-економічному житті

країни. Україна також використовує певний механізм державного регулювання інноваційної діяльності, зокрема базові положення даного механізму зазначені в Законі України «Про інноваційну діяльність».

Базовими формальними інститутами регулювання інноваційної діяльності в Україні є:

1) законодавство України та інші нормативно-правові документи з питань інноваційного розвитку;

2) органи державного управління і самоврядування.

Законодавство України, що регулює відносини інноваційної діяльності ґрунтується на Конституції України та таких законах: «Про інноваційну діяльність», «Про наукову і науково-технічну діяльність», «Про інвестиційну діяльність», «Про наукову і науково-технічну експертизу», «Про спеціальний

режим інноваційної діяльності технологічних парків», «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні» та інших нормативно-правових актів, що регулюють відносини у цій сфері.

Законодавство та нормативно-правова база загалом як складова формальних інститутів економічного регулювання інноваційної діяльності упродовж останніх двох десятиліть динамічно змінювалися. Ключовою проблемою нормативно-правових актів було те, що кожен із них визначав діяльність певної частини учасників інноваційного процесу, при цьому не було належної узгодженості й збалансованості.

В науковій літературі пропонують різні класифікації актів законодавства у сфері інноваційної діяльності.

Виділяють акти законодавства, які визначають основи державної політики у сфері науково-технічної та інноваційної діяльності та акти за якими інноваційно-науково-технічна та інноваційна діяльність виступають лише як складові функціонування соціально-економічних процесів країни [15, с. 48].

Окремі науковці виділяють: документи програмного характеру (стратегії, концепції, програми) загальнодержавного, галузевого та регіонального рівнів; закони України, які передбачають компетенцію місцевих органів виконавчої влади та місцевого самоврядування у галузі інноваційної діяльності; підзаконні акти Кабінету Міністрів України, міністерств та відомств, що регулюють окремі питання реалізації регіональних інноваційних проєктів, створення місцевої інноваційної інфраструктури, подання звітності тощо; рішення та розпорядження місцевих органів виконавчої влади та місцевого самоврядування в галузі інноваційної діяльності [45].

Також нормативні акти класифікують на [15]:

- акти, які закріплюють екологічні пріоритети, зокрема екологічну безпеку інноваційної діяльності;

- акти законодавства, які передбачають специфіку здійснення інноваційної діяльності у вільних економічних зонах, інших територіях зі спеціальним правовим режимом, в тому числі у зонах надзвичайних

економічних ситуацій;

– акти, які спрямовані на охорону та захист авторських та суміжних прав і здійснення патентної діяльності; акти, що регулюють зовнішньоекономічні відносини та іноземне інвестування;

– акти, які регулюють різнобічні внутрішньо-економічні відносини і передбачають здійснення інноваційної діяльності в сферах підприємницької, фінансової, науково-технічної, інформаційної та іншої економічної діяльності;

– інші акти чинного законодавства, зокрема у сфері стандартизації і сертифікації, ліцензування, аудиторської діяльності, обігу цінних паперів, приватизації.

На нашу думку нормативні акти в сфері інноваційної діяльності доцільно класифікувати за критерієм спеціалізації (спрямованості) на три групи: перша – акти, які регулюють відносини у сфері інтелектуальної власності як джерела (передумови) інноваційної діяльності; друга група – акти, що регулюють відносини власне в сфері інноваційної та науково-технічної діяльності; третя група – акти, які регулюють відносини, пов'язані з інноваційною діяльністю сфери суспільного життя (табл. 1.1).

Таблиця 1.1

Класифікація нормативних актів у сфері інноваційної діяльності

Перша група – акти, які регулюють відносини у сфері інтелектуальної власності	Друга група – акти, що регулюють відносини в сфері інноваційної та науково-технічної діяльності	Третя група – акти, які поряд з інноваційною діяльністю регулюють відносини в інших сферах суспільних відносин
1	2	3
Конституція України; Цивільний кодекс; Закони України: - «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі», - «Про охорону прав на промислові зразки», «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг», - «Про охорону прав на топографії інтегральних мікросхем».	Закони України: - «Про інноваційну діяльність», - «Про інвестиційну діяльність», - «Про наукову і науково-технічну діяльність», - «Про наукову і науково-технічну експертизу», - «Про наукові парки», - «Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків»,	Господарський кодекс України; Бюджетний кодекс України; Податковий кодекс України; Закони України: «Про захист економічної конкуренції»; - «Про зовнішньоекономічну діяльність», - «Про національну програму інформатизації», - «Про стандартизацію»,

1	2	3
<p>Підзаконні нормативно-правові акти:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Порядок сплати зборів за дії, пов'язані з охороною прав на об'єкти інтелектуальної власності, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 23.12.2004р. №1716. - Правила складання і подання заявки на винахід та заявки на корисну модель, затвержені наказом Міністерства освіти і науки України від 22 січня 2001р. №22. - Правила складання і подання заявки на промисловий зразок, затвержені наказом Міністерства освіти і науки України від 18 лютого 2002 р. №110 тощо. <p>Міжнародні договори, в яких бере участь Україна:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Паризька конвенція про охорону промислової власності 1883 р., - Договір про патентну кооперацію (РСТ) 1970 р., - Будапештський договір про міжнародне визнання Депонування мікроорганізмів з метою патентної процедури 1977р., - Договір про патентне право (РБТ) 2000р. 	<ul style="list-style-type: none"> - «Про індустріальні парки», - «Про пріоритетні напрями розвитку науки і техніки», - «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні», - «Про науково-технічну інформацію», - «Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій». <p>Підзаконні нормативно-правові акти:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Указ Президента України від 30.12.2005року № 1873. - «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 6 квітня 2006року «Про стан науково-технологічної сфери та заходи щодо забезпечення інноваційного розвитку України», - Постанова Верховної Ради України «Про дотримання законодавства щодо розвитку науково-технічного потенціалу та інноваційної діяльності в Україні» від 16.06.2004 року № 1786, - Постанова Верховної Ради України «Про Концепцію науково-технологічного та інноваційного розвитку України» від 13.07.1999 року № 916. - «Стратегія інноваційного розвитку України в умовах глобалізаційних викликів на 2010 – 2020 роки». - «Стратегія розвитку сфери інноваційної діяльності на період до 2030 року» <p>Розпорядження Кабінету Міністрів України від 10.07.2019 № 526-р</p>	<p>Підзаконні нормативно-правові акти: Постанова Кабінету Міністрів України «Про заходи щодо поетапного запровадження в Україні вимог директив Європейського Союзу санітарних, екологічних, ветеринарних, фітосанітарних норм та міжнародних і європейських стандартів»,</p> <ul style="list-style-type: none"> - Указ Президента України «Про заходи щодо поліпшення інвестиційного клімату в Україні»

Систематизована вище сукупність нормативно-правових актів може слугувати основою для розроблення Кодексу інноваційної діяльності.

До першої групи актів належать закони, що регулюють відносини інтелектуальної власності (табл.1.1). Відповідно до вищенаведених актів учасником патентних правовідносин є компетентний державний орган, який здійснює видачу патентів. З 2017 року діяльність у цій сфері регулює Міністерство розвитку економіки і торгівлі (тепер Міністерство економіки України). На підставі рішення про видачу патенту здійснюється державна реєстрація патенту. Для цього вносяться відповідні відомості до відповідного

Реєстру

Ми поділяємо думку про те, що в Законі України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» доцільно розробити програму державної підтримки патентування українських винаходів за кордоном, запровадивши наступні кроки:

- створити державні та приватні установи (центри) надання професійних послуг з патентування винаходів в інших країнах;

- створити систему доступу до інформації щодо іноземного патентування через розвиток вільних точок доступу до консультативних пунктів у регіонах України

- запровадити для підприємств України умови патентування винаходів в Україні, не менш сприятливі, ніж у державах-членах

Європейського Союзу (ЄС). Передбачити можливість для юридичних осіб зниження ставок зборів за дії, пов'язані з охороною прав на корисні моделі, можливість проведення кваліфікаційної експертизи при отриманні патенту на корисну модель;

- визначити розмір та порядок виплати винагороди за використання об'єктів інтелектуальної власності (ОІВ) їхнім творцям [41];

- укладати міжнародно-правові угоди з охорони промислової власності.

Однією з перших міжнародно-правових угод з охорони промислової

власності була Паризька конвенція про охорону промислової власності, укладена 20 березня 1883 р. Україна є учасницею Конвенції з 25 грудня 1991 р. Паризька конвенція не передбачає міжнародного патенту. Водночас можливість створення єдиного патенту передбачено окремими міжнародними угодами регіонального характеру. До них належить

Європейська патентна конвенція, укладена 5 жовтня 1973 р. в Мюнхені. Україна не є учасницею цієї Конвенції [16].

Ще одним важливим об'єктом промислової власності для України є раціоналізаторські пропозиції. До Цивільно кодексу України у 2003 р.

включено главу 41 «Право інтелектуальної власності на раціоналізаторську пропозицію» [16]. Форми заяви на раціоналізаторську пропозицію та журналу реєстрації раціоналізаторських пропозицій затверджені наказом Державного комітету статистики України від 10 серпня 2004 р. №469 [16].

Другу групу формують Закони України, що регулюють інноваційну діяльність, як таку (табл. 1.1). Закон України «Про інноваційну діяльність» [33] визначає правові, економічні та організаційні засади державного регулювання інноваційної діяльності в Україні, встановлює форми стимулювання державою інноваційних процесів і спрямований на підтримку

розвитку економіки України інноваційним шляхом. Закон відносить до об'єктів інноваційної діяльності: інноваційні програми і проекти; нові знання та інтелектуальні продукти; виробниче обладнання та процеси;

інфраструктуру виробництва і підприємництва; організаційно-технічні рішення виробничого, адміністративного, комерційного або іншого характеру, що істотно поліпшують структуру і якість виробництва і (або) соціальної сфери; сировинні ресурси, засоби їх видобування і переробки; товарну продукцію; механізми формування споживчого ринку і збуту товарної продукції. До суб'єктів – фізичні та юридичні особи України та

іноземних держав, особи без громадянства, об'єднання цих осіб, які провадять в Україні інноваційну діяльність і (або) залучають майнові та інтелектуальні цінності, вкладають власні чи запозичені кошти в реалізацію в

Україні інноваційних проєктів [33].

Механізм державної реєстрації інноваційних проєктів розкрито в Законі України «Про інноваційну діяльність», Законі України «Про наукову і науково-технічну експертизу», Постанові Кабінету Міністрів України від 17.09.2003р. №1474 «Про затвердження порядку державної реєстрації інноваційних проєктів і ведення Державного реєстру інноваційних проєктів».

Державну реєстрацію інноваційних та пріоритетних інноваційних проєктів здійснює центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері інноваційної діяльності і веде Державний реєстр інноваційних проєктів. На даний час цим органом є Міністерства освіти і науки України (Департамент інноваційної діяльності та трансферу технологій).

У Законі України «Про інвестиційну діяльність» інноваційна діяльність розглядається як сукупність заходів, спрямованих на створення, впровадження, поширення та реалізацію інновацій з метою отримання комерційного та/або соціального ефекту, які здійснюються шляхом реалізації інвестицій, вкладених в об'єкти інноваційної діяльності. В багатьох публікаціях автори розглядають інноваційно-інвестиційну діяльність спільно або вважають інноваційну діяльність різновидом інвестиційної діяльності [32].

Суб'єктам інноваційної діяльності, згідно Закону України «Про інноваційну діяльність» для виконання ними інноваційних проєктів може бути надана фінансова підтримка шляхом [33]:

а) повного безвідсоткового кредитування (на умовах інфляційної індексації) пріоритетних інноваційних проєктів за рахунок коштів Державного бюджету України, бюджету АР Крим та місцевих бюджетів;

б) часткового (до 50 %) безвідсоткового кредитування (на умовах інфляційної індексації) інноваційних проєктів за рахунок коштів Державного бюджету України, бюджету АР Крим та місцевих бюджетів за умови залучення до фінансування проєкту решти необхідних коштів виконавця проєкту і (або) інших суб'єктів інноваційної діяльності;

в) повної чи часткової компенсації (за рахунок коштів Державного

бюджету України, бюджету АР Крим та місцевих бюджетів) відсотків, сплачених суб'єктами інноваційної діяльності комерційним банкам та іншим фінансово-кредитним установам за кредитування інноваційних проєктів;

г) надання державних гарантій комерційним банкам, що здійснюють кредитування пріоритетних інноваційних проєктів;

е) майнового страхування реалізації інноваційних проєктів відповідно до Закону України «Про страхування».

Вважаємо за доцільне поняття «інноваційний проєкт» розглядати у сукупності з поняттям «інвестиційний проєкт». Згідно [33] інноваційний

проєкт це комплекс документів, що визначає процедуру (комплекс усіх необхідних заходів (у тому числі інвестиційних) щодо створення і реалізації інноваційного продукту і (або) інноваційної продукції, а згідно [32]

інвестиційний проєкт – це сукупність цілеспрямованих організаційно-правових, управлінських, аналітичних, фінансових та інженерно-технічних заходів, які здійснюються суб'єктами інвестиційної діяльності, оформлені у вигляді планово-розрахункових документів, необхідних та достатніх для обґрунтування, організації та управління роботами з реалізації проєкту.

Отже, інноваційний проєкт може бути інвестиційним.

Державну реєстрацію інвестиційних проєктів здійснює Департамент державних інвестиційних проєктів та підтримки розвитку Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України. Згідно

Податкового кодексу України [29] суб'єкти господарювання під час реалізації інвестиційних проєктів у пріоритетних галузях економіки,

схвалених відповідно до Закону України «Про стимулювання інвестиційної діяльності у пріоритетних галузях економіки з метою створення нових робочих місць», тимчасово, з 1 січня 2013 року до 31 грудня 2022 року

включно, податок на прибуток підприємств обчислюють з урахуванням таких особливостей:

1) сума податкових пільг з податку на прибуток не може перевищувати обсяг інвестицій, фактично здійснених таким суб'єктом

господарювання;

2) ведуть окремий облік доходів та витрат, пов'язаних з отриманням прибутку від реалізації інвестиційних проєктів у пріоритетних галузях економіки, що звільняються від оподаткування за загальними правилами у порядку, визначеному пунктом 152.11 статті 152 Податкового Кодексу (Додаток Б).

Ми погоджуємось з висновками науковців, що актуальними заходами з розробки механізмів державно-приватного партнерства у сфері досліджень, розробок та інновацій, які важливо передбачити в удосконаленні чинного Закону, є [41]:

1. Впровадження програм спільного фінансування для:
— спільних наукових досліджень і розробок у важливих для держави галузях;

— трансферу результатів досліджень до підприємств;
— інноваційних проєктів;
— розвитку регіональної інноваційної інфраструктури (кластери, наукові парки, центри, бізнес-інкубатори);

2. Створення інноваційних фондів (венчурних фондів) шляхом застосування механізмів державно-приватного партнерства та мобілізації державних і приватних фінансових ресурсів.

Закон України «Про інноваційну діяльність» є прикладом практики ігнорування законодавства або призупинення дії статей законів, які стосувалися фінансової підтримки інноваційної діяльності. Так, ст. 21 і 22 Закону передбачалося стимулювання інноваційної діяльності шляхом встановлення податкових пільг. Проте чинність цих статей була призупинена спочатку в 2003 р., а згодом, і у 2004 р. У 2005 р. ці статті були повністю скасовані [18].

Закон України «Про наукову і науково-технічну діяльність» [34] визначає правовий статус суб'єктів наукової і науково-технічної діяльності, матеріальні та моральні стимули її забезпечення престижності; економічні, соціальні та правові гарантії наукової і науково-технічної діяльності, свободи

наукової творчості; основні цілі, напрями та принципи державної політики у сфері наукової і науково-технічної діяльності; повноваження органів державної влади щодо здійснення державного регулювання та управління у сфері наукової і науково-технічної діяльності.

У Законі «Про наукову і науково-технічну діяльність» вперше чітко визначено функції і взаємовідносини науки і органів державної влади. Стисло виклавши повноваження у цій сфері, закон покликаний створити дієвий механізм визначення науково-технологічних та інноваційних

пріоритетів. Наведемо класифікацію пріоритетів інноваційної діяльності: за масштабістю – державні, галузеві, регіональні; за термінами – довгострокові і середньострокові. Визначено порядок формування загальнодержавних пріоритетів, а також середньострокових пріоритетів розвитку регіонів і галузей.

Однак, більшість стратегічних пріоритетних напрямів інноваційної діяльності, визначених законом, орієнтовані на розвиток третього або четвертого технологічних укладів, які характеризуються широким використанням електричних двигунів та електротехніки, розвитком хімічної промисловості, автомобіле- та тракторобудування, виробництвом моторизованих озброєнь. Але закон не враховує п'ятого технологічного

укладу, що розпочався із середини 80-х років ХХ ст. та характеризується розвитком інформаційних і комунікаційних технологій, аерокосмічної техніки, наукомістких виробництв і нових джерел енергії [18]. Пропонуємо в законах «Про наукову і науково-технічну діяльність», «Про інноваційну

діяльність» внести зміни і доповнення, які враховують розвиток п'ятого і шостого технологічних укладів, а саме, розвитку біотехнологій, нанотехнологій, фотоніки, генної інженерії та штучного інтелекту. Закон України «Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків» сприяв розвитку цих суб'єктів.

Порівнюючи положення Закону України «Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків» та Закону України «Про інноваційну діяльність», важливо відзначити, що технопарки користуються

більшим колом преференцій, ніж це передбачено в Законі «Про інноваційну діяльність». Технопаркам надають цільові субсидії у вигляді: звільнення від ввізного мита при ввезенні в Україну для реалізації проєктів технологічних парків нових устаткування, обладнання та комплектуючих, а також матеріалів,

які не виробляються в Україні, що зараховується на спеціальний рахунок

розвитку технопарку. В даний час Закон України «Про інноваційну діяльність» додатково передбачає надання державних гарантій комерційним банкам, що здійснюють кредитування пріоритетних інноваційних проєктів;

майнове страхування реалізації інноваційних проєктів у страховиків.

Порівнюючи ці два закони, важливо зазначити, що Закон України «Про інноваційну діяльність» встановлює загальні норми для суб'єктів інноваційної діяльності, а Закон України «Про спеціальний режим інноваційної діяльності

технологічних парків» спеціальні норми, призначені для технопарків.

Закон «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні» окреслює коло перспективних галузей науки та промисловості, яким може надаватись державна підтримка. У цьому Законі простежується думка про перехід від непрямой підтримки інновацій (на основі податкових пільг) до прямого субсидування через гранти, пільгові кредити та державні

замовлення. У Законі наведено перелік напрямів інноваційної діяльності, для підтримки яких можуть надаватись пільги.

В Україні Законом України «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні» визначено більше 20 стратегічних напрямів на 2011-2021

роки [13], щоправда пізніше вони зменшились до 8 і збільшили термін до 2022 р., серед яких освоєння нових технологій транспортування енергії,

впровадження енергоефективних, ресурсозберігаючих технологій, освоєння альтернативних джерел енергії; освоєння нових технологій розвитку

транспортної системи, ракетно-космічної галузі, авіа- і суднобудування,

озброєння та військової техніки; широке застосування технологій більш чистого

виробництва та охорони навколишнього природного середовища, розвиток сучасних інформаційних, комунікаційних технологій, робототехніки.

Можливості бюджету в умовах війни значно обмежені, тому не можуть сприяти реалізації кожного з пріоритетних напрямів інноваційної діяльності. На нашу думку важливо передбачити пріоритети симулювання у сфері досліджень, розробок та інновацій. Важливою є співпраця усіх залучених суб'єктів. Пріоритети у сфері наукових досліджень та інновацій повинні визначатися на основі прогностико-аналітичних досліджень та світових тенденцій на основі результатів Національної програми форсайтних досліджень з широким залученням представників бізнесу, а також іноземних експертів. Одним із основних завдань є формування методології для встановлення пріоритетів. Процес має включати мету, завдання, оцінку фінансових можливостей, тощо. У стимулюванні фінансування наукових досліджень і розробок можна збільшити частку джерел на основі конкурсу та спільного фінансування досліджень і розробок у промисловості.

Зазначені положення знайшли своє відображення у Стратегії розвитку сфери інноваційної діяльності на період до 2030 року, затвердженої розпорядженням Кабінету Міністрів України, від 10.07.2019 № 526-р [30]. Цей документ встановлює фундаментальні засади інноваційного розвитку України й окреслює коло проблем у сфері інноваційного розвитку, які стоять на сьогоднішній день перед нашою державою; визначає передумови та перспективи розвитку інноваційного розвитку України; встановлює концептуальні засади такого розвитку, засоби залучення зарубіжних інвесторів до розвитку вітчизняної інноваційної сфери.

До третьої групи нормативно-правового регулювання інноваційної сфери належать закони, які крім інноваційної діяльності врегульовують інші сфери суспільного життя (табл. 1.1)

Господарський кодекс України [4] визначає основні засади господарювання в Україні і регулює відносини, що виникають у процесі організації та здійснення господарської діяльності між суб'єктами господарювання, а також між цими суб'єктами та іншими учасниками відносин у сфері господарювання (ст. 1), зокрема він врегульовує відносини в

сфері інноваційно діяльності (глава 34 Кодексу). Як вже зазначалося Господарським кодексом закріплюється більш широке за змістом визначення інноваційної діяльності, ніж Законом України «Про інноваційну діяльність».

На нашу думку, як в Законі України «Про інноваційну діяльність», так і в Господарському кодексі варто визначити суть, організаційно-правові форми та спектр діяльності (в тому числі і фінансування) інфраструктури підтримки інновацій та бізнесу, яка включає технопарки, наукові парки, бізнес-інкубатори, структуру з трансферу технологій тощо.

У Податковому кодексі доцільно, на нашу думку, передбачити податкові стимули суб'єктам інноваційної діяльності у вигляді звільнення від сплати податків і надання податкових пільг на податки, що сплачуються до місцевих бюджетів, а також передбачити цільове інвестиційне податкове стимулювання. Розмір податкових пільг може змінюватися у межах, встановлених центральними органами влади.

Актуальним завданням є також підтримка в регіонах України інноваційних проєктів, що реалізуються в рамках середньострокових пріоритетних напрямків регіонального інноваційного розвитку, затверджених регіональною радою та уповноваженим урядовим агентством у сфері інноваційної діяльності. Податковим стимулом для таких інноваційних проєктів може бути, зокрема, звільнення від сплати податку на прибуток підприємств на певний період часу, звільнення від сплати митних зборів для обладнання, яке не виробляється в Україні і необхідне для реалізації проєкту, протягом визначеної кількості перших років виконання проєкту, відновлення пільги для технопарків (звільнення від ПДВ).

Україна взяла на себе зобов'язання в рамках Угоди про партнерство та співробітництво між Україною і Євросоюзом щодо гармонізації законодавства, норм, правил і стандартів, а також процедур оцінки відповідності до європейських. Ще в березні 1997 року Кабінет Міністрів України прийняв постанову «Про заходи щодо поетапного запровадження в Україні вимог директив Європейського Союзу, санітарних, екологічних,

ветеринарних, фітосанітарних норм та міжнародних і європейських стандартів» [31].

Суттєвим нормативно-правовим стимулом для учасників інноваційного процесу на етапі наукових досліджень і розробок може бути гармонізація положень Бюджетного кодексу в міжнародними та європейськими нормами.

Зокрема, Лісабонська стратегія дає пораду сконцентрувати не менше 1% ВВП державних інвестицій і 2% інвестицій з боку промисловості на дослідження та розробки [16]. Актуальним завданням є також узгодження

положень нормативно-правового забезпечення з питань розвитку інноваційної сфери з Класифікацією видів економічної діяльності (КВЕД).

Закон України «Про інноваційну діяльність» має певні відмінності з аналогічним європейським законодавством у частині стимулювання

підприємств, які комерціалізують інновації. У країнах Європейського Союзу пільги на інноваційну діяльність, на відміну від України, не передбачені. У

всіх країнах страхують інноваційні ризики. У Великобританії держава страхує 80% ризиків. Українське законодавство не передбачає державне страхування інновацій, що не сприяє розвитку інноваційної діяльності [7].

Венчурні компанії України практично ніколи не вкладають гроші на стадії розробки «геніальної ідеї» – ризиковано, а вступають в проєкт, коли є експериментальна модель і складений бізнес-план. Тому на початкових стадіях, як вважають українські дослідники, інновації мають фінансуватися державою [44].

Невизначеність на сучасному етапі зумовлена значним відривом темпів розвитку науки і техніки над темпами виробництва, що має як плюси, так і мінуси. Плюси характеризуються вибором можливостей вирішення виробничих задач. Мінуси полягають у великому масиві інформації, серед якої потрібно обрати оптимальне рішення. У розвинутих країнах задачу вибору вирішують через організацію конкурсів науково-технічних проєктів, що переносить акцент конкуренції у стадію новачий.

У законодавчих актах поняття інноваційно-активних підприємств не

використовують. Проте цей термін широко застосовують у документах з планування й обліку інноваційної діяльності, вимірювання інноваційного розвитку поряд з такими поняттями як «інноваційний потенціал»,

«потенційно-інноваційна фірма». Організація економічного розвитку і співробітництва [45] пропонує таке визначення: інноваційно активною є фірма, що виявила інноваційну активність під час обстеження, включаючи ту, що триває, і припинену. Іншими словами, фірми, що проводили в період обстеження будь-яку діяльність, пов'язану із створенням інновацій,

визнаються інноваційно активними, незалежно від того, чи привела ця діяльність до реальної появи інновації, чи ні. У Методологічних положеннях

зі статистики інноваційної діяльності наведено такі визначення: «Інноваційне підприємство (організація) – юридична особа, що впроваджувала будь-яку інновацію за визначений період часу»,

«Інноваційно-активне підприємство – підприємство, що в період обстеження займалося діяльністю, пов'язаною зі створенням інновацій, незалежно від того, чи привела така діяльність до реального впровадження інновацій» [20].

Таким чином можна дійти висновку, що поняття «інноваційно активне підприємство» за змістом є ширшим, за поняття «інноваційне підприємство».

Належність підприємств до групи інноваційно-активних не дає їм жодних переваг порівняно з іншими суб'єктами господарювання, на відміну від суб'єктів господарювання, які реалізують інноваційний проєкт.

Державну допомогу отримують підприємства всіх форм власності, що реалізують в Україні інноваційні проєкти і мають статус інноваційних. Отже, статус інноваційного для суб'єкта господарювання є непостійним: певний період підприємство може мати такий статус (за умови, що понад 70% обсягу його продукції є інноваційною), а за інших умов – втратити. Такий статус

надає Державна фіскальна служба на підставі даних, які подає їй суб'єкт інноваційної діяльності, що за логикою відповідає змісту статті 16 зазначеного Закону [43]. Законом не передбачено реєстрацію інноваційних підприємств. Можливо, це насамперед пов'язано з тим, що за редакцією

закону «Про інноваційну діяльність» від 04.07.2002р. статус підприємства як інноваційного надавав йому право на пільги згідно статті 21 та 22, проте вони були скасовані у 2005 році [33]. Тому термін інноваційне підприємство втратило юридичну силу.

Ще одною проблемою у визначенні інноваційного підприємства є складність оцінювання новизни продукції. На сьогодні не існує єдиного стандарту, згідно з яким інноваційною вважають продукцію, яка має ознаки новизни на світовому рівні, державному, чи рівні підприємства.

Інноваційною може бути продукція, яка, згідно з Законом України «Про інноваційну діяльність», відповідає таким вимогам [33]:

а) вона є результатом виконання інноваційного проєкту;
 б) така продукція виробляється (буде вироблена) в Україні вперше, або, порівняно з іншою аналогічною продукцією, є конкурентоздатною і має суттєво вищі техніко-економічні показники.

Крім того інноваційні підприємства потребують найбільшої підтримки з боку держави на етапі впровадження новачій, а обсяг реалізованої інноваційної продукції можливий через довготривалий час.

Зважаючи на вище сказане, інноваційним підприємством, на нашу думку, доцільно вважати суб'єкт господарювання, щодо якого виконуються такі умови:

2) підприємство має зареєстровані інноваційні проєкти і здійснює окремий бухгалтерський облік щодо їх виконання;

3) витрати (інвестиції) на інноваційну діяльність перевищують 70 % загальних витрат (інвестицій) на всі види продукції.

Таке визначення інноваційного підприємства ми обґрунтовуємо також світовою практикою інноваційної діяльності та її результатами. Згідно зарубіжного досвіду, лише 10% витрат на інноваційну діяльність є успішними, проте доходи від такої діяльності в разі покривають загальні витрати на її здійснення. Тому витратний підхід у визначенні інноваційного підприємства дасть змогу суб'єктам господарювання отримати економічні

стимули для інноваційної активності на стадії впровадження новачій. Крім того, визначення інноваційного підприємства на основі витратного показника спрощує моніторинг за даними підприємствами, оскільки саме визначення інноваційної продукції для українських підприємців є нелегкою задачею для ведення обліку та звітності. Дозволить підтримати державою крім продуктивних також процесові, маркетингові та організаційні інновації.

На нашу думку доцільно запровадити реєстр інноваційних підприємств та відновити всі пільги для них, запроваджені Законом України «Про інноваційну діяльність» від 04.07.2002 р (50% податку на прибуток та 50%

ПДВ зараховуються на спеціальний рахунок підприємства щодо ведення інноваційної діяльності), встановити щорічну норму прискореної амортизації основних засобів 3 та 4 груп; сплата земельного податку за ставкою у розмірі

50 відсотків чинної ставки оподаткування в рамках проєкту. Оскільки частка витрат на інновації 70% у загальних витратах є досить високим показником, тому на нашу думку, під таку умову попадуть в основному малі інноваційні підприємства (стартапи) та підприємства що проводять повну модернізацію виробничого процесу.

Для підприємств, які провадять інноваційні проєкти, проте не можуть бути зареєстровані, як інноваційні доцільним, на нашу думку, є запровадження «дослідницького податкового кредиту», що забезпечуватиме зменшення суми нарахованого податку на прибуток на суму, що дорівнює відсотку від обсягу витрат суб'єкта господарювання на інноваційну діяльність у поточному році, проте не більше за 50%. Дослідницький податковий кредит зараховується на спеціальний рахунок підприємства, щодо ведення інноваційної діяльності.

Отже, механізм державного регулювання інноваційної діяльності являє собою сукупність методів, форм і інструментів, за допомогою яких забезпечується функціонування, регулювання, контроль за ринком інновацій, захист прав і інтересів його суб'єктів, а також зниження ризиків та забезпечення стабільності розвитку інноваційної діяльності.

1.3. Методи стимулювання інноваційної діяльності

Державний вплив здійснюється через кредитну і грошову політику, фінансово-бюджетну політику, політику доходів і зайнятості, підтримання оптимальних співвідношень між величиною сукупного позичкового капіталу і капіталу зайнятого у інноваційному виробництві, заохочення експорту і сприяння імпорту для насичення внутрішнього ринку інноваційними технологіями.

Реалізація відповідних форм механізму державного стимулювання інноваційної діяльності відбувається через застосування сукупності методів економічного регулювання (рис.1.3).

Рис.1.3. Методи стимулювання інноваційної діяльності

Джерело: побудовано автором за [3; 38]

Пряма державна підтримка інноваційної діяльності здійснюється за допомогою таких економічних напрямів: фінансування науково-дослідних, технологічних робіт, пов'язаних з інноваційною діяльністю;

- фінансова підтримка інноваційних проєктів та програм, що є основою, як для інноваційної діяльності, так і для суб'єктів інфраструктури в інноваційній діяльності;

- фінансова допомога для патентування винаходів і промислових зразків у інших країнах;

- інвестування коштів у створення і розвиток об'єктів інфраструктури інноваційної діяльності;

- державне замовлення на продукцію інноваційної діяльності;

- надання субсидій на реалізацію інноваційних проєктів;

- порука перед кредитором та інвестором за зобов'язаннями суб'єктів господарювання інноваційної діяльності.

При цьому необхідно враховувати, що державна підтримка інноваційної діяльності надається лише на період здійснення такої діяльності.

Державна підтримка інноваційного проєкту надається на нормативний термін окупності, але не більше трьох років з моменту початку виробництва. Підтримка, що надається на конкурсній основі, здійснюється, як правило, на умовах повернення.

Найпоширенішими інструментами державної підтримки інноваційної діяльності є: контрактне фінансування, гранти та державні замовлення.

Контрактне фінансування являє собою один з елементів розповсюдженої в даний час в багатьох країнах системи контрактних відносин - договорів між замовниками та підрядниками. Таку форму

застосовують, якщо купівля державою результатів досліджень і розробок приносить певну користь державі, але можлива практика передачі даного продукту третій стороні. Укладення контракту, за винятком спеціально обумовлених ситуацій, є результатом конкурсу. Під час робіт за контрактом

уповноважений від держави має право слідкувати за процесом виконання робіт і вносити корективи. У контракті чітко передбачаються терміни завершення робіт, конкретний розподіл праці між виконавцями, характер матеріальної винагороди.

Другий поширений інструмент – гранти, за допомогою яких здійснюють стимулювання та підтримку з боку держави наукових досліджень і розробок через фінансову допомогу, власність, певні послуги та інші цінності. Причому передбачається, що до закінчення робіт держава не має права контролю і втручання в їх виконання. Термін виконання робіт обумовлюється спеціальною угодою. Найчастіше грант використовують для підтримки державою досліджень і розробок, результати яких не можуть дати безпосередню вигоду чи користь в найближчий час.

Напрямом підвищення ефективності використання коштів бюджету при виконанні досліджень і розробок за пріоритетними напрямками виступає замовлення держави на науково-технічну продукцію, яке забезпечує зв'язок планів проведення наукових досліджень і розробок з програмами соціально-економічного розвитку країни [3].

Основа замовлення держави на науково-технічну продукцію складають цільові програми у сфері науки і технологій, а також державна програма озброєння і державне оборонне замовлення. Формування цільових програм здійснюється при цьому на основі загальних принципів, визначених з урахуванням пріоритетів і цілей соціально-економічного розвитку країни, напрямів структурної та науково-технічної політики, прогнозів розвитку загальнодержавних потреб і фінансових ресурсів, результатів аналізу економічного, соціального та екологічного стану країни, зовнішньополітичних і зовнішньоекономічних умов, а також міжнародних домовленостей.

Поряд із зазначеними загальними принципами формування цільових програм у сфері науки і технологій здійснюється з урахуванням таких умов [3]:

- забезпечення безперервності циклу «фундаментальні дослідження - пошукові науково-дослідні роботи (НДР) - прикладні науково-дослідні та дослідно-конструкторські роботи (НДДКР) - технології - виробництво - ринкова реалізація» та збалансованості його етапів при загальній орієнтації на кінцевий результат - серійний випуск наукоємної конкурентоспроможної продукції в економічно доцільних обсягах;

- концентрація коштів бюджету і позабюджетних коштів на реалізацію пріоритетних напрямів у розвитку науки і техніки;

- здійснення вибору об'єктів фінансування на основі їх оцінки за науково-технічним, економічним, екологічним та іншим критеріям з урахуванням можливостей бюджету.

Державне регулювання у сфері науки і технологій передбачає реалізацію найважливіших інноваційних проєктів державного значення, які базуються на наукових результатах світового рівня, отриманих при здійсненні досліджень з пріоритетних напрямів.

У державному регулюванні інноваційних процесів важливу роль відіграють і непрямі методи, які використовуються в реалізації державної інноваційної політики, націлені, з одного боку, на стимулювання інноваційних процесів, а з іншого - на створення сприятливого (соціального, економічного, психологічного) клімату для новаторської діяльності [3].

Склад, структура і зміст непрямих методів державного регулювання інноваційних процесів, як зазначалося вище, досить різноманітні [3].

У багатьох країнах з розвинутою економікою саме непрямі методи державного регулювання знаходять широке застосування. Зокрема, активно

застосовуються податкові пільги та знижки, кредитні пільги. Податкові пільги та знижки реалізуються у таких формах:

- звільнення від оподаткування частини прибутку підприємств і організацій, яку застосовують для науково-технічних досліджень і розробок;

- зменшення оподатковуваних доходів на суму коштів наукових організацій і вузів отриманих від реалізації науково-технічної (інноваційної) продукції і спрямованих на придбання обладнання;

- зменшенні податкових ставок на додану вартість, землю і майно для науково-технічних організацій;

- зменшенні податку на прибуток на певний період часу, одержуваного від використання винаходів та інших нововведень суб'єктами господарювання.

Ефективними за певних умов можуть бути такі непрямі заходи державного регулювання інновацій, як кредитні пільги, тобто надання кредитів (наприклад, з низькою процентною ставкою) підприємствам, акціонерним товариствам і фірмам – потенційним споживачам результатів інноваційних розробок, нововведень.

Найважливішу роль у стимулюванні інноваційної діяльності з боку держави відіграє формування вигідного інноваційного середовища для забезпечення досліджень і розробок і включає патентування та ліцензування, національні служби науково-технічної інформації, сертифікації, стандартизації, статистичні дані; аналітичні центри, що здійснюють підготовку аналізу, прогнозів, забезпечення інформацією органів державної влади, та інших зацікавлених сторін; оцінку можливих ризиків та негативних наслідків інновацій, національні наукові пріоритети.

У процесі регулювання і стимулювання інноваційної діяльності державні органи влади використовують прямі і непрямі методи управління. Незважаючи на існуючі відмінності між станом інноваційної сфери та специфікою соціально-економічної моделі, реалізованої в тій чи іншій країні, можна стверджувати, що всі держави здійснюють систему заходів з науково-технічної та інноваційної діяльності, її стимулювання шляхом гнучкого поєднання двох методів: прямої і непрямой підтримки.

Завершальною ланкою виступає отримання ефекту від інноваційної діяльності, як на макроекономічному рівні – податкові надходження від інноваційної діяльності до бюджету; так і на мікрорівні – одержання прибутку інноваційними підприємствами. Крім того, в системі методів впливу держави на інноваційні процеси важливими є заходи, що стимулюють взаємодію компаній (промислових підприємств), університетів і дослідницьких центрів.

Таким чином визначено основні складові економічного механізму стимулювання інноваційної діяльності, який має не лише забезпечити розвиток науки, техніки, технологій, а й створити сприятливі умови для цих змін через ефективне провадження у цій сфері інвестиційної, фінансово-кредитної політики, удосконалення організації праці та виробництва.

Висновки до розділу 1

Узагальнення теоретичних і прикладних підходів до розуміння сутності основних понять інноваційної діяльності та формування механізму її стимулювання є підставою для таких висновків.

1. На підставі узагальнення вітчизняних і зарубіжних праць з питань інновацій, а також аналізу нормативно-правового забезпечення пропонуємо визначення інноваційної діяльності підприємств, як складного процесу, який полягає у перетворенні новачій, як правило у формі нових ідей, в інновації з метою забезпечення соціального, економічного, екологічного чи іншого суспільного ефекту. Результативність та ефективність такого перетворення залежить від економічного механізму стимулювання усіх етапів процесу інноваційної діяльності.

2. Механізм державного регулювання інноваційної діяльності являє собою сукупність методів, форм і інструментів, за допомогою яких забезпечується функціонування, регулювання, контроль за ринком інновацій, захист прав і інтересів його суб'єктів, а також зниження ризиків та забезпечення стабільності розвитку інноваційної діяльності.

Механізм державного регулювання інноваційної діяльності включає нормативно-правову, організаційну та інформаційно-аналітичну складові, які покликані забезпечити національні інтереси, ринкові стимули та суспільні вимоги. Для удосконалення нормативно-правової складової стимулювання інноваційної діяльності пропонуємо класифікувати відповідні нормативні документи на три групи:

перша – акти, які регулюють відносини у сфері інтелектуальної власності;

друга група – акти, що регулюють відносини власне в сфері інноваційної та науково-технічної діяльності;

третя група – акти, які регулюють ширше коло господарських відносин, які пов'язані, зокрема, з інноваційною діяльністю.

Такий підхід, на нашу думку, сприятиме удосконаленню інституційної

підтримки інноваційної діяльності з урахуванням етапів інноваційного процесу та відповідних об'єктів стимулювання.

3. Удосконалення механізму стимулювання інноваційної діяльності пов'язане з визначенням інноваційного підприємства. Зважаючи на складність оцінювання рівня новизни та обсягів інноваційної продукції на етапі її промислового впровадження, інноваційним підприємством, на нашу думку, доцільно вважати суб'єкт господарювання, щодо якого виконуються такі умови:

1) підприємство має зареєстровані інноваційні проекти і здійснює окремий бухгалтерський облік щодо їх виконання;

2) витрати (інвестиції) на інноваційну діяльність перевищують 70 % загальних витрат (інвестицій) на всі види продукції.

4. Головними принципами економічного механізму стимулювання інноваційної діяльності вважаємо такі:

1) пріоритетність інтересів національної безпеки, підвищення стандартів якості життя, розвитку циркулярної економіки;

2) розподіл повноважень в інститутах державного регулювання інноваційної сфери;

3) моніторинг економічної і соціальної ефективності витрат.

РОЗДІЛ 2

ДОСЛІДЖЕННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

2.1. Організаційно-економічний механізм державного регулювання інноваційної діяльності в Україні

Організаційно-економічний механізм державного регулювання інноваційної діяльності в Україні можна визначити як систему регулювання суспільного виробництва, що охоплює адміністративні структури, організаційно-економічні, соціальні форми, методи і засоби, а також правові норми впливу на інноваційну сферу.

Організаційно-економічний механізм функціонує в системі економічних відносин, які розвиваються як спонтанно, на основі саморегулювання, так і під впливом держави. Така система є економічним середовищем існування даного механізму. У політичній економії згідно з позицією більшості вчених усі економічні відносини поділяються на дві сфери: загальноекономічні відносини та організаційно-економічні відносини [27, с. 38]. Конструювання будь-якого організаційно-економічного механізму відбувається у сфері організаційно-економічних відносин, однак сфера загальноекономічних відносин справляє принциповий вплив на обрання типу такого механізму.

Одночасно організаційно-економічний механізм організує блоки економічних відносин (організаційний, економічно-фінансовий, нормативно-правовий), зростається з ними, вбираючи певні економічні відносини в себе та, паралельно, заглиблюючись у всю сферу економічних відносин. Від типу та індивідуальності організаційно-економічного механізму залежить те, як відбувається цей процес. До організаційного виду регулювання відноситься розвиток інноваційної інфраструктури, забезпечення пріоритетності інноваційної діяльності, моральне стимулювання авторів нововведень, підтримка модернізації, розвиток міжнародних зв'язків та інтеграційних процесів.

Економічне та фінансове регулювання включає підтримку розширенню

пропозиції інновацій та попиту на них, стимулювання розвитку підприємництва та підтримка конкуренції в інноваційній сфері, розвиток лізингу наукомісткої продукції, інвестицій в інноваційні процеси та підвищення їх ефективності, створення сприятливого інноваційного клімату тощо.

Загалом, економічні методи впливають на певні характеристики ринкових процесів: сукупний попит і пропозицію; ступінь централізації капіталу, а також соціальні, структурні і територіальні параметри економіки.

Функціональний блок економічних методів організаційно-економічного механізму державного регулювання інноваційної сфери включає важелі

впливу на кількісні характеристики інноваційної діяльності та структуру інноваційної сфери, формування механізму інноваційної активності в цілому.

Нормативно-правове регулювання — це охорона прав та інтересів суб'єктів інноваційної діяльності охорона прав володіння, користування та розпорядження інноваціями, захист промислової та інтелектуальної власності, розвиток договірних відносин [27, с. 24].

Кожний з функціональних блоків організаційно-економічного механізму державного регулювання інноваційної діяльності відіграє ключову роль у роботі даного механізму в цілому.

Фінансово-бюджетні та кредитно-інвестиційні методи розвитку інноваційної сфери передбачають підтримку економічно та соціально прийняттого рівня фінансового забезпечення функціонування інноваційної сфери, оскільки зниження цього рівня до геополітично, макроекономічно та соціально небезпечної межі загрожує деградацією, втратою ра' ніше набутого наукового потенціалу та його звуженням відтворенням.

Формування інноваційного фінансування є органічною складовою процесу створення цілісного господарського механізму, який відповідав би завданням розвитку економіки країни загалом.

Фінанси опосередковують рух національного продукту на всіх стадіях відтворювального процесу: виробництва, розподілу, обміну і споживання.

На стадії виробництва участь фінансів полягає у формуванні загальних

та інноваційних капіталовкладень, фондів оборотних засобів, амортизаційного фонду для відновлення основного капіталу, фонду оплати праці, соціального страхування та ін.

На стадії розподілу участь фінансів полягає у виокремленні із вартості національного продукту відповідних грошових фондів (податки, збори тощо), які за своєю сутністю становлять певні фонди фінансових ресурсів. На стадії обміну безпосередньої участі фінанси не беруть. Вони обслуговують обмін, реалізуючи свою роль як засіб інструменту розподілу товару по' купцям, грошей — виробникові, тобто здійснення процесу купівлі-продажу. На стадії

споживання фінанси є середовищем, об'єктивною умовою споживання створеного продукту. Це досягається за кінцевого споживання відповідних фондів фінансових ресурсів, зокрема фонду споживання домашніх господарств та фонду споживання держави, фонду нагромадження, капітальних вкладень, у тому числі інноваційних. Реалізація цих фондів відображає участь фінансів у завершальному формуванні і використанні фондів відшкодування, споживання і використання.

Фінансування повинно наповнити програми створення і впровадження інноваційних продуктів необхідними ресурсами, до складу яких входять грошові, матеріальні та інші інвестиційні засоби. Фінансові відносини у сфері інновацій включають також використання кредитів, залучення у фінансовий обіг май' нових прав і нематеріальних активів, позик, застав.

Фінанси в інноваційній сфері вимагають таких же реквізитів та операцій, як і в ринковій економіці загалом. Рух нововведень є частиною загальних капіталовкладень. Чим більше інноваційних капіталовкладень, тим ефективнішою буде інноваційна система [10, с. 217]. Ефективність функціонування фінансів значною мірою залежить від відповідності форм і методів їх використання вимогам дії економічних законів. Порушення вимог

відповідності, яке виражається збереженням у не' змінному вигляді застарілого способу мислення і форм їх використання, не дозволяє повною мірою залучити закладені в них потенційні можливості. На сьогодні вагомим

недоліком системи визначення обсягів і структури видатків державного бюджету на фінансування науково-технічних та інноваційних програм була і залишається її відомча домінація. Так, процес формування бюджетних пріоритетів підтримки технологічних змін переважно базується на пропозиціях міністерств, відомств, інших органів виконавчої влади, а не на незалежних оцінках їх наукового потенціалу та державних потреб. Існуючі науково-технічні, національні, міжгалузеві та галузеві програми також організаційно прив'язані до відомчих систем управління. Дана відомча модель фінансування привела до того, що обсяг фінансування, який припадає, наприклад, на одного вченого, не забезпечує потреб науковців і створює ілюзію соціальних трансфертів [8, с. 66].

Нормативно-правове поле для забезпечення ефективного функціонування економіки України є достатньо розвиненим. Воно формується, змінюється та доповнюється відповідно до вимог часу та національних стратегій розвитку держави, суспільства, людини [1, с. 195].

В Україні накопичилась значна кількість законодавчих і нормативно-правових документів, які спрямовані на формування, ініціювання та розвиток інноваційних процесів. Виходячи з цього, можна констатувати, що в країні в цілому сформовані правові засади розвитку інноваційних процесів.

Організаційний блок організаційно-економічного механізму державного регулювання інноваційної діяльності слугує для з'єднання та забезпечення взаємодії всіх суб'єктів інноваційної діяльності. Саме тут забезпечується продукування та впровадження інновацій. Нерозвиненість цієї складової організаційно-економічного механізму державного регулювання інноваційної діяльності може спричинити домінування стихійних процесів в інноваційній сфері, посилити неврегульованість процесів використання відтворення науково-технічного та виробничо-технологічного потенціалу країни.

Організація інноваційного процесу – це діяльність, спрямована на впорядкування і підвищення ефективності інноваційного процесу,

поліпшення його характеристик, усунення зайвих витрат, пов'язаних із дублюванням досліджень, та прискорення впровадження НДДКР у виробництво. Вирішення питань організації інноваційного процесу включає передусім організацію науково-виробничого циклу, тобто визначення спеціалізації відповідних структур, їх розміру, структури управління та особливостей їхньої взаємодії у рамках різних організаційних форм. Усі організаційні структури, які задіяні в інноваційному процесі, можна поділити на академічний, галузевий, вузівський та заводський сектори. Одночасно дані організаційні структури об'єднуються в групи:

— наукові та науково-технічні організації, які створюють інноваційні продукти та пропонують їх на відповідному ринку;

— підприємства-товаровиробники, які створюють продукт на ринку інноваційних продуктів та впроваджують їх для поліпшення результатів своєї діяльності;

— організаційні структури проміжної ланки, які сприяють інтеграції науки і виробництва, підвищують ефективність дії ринкового механізму в інноваційній сфері та скорочують тривалість інноваційних ланцюжків.

Окремі види наукових та науково-технічних структур (інститути Національної академії наук України, галузеві науково-дослідні та проектно-конструкторські інститути, науково-виробничі об'єднання самостійні конструкторські бюро) виникли ще за радянських часів та продовжують функціонувати і зараз.

Вибір інноваційного шляху розвитку економіки на сьогодні в Україні спонукає звертатися до відомих зі світової практики форм організації та активізації інноваційної діяльності, а також шукати і знаходити нові рішення, адекватні сучасним реаліям.

Для розвитку і підвищення ефективності інноваційної діяльності слугують такі організаційно-господарські структури, як технопарки, технополіси, інноваційні центри, інноваційні бізнес-інкубатори. Дані утворення своєю первинною місією мають не виробничу функцію щодо

обсягів інноваційної продукції (хоча це є дуже важливо), а прискорення процесу виникнення, втілення і поширення нових видів продукції, технологій, виробничих процесів, ідей та методів роботи [48, с. 28].

Інноваційна інфраструктура повинна бути активною, тобто брати участь у процесі розробки інноваційних проектів, в пошуку інвесторів-кредиторів, у виборі форм інвестування, страхування проектів, наданні інжинірингових та інших інноваційно-інвестиційних послуг. Важливо, щоб подібна сітьова структура не тільки сприяла створенню інновацій, але й рекламувала їх.

В умовах України великі наукові центри можна створювати на базі класичних та технічних університетів. Перевагою таких вищих навчальних закладів є багатoproфільність наукових досліджень, що дозволяє здійснювати цільові комплексні розробки в межах одного закладу вищої освіти (ЗВО). Університети можуть стати реальною основою для створення сучасних інкубаторів, технополісів, наукових парків, територій інноваційного розвитку. Це, в свою чергу, може активізувати інноваційну діяльність в регіонах. З цією метою, в першу чергу, треба подолати негнучкість господарських структур, що стримують творчу ініціативу вчених та спеціалістів ЗВО. Негативно на університетській науці позначається і практична відсутність в господарській системі України економіко-правового механізму здійснення взаємовигідних фінансових зв'язків між окремими учасниками інноваційного процесу, який закріплює за ними (представниками науки) економічні результати ринкової реалізації інноваційного продукту.

З вищевикладеного можемо стверджувати, що економічний механізм є складовою ширшої - інституційної системи стимулювання інноваційної діяльності, яка включає нормативно-правову, організаційну та інформаційно-аналітичну складові. Від координації роботи інститутів державного регулювання інноваційної діяльності, зокрема, центральних органів виконавчої влади залежать ефективність функціонування такого механізму.

На рисунку 2.1. наведемо організаційну структуру інститутів державного регулювання і стимулювання інноваційної діяльності в Україні.

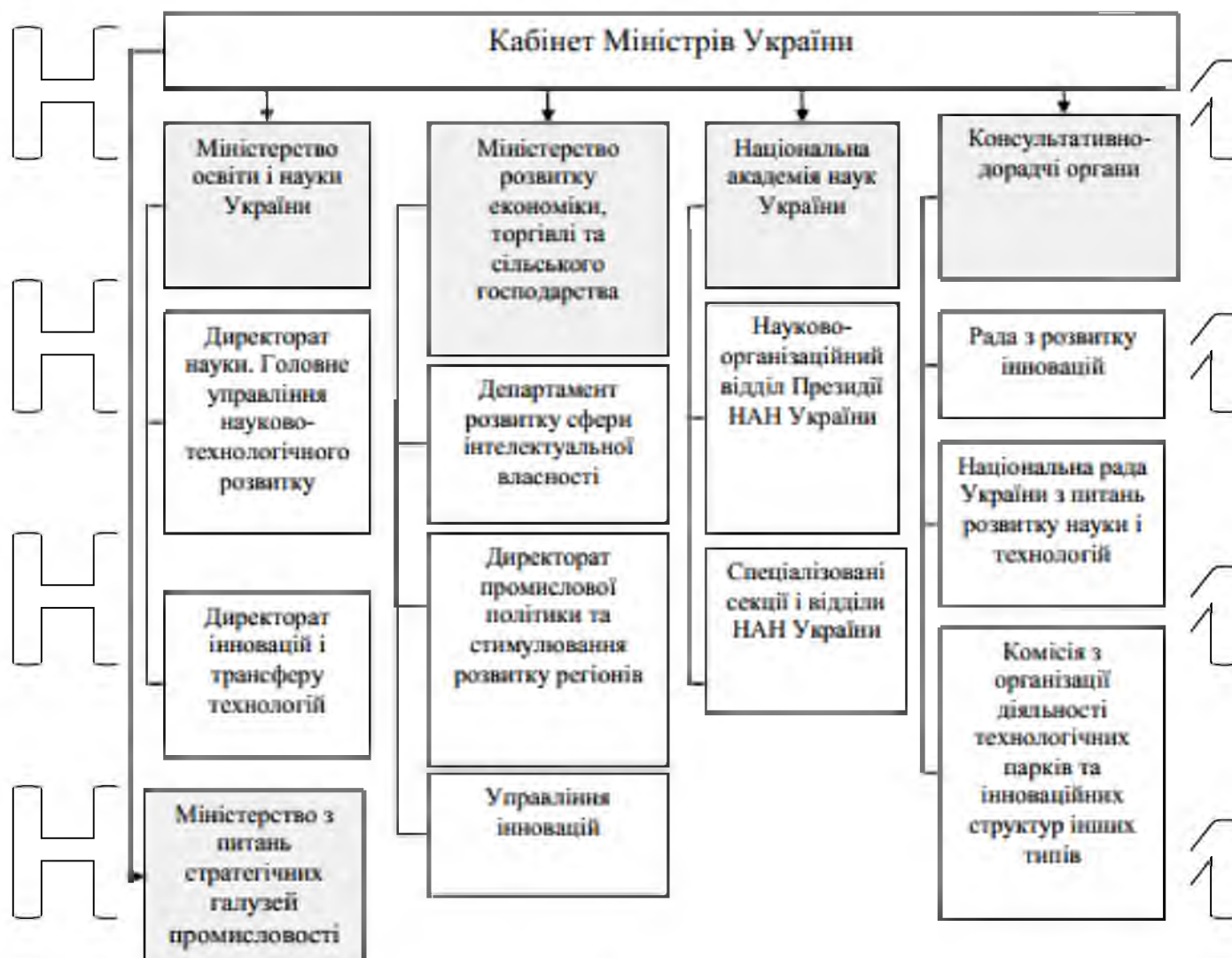

Рис. 2.1. Інституційно-організаційна структура державного регулювання і стимулювання інноваційної діяльності в Україні

Джерело: розроблено автором за: [13, 22, 23]

У складі Міністерства освіти і науки України функціонує Директорат науки та Директорат інновацій та трансферу технологій. Основними завданнями Директорату науки є: прогнозування та інформаційно-аналітичне забезпечення; координація соціальних гарантій працівників науково-технічної сфери; координації наукових досліджень вищих навчальних закладів та наукових установ; формування науково-технічних програм; державні замовлення.

Директорат інновацій та трансферу технологій має такі завдання [23]:

– експертиза та реєстрація проєктів;

– моніторинг і контроль реалізації проєктів;

розвиток інфраструктури трансферу технологій;

формування пріоритетів інноваційного розвитку.

У структурі Міністерства економіки України утворений Департамент розвитку сфери інтелектуальної власності, до якого перейшли функції реорганізованої Державної служби інтелектуальної власності. Основні функції цього департаменту: проводити експертизу заявок на об'єкти права інтелектуальної власності, видає відповідні патенти і свідоцтва; реєструвати об'єкти права інтелектуальної власності, договори про передачу прав, ліцензійні договори і веде відповідні реєстри; займатися питаннями, пов'язаними з контролем за дотриманням права інтелектуальної власності; висувати пропозиції щодо вдосконалення законодавства у сфері інтелектуальних прав [22].

Директорат промислової політики та стимулювання розвитку регіонів забезпечує формування та реалізації державної промислової політики, визначення пріоритетних напрямів розвитку промисловості, науково-технічного потенціалу промислового сектору економіки та вдосконалення механізму державного регулювання функціонування промислового сектору економіки [22].

Управління інновацій забезпечує реалізацію державної політики у сфері інноваційного та інвестиційного розвитку.

У складі Національної Академії наук України діють Науково-організаційний відділ Президії НАН України та спеціалізовані секції і відділи НАН України, що проводять експертизу науково-дослідних проєктів.

Консультативно-дорадчим органом Кабінету Міністрів України з питань інноваційної діяльності є Рада з розвитку інновацій, яка виконує такі завдання: надання рекомендацій щодо координації та взаємодії органів виконавчої влади, громадянського суспільства, суб'єктів господарювання та суб'єктів інноваційної діяльності; підготовка пропозицій щодо створення, відновлення, розвитку та використання інноваційного потенціалу держави; розвитку інноваційної інфраструктури, підготовка рекомендацій щодо:

формування і реалізації державної політики у сфері інноваційної діяльності; визначення шляхів, механізмів та способів вирішення проблемних питань, що виникають під час реалізації державної політики у сфері інноваційної діяльності; підвищення ефективності діяльності центральних і місцевих органів виконавчої влади з питань реалізації державної інноваційної політики; удосконалення нормативно-правової бази з питань інноваційної діяльності та ін [13].

Національна рада України з питань розвитку науки і технологій забезпечує ефективну взаємодію представників наукової громадськості, органів виконавчої влади та реального сектору економіки у формуванні та реалізації єдиної державної політики у сфері наукової і науково-технічної діяльності [13].

Комісія з організації діяльності технологічних парків та інноваційних структур інших типів є тимчасовим консультативно-дорадчим органом Кабінету Міністрів України, який утворюється з метою підвищення ефективності реалізації державної політики у сфері інноваційної діяльності, сприяння створенню ефективної інноваційної інфраструктури [13].

У 2018 році МОН та Мінекономрозвитку підписали протокол щодо розподілу повноважень у сфері інновацій та домовилися про ключові напрями співпраці. Згідно протоколу МОН України формуватиме інноваційне середовище в навчальних і наукових закладах, створюватиме комунікаційні платформи для спілкування винахідників і бізнесу.

Мінекономрозвитку забезпечить умови для комерціалізації винаходів, пошук фінансування, допомога стартапам щодо комерціалізації їх рішень, розвитку державних та недержавних програм для втілення ідей у проекти.

Таким чином, від збалансованої та ефективно роботи складових організаційно-економічного механізму державного регулювання інноваційної діяльності багато в чому залежить власне інноваційний розвиток України. На

теперішній час можна констатувати, що засади для успішної реалізації державного регулювання інноваційної діяльності в Україні уже є створеними, організаційно-економічний механізм державного регулювання

інноваційної діяльності сформований, однак подальшого удосконалення потребують всі три функціональні блоки методів організаційно-економічного механізму державного регулювання інноваційної діяльності: економічно-фінансовий; нормативно-правовий та організаційний. Для цього, перш за все, потрібно врегулювати механізм здійснення запланованих заходів всередині кожного з функціональних блоків організаційно-економічного механізму державного регулювання інноваційної діяльності, а також адаптувати їх до сучасних реалій, зменшивши вплив відомчої домінанти. Тоді вдасться усунути зайві витрати, пов'язані із нескоординованістю процесів, та прискорити процес впровадження інновацій у виробництво.

2.2. Аналіз розвитку інноваційної діяльності України

Економічне зростання держави залежить від багатьох факторів які в силу свого впливу можуть бути вирішені завдяки використанню інновацій. Якісний пошук нових шляхів подолання існуючих бар'єрів можливий від достатнього рівня інноваційної діяльності в державі. Тому дослідження цієї сфери економіки завжди має бути в пріоритеті, для того щоб вчасно подолати ті труднощі, які виникають в середині і не допустити занепад інноваційного розвитку загалом.

В Україні інноваційною діяльністю найактивніше займається підприємницьке середовище. Так як саме йому необхідно постійно оновлювати власні потужності та взаємодіяти з конкурентами на ринку.

Виходячи на міжнародний рівень, підприємства зустрічаються з новими стандартами та правилами ринків, що не мали своєї дії в межах нашої держави. А тому з'являється потреба у пошуку засобів та методів, що можуть полегшити адаптацію бізнесу до умов міжнародного середовища. Для цього необхідні наукові дослідження та технологічні розробки, що разом можуть якісно вплинути на виробничий процес. Водночас з використанням інновацій, підприємство збільшує свої шанси на появу позитивних відмінностей від лідируючих компаній на ринку, або ж отримання визнання на ринку серед

споживачів. Тому використовуючи технології, підприємства здатні збільшити свою прибутковість у майбутніх періодах.

Вітчизняні підприємства шукають нові шляхи досягнення екологічності та енергоефективності, що робить не тільки для підтримки належних екологічних умов, а й для підвищення конкурентоспроможності своєї продукції на внутрішньому та зовнішньому ринках. На даний момент існує велика кількість різноманітних заходів. Їх виконання залежить від конкретної роботи та спеціалізації підприємства, які компанії готові інвестувати, намагаючись прокласти шлях до зеленого зростання не тільки в бізнесі, а й у країні.

Однак, для підтримки здатності підприємства проводити власну інноваційну діяльність необхідно виконувати перелік умов, що стосуються не лише управлінської структури підприємства, але і країни в якій воно функціонує. Зацікавленість в інноваціях має здійснюватися, в першу чергу, від самого уряду. Який може власними силами побудувати середовище з необхідними компонентами для організації нарощування інновацій в економіці.

Успішність української інноваційної діяльності залежить від декількох

факторів:

- недостатній рівень фінансування;
- відсутність підтримки з боку уряду у вигляді розробки програм субсидування підприємств які займають інноваціями;
- високий ризик не реалізованості інноваційних продуктів, в силу швидких змін на ринку;
- відтік наукових кадрів, які створюють інноваційних процес;
- втрата матеріально-технічного забезпечення через тривале не проведення його оновлення.

Економічне зростання держави залежить від багатьох факторів які в силу свого впливу можуть бути вирішені завдяки використанню інновацій. Якісний пошук нових шляхів подолання існуючих бар'єрів можливий від достатнього рівня інноваційної діяльності в державі. Тому дослідження цієї сфери економіки

завжди має бути в пріоритеті, для того щоб вчасно подолати ті труднощі, які виникають в середині і не допустити занепад інноваційного розвитку загалом.

Фінансове забезпечення завжди відіграє найголовнішу роль у формуванні будь-яких економічних процесів. Так як за достатньої кількості коштів можна отримати всі необхідні ресурси як матеріального так кадрового характеру. При реалізації інноваційної діяльності підприємства користуються власними коштами. І протягом десяти років отримували дуже малу кількість матеріальної підтримки з боку держави та іноземних вкладників. Як було з'ясовано, це пов'язано з тим, що наприклад іноземне інвестування стає

більш привабливим у разі отримання повних на розробку в майбутньому цими ж вкладниками.

Однак для українського бізнесу зростає потреба у покращенні власної роботи для позиціонування себе на ринку як потужного гравця, здатного конкурувати з сильними лідерами навіть на міжнародних ринках. Тому втрата власних розробок, взагалі прав користування своїми інноваціями є не вигідною в даному випадку.

Також інноваційний продукт та наукові дослідження й розробки мають свої відмінності. Так інноваційний продукт може бути заміником якогось засобу праці або цілкового продукту на ринку. Він створюється виключно за ініціативи підприємств чи самостійних розробників, які створюють стартапи. Тоді як результатом науково-дослідних розробок є поява нових технологій, нових процесів, матеріалів чи засобів праці. На їх створення йде дуже багато часу і ефективність спостерігається лише після трьох років використання.

Тому в інноваційній діяльності більше приділяється уваги тим компонентам, які можна застосовувати в роботі вже найближчим часом. А найголовніше – отримати економічний ефект вже з перших років використання.

За наявними даними Державної служби статистики України (табл. 2.1 та табл. 2.2), у період з 2015 по 2019 рр. відбувалося зростання витрат промисловими підприємства на інновації. Найбільше виділено було коштів

на придбання машин, обладнання та програмного забезпечення та на розробку інновацій, що в першу чергу потрібні для внутрішнього середовища підприємства.

Таблиця 2.1

Показники структури динаміки витрат на інновації промисловими підприємствами за напрямками інноваційної діяльності у період з 2015-2018 рр.

Показник	2015		2018		Індекс динаміки, %	Структурні зміни, п.п.
	К-ть у млн. грн.	% до заг. к-сті підпр.	К-сть у млн. грн.	% до заг. к-сті підпр.		
Усього	13813,7	13,28	12180,1	22,22	88,17	0
у тому числі на						
внутрішні НДР	1834,1	1,49	2706,2	4,13	147,55	8,94
зовнішні НДР	205,4	80,65	502,6	68,07	244,69	2,64
придбання машин, обладнання та програмного забезпечення	11141,3	0,61	8291,3	0,38	74,42	-12,58
придбання інших зовнішніх знань	84,9	3,97	46,1	5,20	54,30	-0,23
інші витрати	548,0	13,28	633,9	22,22	115,68	1,23

Джерело: на основі [5]

Аналіз показників структури динаміки витрат промисловими підприємствами на інновації за період з 2015 по 2018 рік вказує на те, що за три роки відбулося значне скорочення виділення коштів на закупівлю машин, обладнання та програмного забезпечення. Також скоротилися витрати на закупівлю зовнішніх знань, натомість більше витрачалося на внутрішні дослідження та розробки. Це вказує на зацікавленість підприємств використовувати власні ресурси та наукові кадри для вдосконалення свого виробництва. Також таке скорочення витрат на зовнішні знання пов'язане з високою вартістю таких компонентів на ринку, а тому для більшості підприємств у виборі продуктів переважають ті, які за малих витрат дадуть більше економічного ефекту.

Таким чином, виникає інша проблема внутрішнього характеру, коли у підприємств не вистачає фінансових або людських ресурсів для інноваційної

діяльності. А звідси обсяги випуску та реалізації інноваційних продуктів може зменшуватися.

Таблиця 2.2

Показники структури динаміки витрат на інновації промисловими підприємствами за напрямками інноваційної діяльності, 2018-2019 рр.*

Показник	2018		2019		Індекс динаміки, %	Структурні зміни, п.п.
	К-ть у млн. грн.	% до заг. к-сті підпр.	К-сть у млн. грн.	% до заг. к-сті підпр.		
Усього	12180,1	100	14220,9	100	116,76	0
у тому числі на						
внутрішні НДР	2706,2	22,22	2449,9	17,2	90,53	-5,02
зовнішні НДР	502,6	4,13	469,0	3,3	93,31	-0,83
придбання машин, обладнання та програмного забезпечення	8291,3	68,07	10185,1	71,6	122,84	3,53
придбання інших зовнішніх знань	46,1	0,38	37,5	0,3	81,34	-0,08
інші витрати	633,9	5,20	1079,4	7,6	170,28	2,40

* дані за 2020-2022рр. Державна служба статистики України не публікувала
Джерело: на основі [5]

Аналіз показників витрат на інновації період з 2018 по 2019 роки демонструє позитивну тенденції. Витрати на інновації значно зросли – на 28,59%. Зважаючи на те, що попередній досліджуваний період складає чотири роки, то за ці два роки зміни вважаються досить значущими. На відміну від раніше оцінюваного періоду, в цьому промислові підприємства стали менше витрачати кошти на внутрішні та зовнішні дослідження, також досі не покращилася ситуація із залученням у роботу зовнішніх знань. Тоді за ці роки придбаються машини, обладнання та програмне забезпечення. Узагальнюючи результати оцінювання витрат здійснювані промисловими підприємствами у інноваційну діяльність можна говорити про те, що бізнес став менше займатися власними розробками та дослідженнями. А більше готовий купувати вже готові технології та розробки у вигляді обладнання, машин та програмного забезпечення. Що з одного боку є позитивним, так як відбувається оновлення засобів праці, завдяки

виробничий процес може відбуватися більш ефективнішим у разі його вчасного оновлення. Проте залучення вже готових продуктів, а не створення власних скорочує можливість підприємств отримувати додаткові доходи від реалізації своїх проєктів через продаж їх на ринку.

Тобто, коли такі отримані засоби проходять майже повний життєвий цикл його або потрібно повторно оновлювати, або повністю збувати на ринку за значно нижчою ціною, ніж було закуплено. Якби використовувані продукти були розроблені самим підприємством, їх можна було б повторно оновити вже власними силами, за умови наявності кваліфікованого людського капіталу.

В силу того, що саме український бізнес, наразі виділяє найбільше коштів на інновації, взагалі є активним учасником інноваційного середовища, потрібно розробити план щодо уникнення такої загрози, як скорочення можливостей підприємства брати участі в модернізаційній діяльності. Для цього важливо здійснювати субсидування підприємств, що займаються інноваційною діяльністю. Розробити план та програми по нарощуванню наукового кадрового капіталу в державі.

Українська освіта здатна наповнити ринок потрібними спеціалістами, що мають залучатися в дослідному середовищі. Однак на

даному етапі економічного розвитку держави відбуваються складнощі щодо утримання цього контингенту в межах нашої країни. В першу чергу, це пов'язано з низьким рівнем доходу населення. А тому такий кадровий

капітал шукає інші країни для реалізації свої здібностей та отримання достатнього рівня доходів щоб задовольнити свої потреби. Кадровий потенціал інноваційного середовища складається з дослідників, техніків та допоміжного персоналу. Тому для розуміння, яка реальна ситуація відбувається на ринку праці щодо кадрів, що задіяні в діяльності пов'язаній з винаходами, технологіями та похідними від них, було

виділено відсоткове співвідношення кількості кожної групи працівників до загальної кількості таких працівників.

Дослідників порівняно з іншими групами працівників значно більше,

наступними за по кількості є допоміжний персонал і останніми є техніки.

Така ситуація на ринку кадрів інноваційної діяльності не є показником позитивним для розвитку галузей. Тим паче, що за графіком показано

динаміку зростання кількості допоміжного персоналу на фоні скорочення

дослідників і відсутності помітних змін серед техніків.

Для інноваційної діяльності найважливішими кадрами є саме дослідники та техніки, опираючись на специфіку роботи цієї галузі. Також, скорочення або повна відсутність змін у кількості персоналу загрожує

відповідно зменшенням інноваційної продукції.

Для самих підприємств, які новаторством недостатня кількість необхідного персоналу зумовлює потребу у залученні їх з-за кордону. А так як

це є занадто затратним для них, у майбутньому періоді, щоб забезпечити

нормальну роботу підприємства, забезпечити розширення конкурентних

переваг їм доведеться витратити кошти на закупівлю зовнішніх знань. А саме:

підприємства повинні будуть купувати технології, обладнання, програмне забезпечення та інше саме у своїх конкурентів або, що негативно відобразатиметься на економіці України – купувати їх закордоном.

Тому для утворення зростаючої тенденції в кадровому потенціалі країни, а

конкретно серед дослідників та техніків, підприємства разом з урядом мають спільно створити умови для утримання таких осіб в нашій країні.

Це можливо здійснити не тільки завдяки збільшенню їх доходів, адже для українського ринку праці притаманний фрілансовий тип роботи. Працівники

можуть бути задіяні у проектах та розвитку іншим іноземних компаній,

перебиваючи в межах свої батьківщини. З одного боку це є позитивним, так як

такі кадри підвищують свою обізнаність і цінність для ринку. Однак не

використовуючи свої знання та навички на благо українського бізнесу, користь

від такої роботи залишається лише у вигляді потрапляння в українську економіку

більшої кількості іноземного капіталу. Як показує досвід останніх років, саме

надходження в іноземній валюті від резидентів, які працюють в іноземному бізнесі наразі формують іноземне інвестування в цілому.

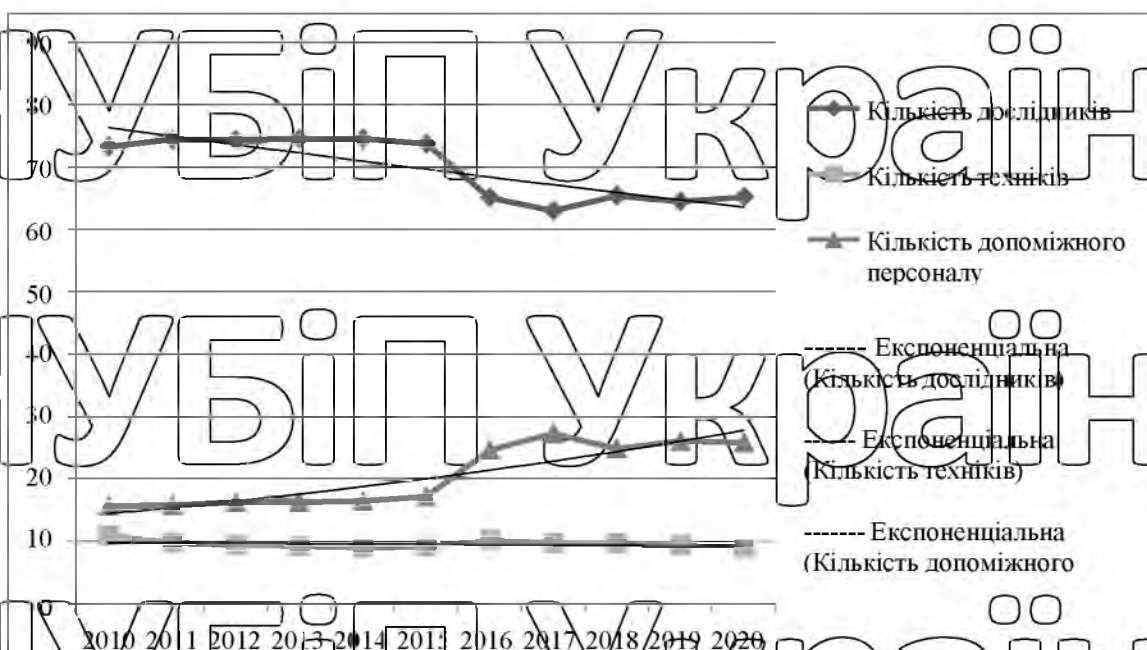

Рис. 2.2 Кількість працівників, що задіяні в інноваційній діяльності за 2010- 2020* рр., %

* дані за 2021-2022р.р. Державна служба статистики України не публікувала
Джерело: на основі [5]

Згідно проведених розрахунків у доповненні з розрахунками наданих Державною службою статистики України, попри зростання підприємств, які проводять інноваційні заходи, кількість задіяного кадрового складу з технічними навичками постійно зменшується. Також частка висококваліфікованих працівників у складі зайнятих працівників дуже мала, що є критичним у випадку потреби української економіки у нарощуванні інноваційного потенціалу (табл. 2.3).

Таблиця 2.3

Показники інноваційної діяльності у період з 2016 по 2019 рр.*

Показники	Роки				Індекси динаміки, у %		
	2016	2017	2018	2019	2017/ 2016	2018/ 2016	2019/ 2016
1	2	3	4	5	6	7	8
Кількість організацій, які здійснювали НДР	972	963	950	950	99,1	98,7	100,0
Кількість працівників, задіяних у виконанні НДР	97912	94274	88128	79262	96,3	93,5	89,9
% до загальної кількості зайнятого населення	0,60	0,58	0,54	0,48	-	-	-

Продовження таблиці 2.3

1	2	3	4	5	6	7	8
дослідники	63694	59392	57630	51121	93,2	97,0	88,7
% до загальної кількості працівників, задіяних у виконанні НДР	65,1	63,0	65,4	64,5	-	-	-
% до загальної кількості зайнятого населення	0,39	0,37	0,35	0,31	-	-	-
техніки	10000	9144	8553	7470	91,4	93,5	87,3
% до загальної кількості працівників, задіяних у виконанні НДР	10,2	9,7	9,7	9,4	-	-	-
допоміжний персонал	24218	25738	21945	20671	106,3	85,3	94,2
% до загальної кількості працівників, задіяних у виконанні НДР	24,7	27,3	24,9	26,1	-	-	-

* дані за 2020-2022рр. Державна служба статистики України не публікувала
Джерело: на основі [5]

Залучення такого роду працівників має здійснюватися через утворення технологічних просторів. Де відбуватиметься цільове акумулювання спеціалістів та фінансового капіталу для подальшого розвитку не лише самих інноваційних проєктів, але і в більших загалом інноваційної діяльності в усіх сферах економіки.

2.3. Оцінка рівня інноваційної діяльності в Україні

Інновації в Україні є важливим елементом для продовження розвитку її економіки та суспільства. Тому кожне підприємство, яке здатне витратити свої фінансові забезпечення на створення та реалізацію інноваційної діяльності, разом зі змінами у своєму функціонуванні, утворює зміни в середовищі де безпосередньо діє. Самі ж інновації, як відомо, можуть мати різний характер, тобто можуть мати позитивний вплив на навколишнє середовище, або ж навпаки шкодити йому.

Процес пошуку нових продуктів або послуг, що можуть покращити ефективність будь-якої діяльності потребує достатньо великих витрат. Що в свою чергу ставить перед суб'єктами ринку завдання у визначенні яку кількість ресурсів необхідно виділити при плануванні інноваційної діяльності.

Таким чином, при формуванні бюджетів, з'являється обмеження у кількості можливих інноваційних проєктів.

На українському ринку, за сучасних умов є достатня кількість працівників, що можуть бути задіяні у створенні новітніх проєктів. Але сприятливі умови для таких осіб можуть створити лише підприємства. А для розуміння того, які об'єми витрат на інновації задіяні в економіці та які відбувалися зміни з ними протягом останніх десяти років, проведемо аналіз динаміки витрат на виконання наукових досліджень і розробок на основі даних Державної служби статистики (табл. 2.4).

Таблиця 2.4

Динаміка витрат на виконання наукових досліджень і розробок

Роки	Витрати на вик-ня НДР, к-сть усього, млн. грн.	Частка витрат на вик-ня НДР, ВВП%	Абсолютний приріст		Темп (коефіцієнт) зростання		Темп приросту (%)		Абсолютне зростання одного проценту приросту	
			Базисний	Ланцюговий	Базисний	Ланцюговий	Базисний	Ланцюговий	Базисний	Ланцюговий
2010	8107,1	0,75	-	-	-	-	-	-	-	-
2011	8513,4	0,65	406,3	406,3	1,05	1,05	0,05	0,05	5,01	5,01
2012	9419,9	0,67	1312,8	906,5	1,16	1,11	0,16	0,14	16,19	10,65
2013	10248,5	0,70	2141,4	828,6	1,26	1,09	0,26	0,09	26,41	8,80
2014	9487,5	0,60	1380,4	-761	1,17	0,93	0,17	-0,07	17,03	-7,43
2015	11003,6	0,55	2896,5	1516,1	1,36	1,16	0,36	0,16	35,73	15,98
2016	11530,7	0,48	3423,6	527,1	1,42	1,05	0,42	0,05	42,23	4,79
2017	13379,3	0,45	5272,2	1848,6	1,65	1,16	0,65	0,16	65,03	16,03
2018	16773,7	0,47	8666,6	3394,4	2,07	1,25	1,07	0,25	106,90	25,37
2019	17254,6	0,43	9147,5	480,9	2,13	1,03	1,13	0,03	112,83	2,87
2020	17022,4	0,41	8915,3	-232,2	2,10	0,99	1,10	-0,01	109,97	-1,35

Джерело: на основі [5]

Наведені вище розрахунки дозволяють зрозуміти наступне. Частка витрат у ВВП країни на наукову діяльність, яка є невід'ємною частиною інноваційної діяльності, протягом десяти років не зазнає суттєвих змін. Цей показник має тенденцію до зменшення, а враховуючи міжнародну норму в

1,2-3%, українська інноваційна діяльність може стати слабшою у зв'язку зі зменшенням потужності наукової діяльності держави. Такі процеси відображаються на здатності українських галузей проводити ефективну модернізацію. Такі масштабні роботи можуть бути проведені за спільної фінансової підтримки приватного та державного секторів.

Українські показники НДТР в структурі ВВП мали найбільше значення у 2010-2013 роках, тоді як у 2018-2020 рр. – постійно зменшуються. За темпом зростання у 2015, 2017 і 2018 роках витрати в науку та дослідження мали високі значення по відношенню до попереднього року. Тобто в ці

проміжні часи, за умови проведення стимулюючих заходів, інноваційна діяльність України мала шанс до закріплення і подальшого зростання. Як видно за результатами оцінювання наступних років, з боку уряду не відбулося ніяких змін, що позитивно відображалася на інноваційній галузі.

Враховуючи відкритість української економіки відносно факторів, що виникають у міжнародному середовищі, надання малого значення державному фінансуванню спричиняє виникнення умов для погіршення конкурентоспроможності країни.

Аналізуючи обсяги державних витрат в НДТР по відношенню до показників 2010 року спостерігаються позитивні зміни. За обраного періоду оцінки з 2010 р. по 2020 р. відбулося збільшення фінансування у два рази. Тому можна говорити про те, що наступні десять років витрати в науку та дослідження не будуть зменшуватись, навіть за умови інфляційних змін.

Узагальнюючи отримані дані, можна сказати, що протягом десяти років, науково-дослідні та технологічні розробки щорічно отримували більше фінансування ніж на початку досліджуваного періоду. Однак цього не достатньо для реальної зміни ефективності підприємств та покращення економіки в цілому. Також, попри зростання витрат в порівнянні з 2010 роком,

обсяги фінансування інноваційного сектору в Україні в розрізі останніх років почав зменшуватися, що уповільнюватиме достатній рівень розвитку інноваційної діяльності країни та негативно відображатиметься на рівні

конкурентоспроможності економіки.

Оцінюючи фінансову складову інноваційної діяльності варто розглянути джерела фінансових надходжень. Період який досліджувався це 2011-2020 рр., а дані для оцінки було взято з Державної служби статистики.

На рис. 2.3. зображено з яких джерел відбувалося фінансування інноваційної діяльності протягом десяти років. Та які відбувалися зміни у відсотковому співвідношенні

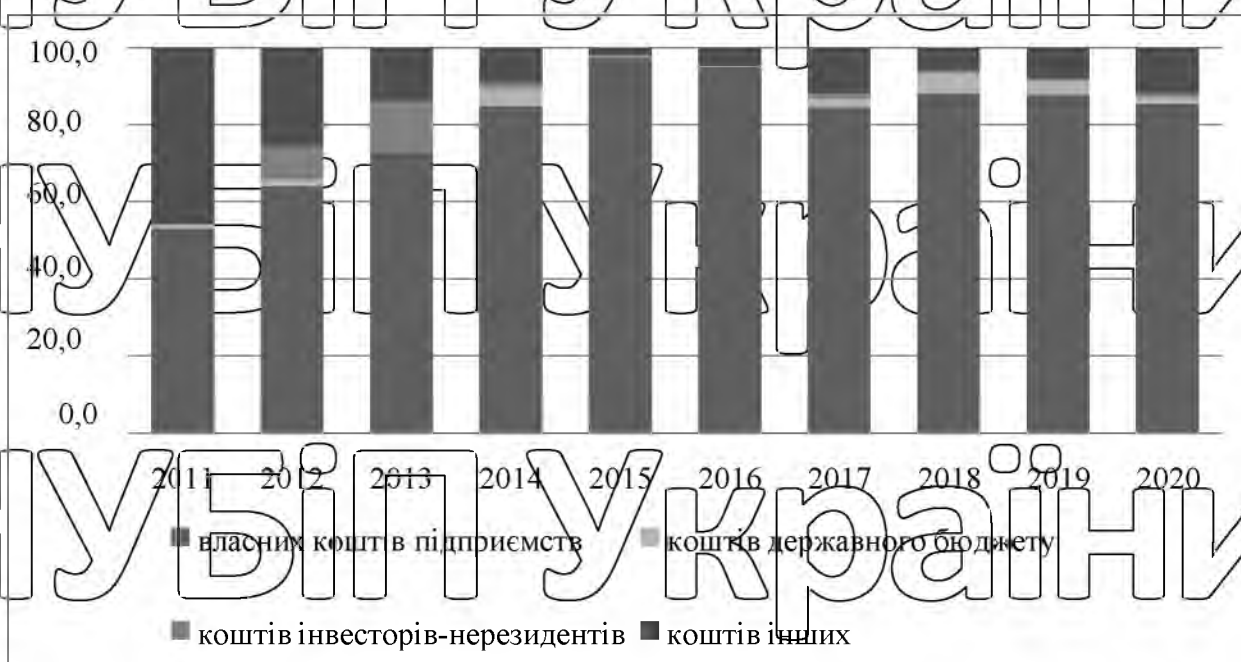

Рис. 2.3. Джерела фінансування інноваційної діяльності промислових підприємств з 2011 по 2020* рр., %

* дані за 2021-2022рр. Державна служба статистики України не публікувала

Джерело: на основі [5]

Найбільше коштів в розвиток інновацій вкладається підприємствами. Яким необхідно постійно оновлювати виробництво, дотримуватися стандартів якості та знаходити нові шляхи для отримання прибутків.

Залучення іноземного інвестування найбільше було у 2010-2013 роках, тоді як в наступні роки воно було незначним і мало тенденції до зменшення. Тобто іноземні інвестори не зацікавлені у підтримці інноваційної діяльності в Україні. Як показує досвід за період незалежності, українські стартапи або інноваційні проекти, які були створені в межах підприємств зацікавлювали

нерезидентів тільки як продукт яким можна повністю володіти. Так в українській економіці поширений викуп прав інтелектуальної власності та комерційна реалізація цього проекту за межами нашої країни. Таким чином, користь від інновацій отримує та країна, де остаточно вона буде зареєстрована.

Як показано на рис. 2.3, за останні десять років, підтримки з боку держави у створенні інновацій, у вигляді субсидій було так само мало як і іноземного інвестування. Проте починаючи з 2017 року ці показники починають позитивні зміни.

В основному інноваційною діяльністю займаються підприємства, тому на рис. 2.3 відображено зміни в кількісному значенні стосовно запровадження інновацій серед підприємств.

Таблиця 2.5

Обсяги витрат на інновації за різними джерелами фінансування, за період з 2011-2020* рр., у млн. грн.

Роки	Витрати на інновації, млн. грн	У тому числі за рахунок							
		власних коштів підприємств		коштів державного бюджету		коштів інвесторів-нерезидентів		коштів інших джерел	
		млн. грн	у %до заг. обсягу витрат на іннов ації	млн. грн	у %до заг. обсягу витрат на іннов ації	млн.грн	у %до заг. обсягу витрат на інновації	млн.грн	у %до заг. обсягу витрат на інновації
2011	14333,9	7585,6	52,9	149,2	1,0	56,9	0,4	6542,2	45,6
2012	11480,6	7335,9	63,9	224,3	2,0	994,8	8,7	2925,6	25,5
2013	9562,6	6973,4	72,9	24,7	0,3	1253,2	13,1	1311,3	13,7
2014	7695,9	6540,3	85,0	344,1	4,5	138,7	1,8	672,8	8,7
2015	13813,7	13427,0	97,2	55,1	0,4	58,6	0,4	273,0	2,0
2016	23229,5	22036,0	94,9	179,0	0,8	23,4	0,1	991,1	4,3
2017	9117,5	7704,1	84,5	227,3	2,5	107,8	1,2	1078,3	11,8
2018	12180,1	10742,0	88,2	639,1	5,2	107,0	0,9	692,0	5,7
2019	14220,9	12474,9	87,7	556,5	3,9	42,5	0,3	1147,0	8,1
2020	14406,7	12297,7	85,4	279,5	1,9	125,3	0,9	1704,2	11,8

* дані за 2021-2022р.р. Державна служба статистики України не публікувала

Джерело: на основі [5]

Обраний період у 20 років (з 2000 р. по 2020 р.), дозволяє ширше

побачити загальну ситуацію пов'язану з кількістю підприємств, які займаються НДТР. В період з 2000-2005 роки кількість учасників, які були зацікавлені у дослідженні стрімко скорочувалася. Тоді як починаючи з 2006-го року по 2014 рік спостерігалася поступове зростання.

Рис. 2.4 Динаміка кількості підприємств які впроваджували інновації

Джерело: на основі [5]

Окрім витрат та кількості підприємств які займаються інноваціями, для розуміння стану сектору НДТР в економіці нашої держави варто оцінити наскільки вдало була здійснена така діяльність. Ефективність в даному випадку, оцінюється через кількість впроваджених інноваційних продуктів. Адже саме завдяки їм відбуваються зміни у галузях, а підприємства нарощують свою конкурентоздатність.

В табл. 2.6 розраховано зміни щодо кількості інноваційних продуктів востанні десять років. З кожним наступним роком, підприємствам вдавалося більше впроваджувати нових технологій та розробок у своїй діяльності. Однак як видно зміни не мають характер поступового зростання чи зменшення, дані вказують на раптові скорочення в обсягах інноваційної продукції. Так найбільш критичними для інноваційної діяльності в Україні

виявилися 2013 р., 2015 р., 2017р., та 2019 р. В ці роки в Україні відбувалися найпомітніші зміни, пов'язані зі зміною уряду, політичною дестабілізацією, погіршенням інвестиційного клімату та значними витратами, які стосуються міжнародних боргових зобов'язань. Тобто такі чинники змусили підприємства або зупинити розробку інноваційної продукції у зв'язку з втратою зовнішньої підтримки з боку уряду чи міжнародного товариства на момент налагодження політичного стану в державі, що також має безпекове значення для всього суспільства. Або ж ці чинники провокували скорочення фінансування від цих підприємств та їх партнерів, у зв'язку з появою недовіри від інвесторів до внутрішнього середовища країни, як такого, яке має можливість повернення вкладених коштів, у разі потреби або передбачуваних вимог згідно контрактів.

Таблиця 2.6

Динаміка кількості впроваджених у звітному році інноваційної продукції

Роки	Кількість впроваджених у звітному році видів інноваційної продукції (товарів, послуг), усього одиниць	Абсолютний приріст		Темп (коефіцієнт) зростання		Темп приросту зростання одного проценту приросту		Абсолютне зростання одного проценту приросту	
		Базисний	Ланцюговий	Базисний	Ланцюговий	Базисний	Ланцюговий	Базисний	Ланцюговий
2010	2408	-	-	-	-	-	-	-	-
2011	3238	830	830	1,34	1,34	0,34	0,34	34,47	34,47
2012	3403	995	165	1,41	1,05	0,41	0,05	41,32	5,10
2013	3138	730	-265	1,30	0,92	0,30	-0,08	30,32	-7,79
2014	3661	1253	523	1,52	1,17	0,52	0,17	52,03	16,67
2015	3136	728	-525	1,30	0,86	0,30	-0,14	30,23	-14,54
2016	4139	1731	1003	1,72	1,32	0,72	0,32	71,89	31,98
2017	2387	-21	-1752	0,99	0,58	-0,01	-0,42	-0,87	-42,33
2018	3843	1435	1456	1,60	1,61	0,60	0,61	59,59	61,00
2019	2148	-260	-1695	0,89	0,56	-0,11	-0,44	-10,80	-44,11
2020	4066	1658	1918	1,69	1,89	0,69	0,89	68,85	89,29

Джерело: на основі [5]

При оцінці кількості інновацій та підприємствами які їх випускали

впродовж останніх десяти років, відслідковується закономірність. Після зменшення частки підприємств які запроваджували інновації, в наступному році після цього явища відбувалося скорочення інноваційної продукції. Це пояснюється тим, що процес інноваційної діяльності займає великі проміжки часу, а тому якщо відбуваються будь-які зміни, що можуть перешкоджати інноваційному процесу, наслідки таких змін відображаються на наступному звітному періоді. Таку особливість потрібно враховувати при здійсненні прогнозування явищ інноваційного середовища.

Так як інноваційною діяльністю займаються не тільки підприємства, але і науково-дослідні структури, то важливо оцінити результативність також і цього сектору інноваційної діяльності.

Таблиця 2.7

Динаміка кількості запроваджених у звітному році видів інноваційної продукції у вигляді наукових досліджень та розробок

Рік	Усього	Наукові дослідження та розробки	Частка наукових досліджень та розробок у %
2010	180575,5	856,3	0,5
2011	241286,0	1422,9	0,6
2012	273256,0	1432,9	0,5
2013	249873,4	951,7	0,4
2014	219419,9	606,7	0,3
2015	273116,4	820,8	0,3
2016	359216,1	1613,8	0,4
2017	448461,5	2403,2	0,5
2018	578726,4	3046,6	0,5
2019	623978,9	3610,8	0,6
2020	508217,0	3353,3	0,7

Джерело: на основі [5]

Як вказано у таблиці 2.7 частка наукових досліджень та розробок в загальній кількості інновацій дуже мала. Максимально значення частка наукових досліджень мала у 2020 році, що пов'язане із появою потреби у вирішенні проблем спричинених пандемією. Найменшого значення цей показник мав у 2014-2015 році, коли країна була у стані невизначеності, а тому і фінансування таких робіт біло не пріоритетним. Також науково-

дослідна діяльність в значній мірі залежить від державного фінансування або інвестиційних вкладів. Якщо стартапи можуть залучати будь-яке фінансування, так як частіше за все вони можуть давати швидший результат і відати техніко-економічний ефект в коротші терміни. То наукові дослідження та розробки вимагають довшого часу і найефективніше вони діють вже після трьох років запровадження.

Інноваційні продукти можуть мати вигляд заміника вже існуючому процесу або продукту. Тоді як результатом НДР є абсолютно нова послуга, товар або технологічна розробка, що може кардинально змінити якість виробничого процесу. А тому такі дослідження вимагають більшого часу для виявлення значущості для виробництва чи ринку в цілому. Що в свою чергу потребує більший затрат, а звідси і малі шанси отримати відчутний економічний ефект лише від самого продукту.

Таблиця 2.8

Аналіз динамічної тенденції кількості усіх видів інноваційної продукції за 2010-2020 рр.

Рік	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	Усього
К-сть наукових досліджень та розробок	180575,5	241286,0	273256,0	249873,4	219419,9	273116,4	359216,1	448461,5	578726,4	623978,9	508217	3956127,1
Ковзна середня	231705,83											
Ковзна середня		254805,13										
Ковзна середня			247516,43									
Ковзна середня				247469,90								
Ковзна середня					283917,47							
Ковзна середня						360264,67						
Ковзна середня							462134,67					
Ковзна середня								550388,93				
Ковзна середня									1710922,30			

Джерело: на основі [5]

Згідно проведеного аналізу динамічної тенденції кількості запровадженої інноваційної продукції (табл. 2.8), за десять років

відбувалося поступове їх збільшення. Порівняно з 2010 роком, середня кількість такої продукції збільшилася у 7,5 разів. А в розрізі 2017 року і 2020 року цей показник становить 3,2 рази, а це вказує на те, що інноваційна діяльність демонструє достатньо високий рівень результативності.

Таблиця 2.9

Аналіз динамічної тенденції кількості запроваджених науково-дослідних розробок за 2010-2020 рр.

Рік	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	Усього
К-сть Наукових досліджень та розробок	856,3	1422,90	1432,9	951,7	2606,7	820,8	1613,8	2403,2	3046,6	3610,8	3353,3	20119,0
Ковзна середня	1237,37											
Ковзна середня		1269,17										
Ковзна середня			997,10									
Ковзна середня				793,07								
Ковзна середня					1013,77							
Ковзна середня						1612,60						
Ковзна середня							2354,53					
Ковзна середня								3020,20				
Ковзна середня									10010,70			

Джерело: на основі [5]

Значно краща ситуація відбувається з науково-дослідними розробками, які за десять років зросли в 11,7 разів. Хоча за період з 2017 року по 2020 рік кількість такої продукції виросла у 3,2 рази, що відповідає загальному показнику загалом повсім інноваційним продуктам.

Оцінюючи результативність окремо запроваджених інновацій значно відрізняється від результативності науково-дослідних розробок. Це пов'язано з вузькою дією наукових розробок, а також більш тривалою їх дією на всю структуру виробництва та економіки загалом. Інноваційні продукти, зазвичай створені з метою швидкого реагування на потреби підприємств, мають короткострокову ефективність і економічний результат від них залишається тільки в період їх використання.

Середній абсолютний приріст кількості впроваджених інновацій

розраховувався та витрат на виконання наукових досліджень і розробок за наступною формулою:

$$\bar{A} = \frac{\sum A}{n}, \quad (2.1)$$

де $\bar{A}$ - середній абсолютний приріст;

n - число абсолютних приростів.

За цією формулою середній абсолютний приріст для кількості впроваджених інновацій дорівнює:

$$\bar{A} = \frac{830 + 165 + (-265) + 523 + (-525) + 1003 + (-1752) + 1456 + (-1695) + 1918}{10} = 165,8 \text{ (тис. грн.)}$$

За цією формулою середній абсолютний приріст для витрат на виконання наукових досліджень і розробок дорівнює:

$$\bar{A} = \frac{406,3 + 906,5 + 828,6 + (-761) + 1516,1 + 527,1 + 1848,6 + 3394,4 + 480,9 + (-232,2)}{10} = 891,53 \text{ (тис. грн.)}$$

Середній темп зростання обчислюється за наступною формулою:

$$\bar{P} = \sqrt[n]{K_1 + K_2 + \dots + K_n}, \quad (2.2)$$

де K - коефіцієнт зростання за обраний період часу;

n - кількість коефіцієнтів зростання.

Звідси середній темп зростання для кількості впроваджених інновацій

дорівнює:

$$\bar{P} = \sqrt[10]{1,34 + 1,05 + 0,92 + 1,17 + 0,86 + 1,32 + 0,58 + 1,61 + 0,56 + 1,8} = 1,273 \text{ (127,3\%)}$$

Середній темп зростання для витрат на виконання наукових досліджень

і розробок дорівнює:

$$\bar{P} = \sqrt[10]{1,05 + 1,11 + 1,09 + 0,93 + 1,16 + 1,05 + 1,16 + 1,25 + 1,03 + 0,99} = 1,268 \text{ (126,8\%)}$$

Проведений аналіз доводить, що зростання витрат на наукові дослідження та розробки збільшує ефективність підприємств і вони продукують більше інноваційної продукції. Яка повинна, в свою чергу, створювати реальні зміни в економіці і покращувати її конкурентоспроможність.

Для нашої країни інноваційна діяльність повинна бути однією з пріоритетних. Так як саме вона допомагає розвивати галузі, створювати умови для збільшення інвестиції як від внутрішнього донора так і від міжнародного інвестора. Інновації є важливим елементом розвитку

суспільства та дозволяє модернізувати процес забезпечення його всіма необхідними благами. А в умовах глобальних змін, держава має стимулювати зростання інновацій для здатності до трансформації економіки на більш сучасну та екологічну.

Не менш важливими також є наукові дослідження та розробки, адже їх результатом є поява нових технологій. Що потрібні для модернізації економіки та вірному напрямку розвитку її в міжнародному середовищі. Відповідно, чим більше інновацій формується в країні, тим вона є більш конкурентоспроможною. А звідси і зацікавленість іноземних інвесторів буде

зростати, так як в технологічно розвиненій економіці є більше шансів отримувати стабільно зростаючий прибуток і розширювати свої межі впливу починаючи з окремих проєктів на галузі та економіки регіонів.

Звичайно, від такого ефекту є ризик нарощування монополій, та акумулювання основних активів в малому угрупованні інвесторів. Проте такий ефект можна попередити застосувавши в дорозі урядові обмеження щодо кількості активів, що можуть одночасно перебувати в одних руках.

Додавши до цього контроль інвестиційної влади вкладників по галузям, для того щоб в них не відбувалося небезпечного лобіювання інтересів окремих осіб. Тим паче, що іноземне інвестування особами в одній галузі може надати їм владу вирішувати її долю подальшого розвитку. А враховуючи сучасні геополітичні настрої у світі та критичну ситуацію щодо українського

суверенітету та мирних умов, така перспектива зосередження влади в руках іноземців в середі окремих країн загрожує загостренням конфліктів або появою нових.

Висновки до розділу 2

Дослідження інноваційної діяльності в Україні є підставою для таких висновків:

1. Від збалансованої та ефективної роботи складових організаційно-економічного механізму державного регулювання інноваційної діяльності багато в чому залежить власне інноваційний розвиток України. На теперішній час можна констатувати, що засади для успішної реалізації державного регулювання інноваційної діяльності в Україні уже є створеними, організаційно-економічний механізм державного регулювання інноваційної діяльності сформований, однак подальшого удосконалення потребують всі три функціональні блоки методів організаційно-економічного механізму державного регулювання інноваційної діяльності: економічно-фінансовий; нормативно-правовий та організаційний. Для цього, перш за все, потрібно врегулювати механізм здійснення запланованих заходів всередині кожного з функціональних блоків організаційно-економічного механізму державного регулювання інноваційної діяльності, а також адаптувати їх до сучасних реалій, зменшивши вплив відомчої домінанти. Тоді вдасться усунути зайві витрати, пов'язані із нескоординованістю процесів, та прискорити процес впровадження інновацій у виробництво.

2. Згідно проведеної оцінки інноваційної діяльності в Україні виявлено, що в основному інноваційною діяльністю займаються самі підприємства. Це пов'язано з потребами цих суб'єктів господарювання постійно розвиватися та утримувати рівень свого впливу на ринку. Державних асигнувань недостатньо для стимулювання інноваційної діяльності в Україні, для нормального проведення спеціальних заходів в стратегічних сферах доцільно залучати додаткові інвестиції. Підтримка уряду в даному випадку має бути

постійною, в плані підготовки та реалізації програм пов'язаних зі сталим розвитком країни.

3. Також проведено оцінку основних тенденцій розвитку інноваційної діяльності України. Попри зростання підприємств, які проводять інноваційні заходи, кількість задіяного кадрового складу з технічними навичками постійно зменшується. Для формування позитивної тенденції в кадровому потенціалі країни, а конкретно серед дослідників та техніків, підприємства разом з урядом мають спільно створити умови для утримання таких осіб в нашій країні. Виявлено, що серед підприємств відбулося значне скорочення виділення коштів на закупівлю машин, обладнання та програмного забезпечення. Скоротилися витрати на закупівлю зовнішніх знань, але все більше витрачається на внутрішні дослідження та розробки. Що доводить зацікавленість підприємств у використанні власних ресурсів та наукових кадрів для вдосконалення свого виробництва.

Звідси внаслідок позитивних змін в інноваційній діяльності, що виконується підприємствами за вдалого проведення стратегічного планування та його реалізації з боку держави, з'являється більше шансів прискорити адаптацію традиційної української економіки до інноваційної.

РОЗДІЛ 3

НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ
ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ3.1. Оцінка конкурентних позицій України в інноваційній сфері і
пріоритетів розвитку промисловості

Багато розвинених країн застосовують комплексний підхід до стимулювання діяльності інноваційноорієнтованих компаній, застосовуючи методи як прямого, так і опосередкованого регулювання. Інноваційне середовище в різних країнах різне, тому що кожна країна знаходиться на своєму рівні розвитку, рівні технологій, рівні освіти, рівні інноваційної активності тощо. Тому інструменти інноваційної політики і механізми їх використання можуть ефективно використовуватися в одній країні, а в інших країнах бути зовсім непридатними.

У теперішньому часі існує ціла низка міжнародних індексів, які враховують індикатори інноваційної діяльності у побудові рейтингів країн і регіонів. Серед таких інтегральних оцінок: Індекс глобальної конкурентоспроможності, Індекс інноваційного розвитку за Bloomberg, Глобальний індекс інновацій, Європейське інноваційне табло. У таблиці 3.1 наведено позиції України у міжнародних індексах.

Таблиця 3.1

Україна у глобальному вимірі індикаторів інноваційного розвитку

Рік	2014	2015	2016	2017	2018	2019
1	2	3	4	5	6	7
Індекс глобальної конкурентоспроможності (Global Competitiveness Index)	84	76	79	85	81	85
Глобальний індекс інновацій (Global Innovation Index)	63	64	56	50	43	47
Індекс інноваційного розвитку за Bloomberg (The Bloomberg innovation index)	42	33	41	42	46	53
- продуктивність праці	50	48	50	50	50	60
- технологічні можливості	47	40	46	47	48	58
- рівень витрат на дослідження та розробки у ВВП	43	39	45	44	47	54

Продовження таблиці 3.1.

	2	3	4	5	6	7
- ефективність вищої освіти	5	5	5	4	21	28
- патентна активність	27	25	28	27	27	35
кількість вінеокотехнологічних підприємств	35	31	36	34	32	35
- концентрація дослідників	44	39	42	44	46	48
Європейське інноваційне табло (European scoreboard innovation)	34	35	35	35	36	36

Джерело) складено автором за [39, 49; 53]

За даними Всесвітнього економічного форуму у Звіті про глобальну конкурентоспроможність у 2019 р. Україна посідала 85 місце серед 137 досліджуваних держав. За компонентами показника, який характеризує ефективність ринків (головного фактора на стадії інвестиційного зростання (індустріалізації)), Україна серед 137 держав посідає 101 місце за ефективністю товарних ринків, 120 – за ефективністю фінансових ринків і 86 – за ефективністю ринку праці. Готовність до адаптації технологій та інновацій оцінена на рівні 81 місця. За показником «Ринкові інституції» наша держава посідає 118 місце, а за розвитком бізнесу – 90. Серед факторів, важливих для розвитку промисловості, сприятливими є лише розмір доступного ринку (заємністю ринку Україна посідає 47 місце) та освіта (35 місце).

Незважаючи на велику кількість вчених та інженерів, а також частку людей, які мають вищу освіту, Україна має посередній рейтинг за показником «Інновації» та низькі значення показників «Взаємозв'язки університетів з промисловістю у сфері досліджень і розробок», «Технологічна готовність». Найбільш проблемним показником залишається «Іноземні інвестиції та трансферт технологій».

Відповідно до індексу інноваційного розвитку, представленого агентством Bloomberg у 2019 році, Україна посідає 53 місце серед 60 досліджуваних держав. При цьому Україна виявилася найгіршою за продуктивністю праці (60 місце), що свідчить про низький рівень застосовуваних технологій і виробництво товарів з низькою доданою вартістю. Україна потрапила до трійки аутсайдерів за технологічними

можливостями (58 місце) та посідає 54 місце за рівнем витрат на дослідження та розробки у валовому внутрішньому продукті. Водночас вона зберігає високе 28 місце за ефективністю вищої освіти та 35 місце за патентною активністю, тобто має потенціал до розвитку.

Європейське інноваційне табло (ЄІТ) порівнює інноваційну діяльність країн Європейського співтовариства, країн-кандидатів на вступ у ЄС та деяких інших держав. В ЄІТ Україну відносять до групи «Інноватор, що формується» разом з Болгарією, Македонією та Румунією. Проведений факторний аналіз свідчить, що Україна має значні нереалізовані можливості в інноваційному розвитку, особливо щодо комерціалізації нововведень, а також у сфері захисту прав на інтелектуальну власність. Головними перевагами України є вигідне географічне положення, ємний ринок, наявність поглибленої та всебічної зони вільної торгівлі між Україною та ЄС та відносно високий рівень розвитку людського потенціалу.

За даними звіту про Глобальний індекс інновацій (Global Innovation Index), у 2018 році Україна посіла у рейтингу найвищу позицію за 2010-2017рр. - 43 місце, серед 126 країн світу, покращивши його порівняно з 2017 р. на сім позицій. Проте у 2019 році рейтинг України за рівнем розвитку інноваційної сфери знову дещо знизився (47 місце).

Також існують інструменти стимулювання інноваційної діяльності країн, які посідають лідируючі місця за індексом глобальної конкурентоспроможності (The Global Competitiveness Index).

Індекс глобальної конкурентоспроможності складається Всесвітнім економічним форумом для визначення рейтингу країн за показником економічної конкурентоспроможності і містить 114 показників для 140 країн, при цьому враховуються як статистичні дані, так і опитування керівників бізнесу [52].

Україна і в цьому рейтингу ніколи не займала лідируючих позицій, що є стимулом для подальшого розвитку. 15 країн, що займають найвищі місця за цим індексом можна побачити в таблиці 3.2.

Таблиця 3.2

Рейтинг країн світу за індексом глобальної конкурентоспроможності

№	2016	№	2017	№	2018	№	2019
1	Швейцарія		Швейцарія	1	Швейцарія	1	Швейцарія
2	Сінгапур	2	Сінгапур	2	США	2	Сінгапур
3	Фінляндія	3	Фінляндія	3	Сінгапур	3	США
4	Швеція	4	Німеччина	4	Нідерланди	4	Німеччина
5	Нідерланди	5	США	5	Німеччина	5	Нідерланди
6	Німеччина	6	Швеція	6	Гонконг	6	Японія
7	США	7	Гонконг	7	Швеція	7	Гонконг
8	Велика Британія	8	Нідерланди	8	Велика Британія	8	Фінляндія
9	Гонконг	9	Японія	9	Японія	9	Швеція
10	Японія	10	Велика Британія	10	Фінляндія	10	Велика Британія
11	Катар	11	Норвегія	11	Норвегія	11	Норвегія
12	Данія	12	Тайвань	12	Данія	12	Данія
13	Тайвань	13	Катар	13	Нова Зеландія	13	Канада
14	Канада	14	Канада	14	Канада	14	Катар
15	Норвегія	15	Данія	15	Тайвань	15	Тайвань
73	Україна	84	Україна	81	Україна	79	Україна

Джерело: [50]

В аналітичній довідці Міністерства освіти і науки України, яка присвячена вивченню інноваційної діяльності та трансферу технологій [39], зазначено, що до сильних сторін країни можна віднести: створення знань і результати наукових досліджень, співвідношення патентів за походженням до ВВП за паритетом купівельної спроможності, співвідношення корисних моделей за походженням до ВВП за паритетом купівельної спроможності, витрати на комп'ютерне програмне забезпечення у відсотках до валового ВВП, експорт інформаційно- комунікаційних послуг у відсотках загального обсягу торгівлі. За даними Державної служби статистики України продукція сектору інформаційних технологій становила більше ніж 3% ВВП, а сукупний дохід галузі - більше ніж 3,5 млрд. доларів США, що співставно з обсягами продукції високотехнологічного сектору.

Проведений порівняльний аналіз стану інноваційної системи України відносно світового рівня на основі міжнародних індексів свідчить, що Україна має високий освітній та науковий потенціал, здатний продукувати різноманітні нововведення у вигляді ідей, наукових розробок, патентів.

У Стратегії розвитку сфери інноваційної діяльності на період до 2030 року серед конкурентних переваг України визначають такі [36]:

- висока ємність ринку, якість вищої, середньої та професійної освіти, згідно Глобального індексу конкурентоспроможності, проте проблеми з такими характеристиками як здатність залучати і утримувати таланти, підвищення кваліфікації кадрів на робочих місцях;

- основою української інноваційної конкурентоспроможності є людський капітал, тобто знання та навички, якими володіють люди, що дають змогу їм створювати цінність у світовій економічній системі. Його ефективна реалізація і є головною конкурентною перевагою згідно Глобального індексу інновацій.

До основних бар'єрів для розвитку інновацій в Україні відносять такі [36]:

- недосконалість інституцій, зокрема політичного, регуляторного та бізнес-середовища;

- слабкий розвиток інфраструктури, у тому числі інноваційної, на що вказують низькі значення показника валового нагромадження капіталу у відсотках до ВВП, показники екологічної стійкості.

Для аналізу інноваційної сфери європейських країн використовують Європейське інноваційне табло (ЄІТ), а також Європейський рейтинг інноваційності (European Innovation Scoreboard (EIS)), що є системою індикаторів науково-технічного розвитку країн Європи [49]. Ця система містить 27 індикаторів інноваційної діяльності, які розділені на десять груп:

- 1) людські ресурси,
- 2) дослідницькі системи,
- 3) інноваційне середовище;
- 4) фінанси і підтримка інновацій;
- 5) витрати на інновації;
- 6) інноватори;
- 7) зв'язки;

8) інтелектуальна власність;

9) вплив на зайнятість;

10) вплив на експорт.

Показники Європейське інноваційне табло сформовані експертним шляхом і розподілені на вхідні (оцінюють ресурси наукової та інноваційної діяльності) та вихідні (відображають результативність наукових та науково-технічних робіт та інноваційної діяльності). У таблиці 3.3 наведено значення індикаторів ЄІТ для України у 2011 р. і 2019 р.

Таблиця 3.3

Індекси Європейського інноваційного табло для України у 2011 і 2019 роках

Індикатори	2011	2019
Загальний індекс інновацій	32,0	36,0
Людські ресурси	114,1	100,8
Випускники докторантури у віці 25-34 роки на 1 тис. населення	116,7	103,1
Частка населення віком 25-34 роки з вищою освітою, %	...	...
Частка осіб у віці 25-64 роки, що беруть участь у навчанні, %	...	...
Привабливі дослідницькі системи	9,0	15
Міжнародні видання науки і бізнесу Science-Metrix (Scoups)	0,0	5,7
Кількість цитувань публікацій на 100 науковців	1,2	7,9
Частка іноземних докторантів, %	27,2	32,4
Інноваційне середовище	6,1	6,0
Частка широкосмугового проникнення інтернету, %	7,6	7,4
Співвідношення підприємств, орієнтованих на можливості, до підприємств, орієнтованих на необхідність	...	...
Фінанси та підтримка інновацій	37,1	7,6
Витрати на НДДКР у державному секторі, у % до ВВП	32,0	0,5
Венчурний капітал у загальному обсязі інвестицій, %	43,1	15,9
Витрати на інновації	65,4	52,9
Витрати на НДДКР у бізнес-секторі, у % до ВВП	38,9	20,3
Витрати на інновації, які не належать до НДДКР, % до обороту	87,6	81,2
Частка підприємств, які навчають персонал, %	...	...
Інноватори	17,8	15,6
Частка МСП з інноваціями в продуктах або процесах, %	0,0	0,0
Частка МСП з маркетинговими або орг. інноваціями, %	2,4	0,0
Частка МСП, які впроваджують інновації на підприємстві, %	51,4	47,3
Зв'язки	2,5	3,0
Частка інноваційних МСП, що співпрацюють з іншими	5,0	3,0
Частка державно-приватних спільних публікацій, %	0,0	4,8
Частка співфінансування державного, приватного сектору НДДКР, %	0,0	4,8
Інтелектуальна власність	11,3	13,1
Патентні заявки до ВВП	10,5	15,1
Застосування товарних знаків до ВВП	26,0	24,7

Продовження таблиці 3.3

	²	³
Дизайнські програми до ВВП	0,2	1,4
Вплив на зайнятість	68,8	74,4
Частка зайнятих у наукоємкій діяльності, %	82,1	92,3
Частка зайнятих у швидкозростаючих галузях, %	...	...
Вплив на експорт	41,7	34,7
Частка експорту середньо та високотехнологічної продукції, %	57,8	24,1
Частка експорту наукоємких послуг, %	55,8	59,3
Продаж нових для ринку інновацій (частка до обороту), %	65,0	188,0

Джерело: складено автором за [49]

Людські ресурси – найсильніша складова інновацій для України.

Україна має високі значення індикаторів випускників докторантури, заявок на патенти. Складова фінанси та підтримка інновацій – це найслабша сторона інноваційної діяльності. Низький бал має Україна за індикаторами: малі та середні підприємства, що впроваджували продуктові і процесові інновації; малі та середні підприємства з організаційними і маркетинговими інноваціями та витратами на НДКР. Дані про декілька показників відсутні.

Економічні показники є значно нижчі середнього показника в ЄС, включаючи ВВП на одну особу, частку зайнятих у виробництві (табл. 3.4).

Таблиця 3.4

Порівняльна характеристика економічних показників України та Європейського співтовариства 2019 р.

Показники	Україна	ЄС
¹	²	³
Середньорічний приріст ВВП (%)	2,5	2,2
Частка зайнятих у виробництві (%)	12,4	15,5
- з них у високо- та середньотехнологічному	...	37,5
Зайняті у послугах (%)	33,8	41,8
Частка обороту МСП	...	37,9
Частка обороту великих підприємств	...	44,4
Частка обороту іноземних підприємств	...	12,6
Частка нових малих підприємств (10+)(%)	...	1,5
Чистий приплив прямих іноземних інвестицій (%ВВП)	3,2	4,3
Найпопулярніші підприємства, що займаються НДКР на 10 млн. населення	0,0	19,6
Вишуканість покупця (за шкалою від 1 до 7)	3,2	3,7
Простота відкриття бізнесу (за шкалою від 0 до 100)	63,2	76,8
Державна закупівля передових технологічних продуктів (від 1 до 7-ми найкращих)	3,2	3,7

Продовження таблиці 3.4

Верховенство права (-2,5 до 2,5)	-0,8	1,2
Чисельність населення (млн.ос)	42,4	51,3
Середньорічний приріст населення (%)	-0,4	0,2
Щільність населення осіб/ км ²	77,7	117,5
ВВП на особу (PPS)	6,9	29,5

Джерело: складено автором за [49]

Аналіз інноваційності економіки у країнах ЄС здійснюють також з використанням класифікації виробничих структур. Економіку зі стійкою технологічною структурою оцінюють таким чином: на високотехнологічні виробництва припадає 20%, на середньо-високотехнологічні – 30%, на середньо-низькотехнологічні – 20%, і низькотехнологічні – 30%. Високотехнологічними вважають галузі, в яких показник наукоємності (відношення витрат на дослідження та розробки до обсягу виробництва) перевищує 4,5-5,0%, а високонаукоємними галузями є ті, в яких ця частка вище 10% [51].

Для узагальнюючої оцінки інноваційного розвитку економіки Державна служба статистики України з 2014 року розраховує сумарний індекс інновацій (СІІ). Цей зважений агрегований індикатор дає можливість оцінити та порівняти стан інноваційної діяльності підприємств за регіонами і видами економічної діяльності.

Рейтинг областей України за сумарним індексом інновацій представлено на рис. 3.1.

За сумарним індексом інновацій у трійку лідерів увійшли Харківська область, м. Київ та Дніпропетровська область. Львівська область зайняла 12-ту позицію. Останні позиції посіли Чернівецька, Волинська та Хмельницька області.

За даними обстеження інноваційної діяльності підприємств найвищий рівень інноваційної активності зафіксовано у Рівненській, Харківській областях та м. Києві. Найвища частка технологічно інноваційних підприємств – у Рівненській (19,1%), Харківській (18,7%) та Кіровоградській (14,7%) областях; не технологічно інноваційних підприємств – у м. Києві (17,8%), Івано-Франківській та Київській областях (по 15,1%).

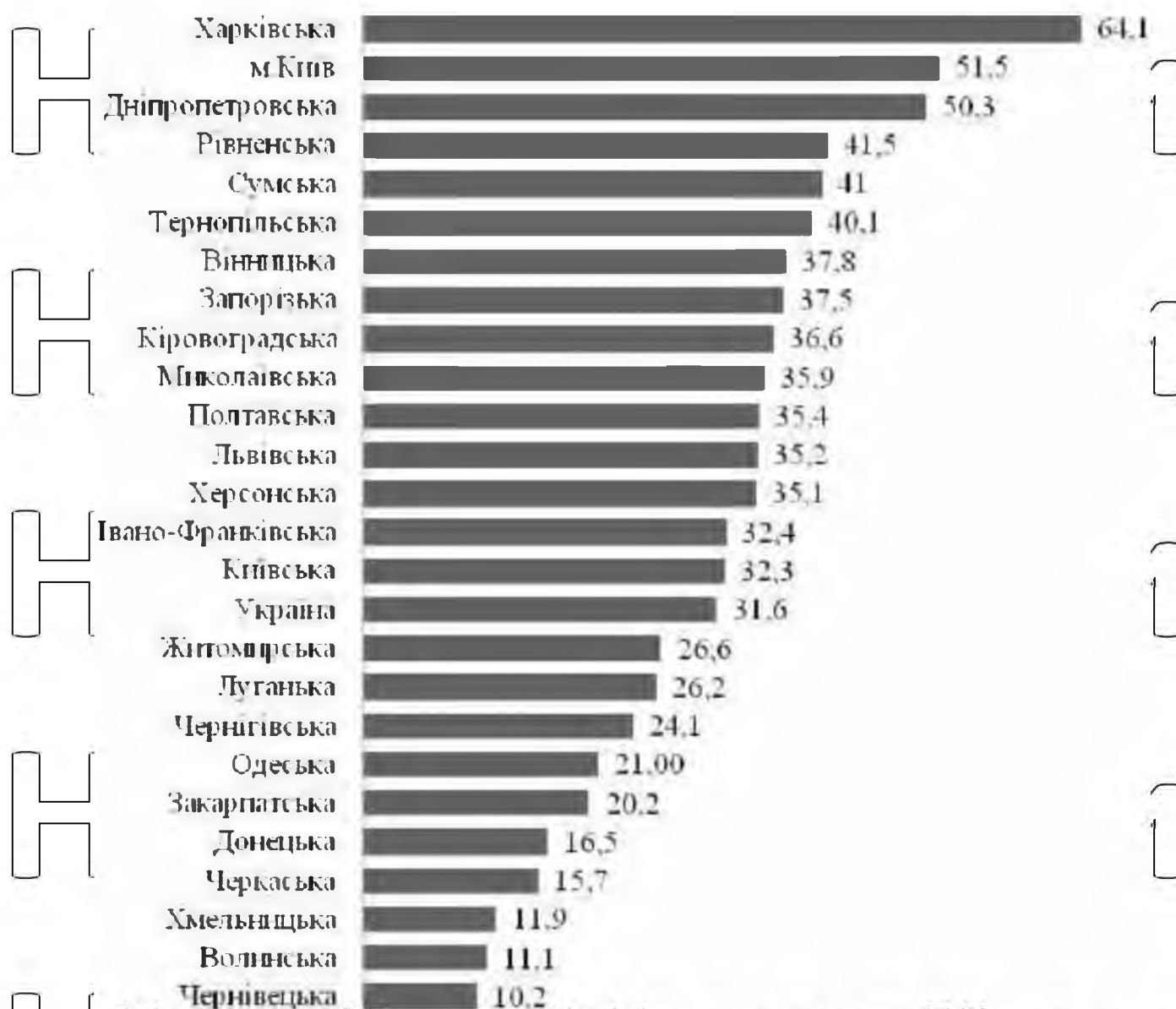

Рис. 3.1. Рейтинг регіонів України за СІП у 2014-2019 рр.

Джерело: побудовано автором за [26]

На рис. 3.2. представлено рейтинг видів економічної діяльності за сумарним індексом інновацій.

Згідно сумарного індексу інновацій у лідерах є такі види економічної діяльності: наукові дослідження та розробки, виробництво основних фармацевтичних продуктів та препаратів, виробництво автотранспортних засобів причепів і напівпричепів та інших транспортних засобів, виробництво коксу та продуктів нафтоперероблення, виробництво комп'ютерів, електронної та оптичної продукції.

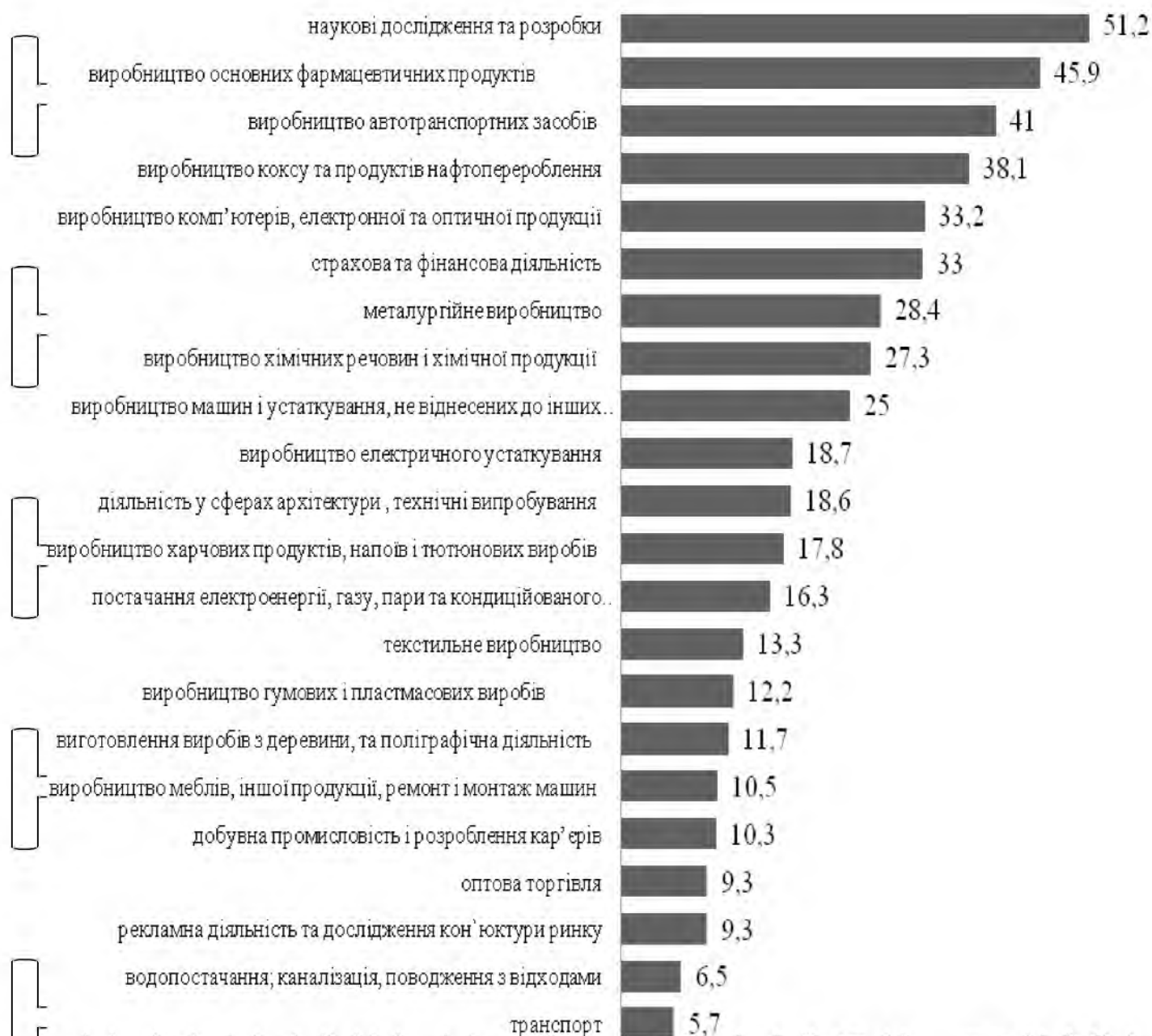

Рис. 3.2. Рейтинг видів економічної діяльності за СІП у 2014-2019 рр.

Джерело: побудовано автором за [26]

Промисловість є фундаментом для реалізації інноваційних ідей в економіці кожної країни та забезпечення її конкурентоспроможності. Саме ця галузь забезпечує інші сектори економіки виробничими технологіями і є базовою для технологічної модернізації. На промисловість в структурі ВВП

припадало у 2019 році 24%, у тому числі, 12% - на переробну промисловість. Зниження обсягів промислового виробництва стало основним фактором падіння ВВП наприкінці 2019 року (рис. 3.3) [37]

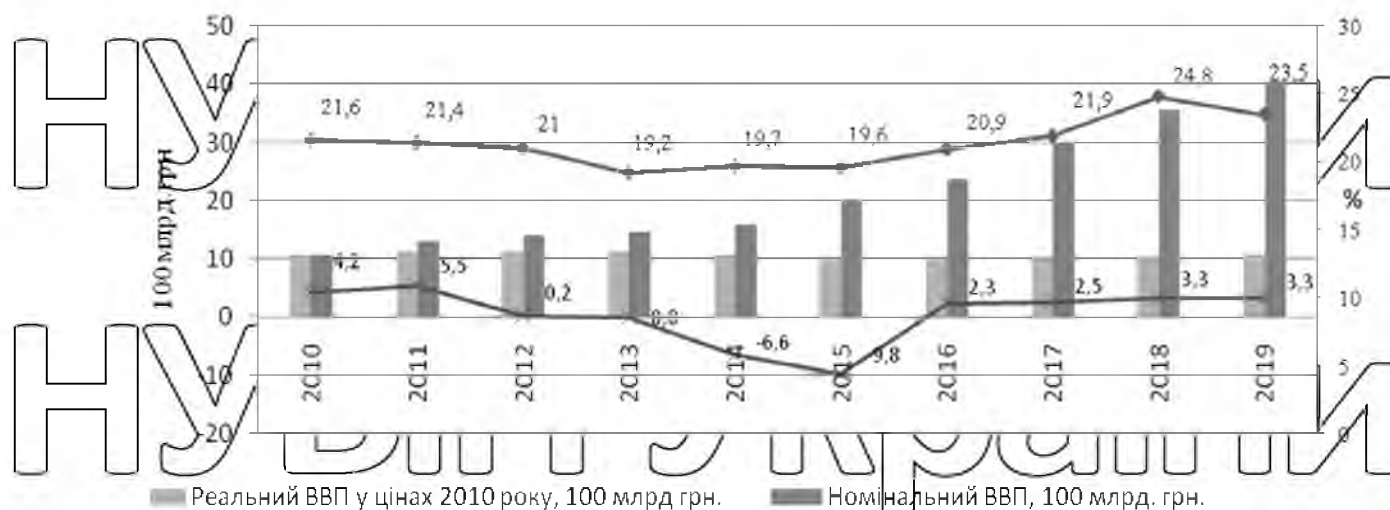

Рис. 3.3 Динаміка ВВП та частки промислової продукції у ВВП 2010-2019 рр.

Джерело: побудовано автором за [37; 26]

За даними Державної служби статистики, в грудні 2019 року обсяги реального промислового виробництва зменшилися на 1,1%, порівняно з листопадом і на 8,3%, якщо порівнювати з груднем 2018 року. При цьому у добувна промисловість впала, порівняно з 2018 роком на 9% (рис. 3.4) [37].

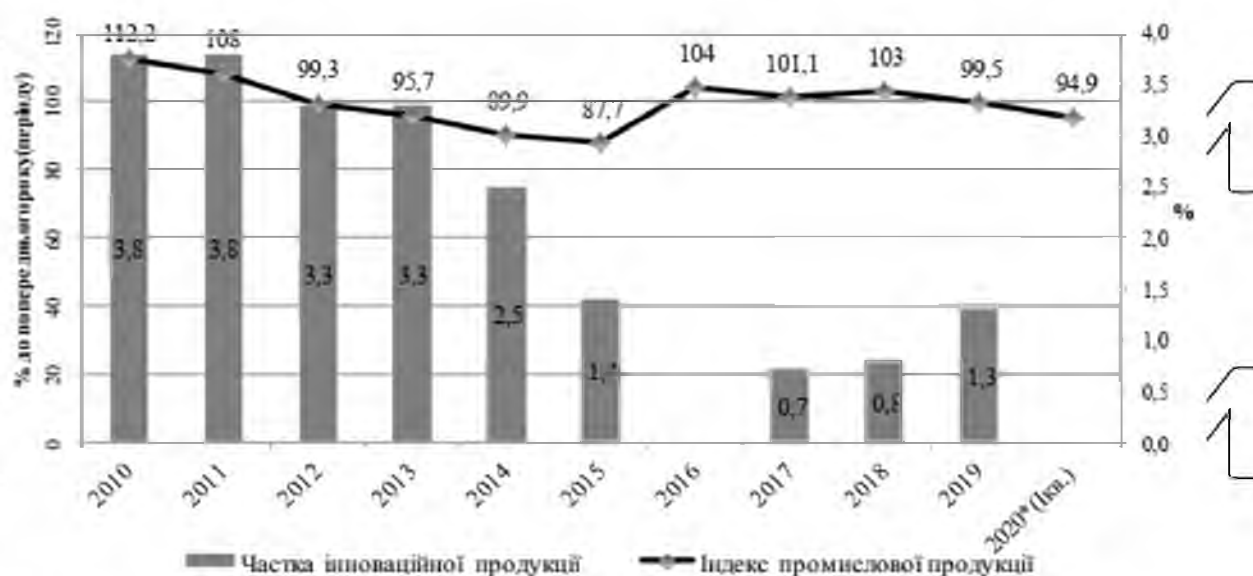

Рис. 3.4. Індекси промислової продукції та частка в ній інноваційної продукції

Джерело: побудовано автором за [26; 37]

Переробна промисловість в 2019 році скоротилася на 2%, текстильна промисловість, виробництво одягу та взуття — на 9,9%, деревообробна та поліграфічна — на 5,8%, металургійна — на 3,1%, машинобудування — на 5,6%, виробництво електрообладнання — майже на 20%, виробництво автомобілів — на 9,7%. Приріст є по виробництву меблів (на 0,2%), комп'ютерів та оптичної продукції (на 4,3%), ліків (на 5,1%), хімічної промисловості (на 3,3%), харчової (на 0,2%) [37].

Основною причиною падіння промисловості у 2019 році можна вважати несприятливу кон'юнктуру на світовому ринку, зокрема негативні тенденції у металургійній промисловості через початок пандемії COVID-19.

За часи незалежності України органи державної влади здійснили певні цілеспрямовані заходи щодо підтримки промисловості країни. Про це свідчать прийняті концепції державної промислової політики, стратегії соціально-економічного розвитку України, закони України, а також загальнодержавні цільові та інші програми розвитку промисловості та її галузей.

У 2013 р. Кабінет Міністрів України затвердив Концепцію Загальнодержавної цільової економічної програми розвитку промисловості на період до 2020 року [35]. Метою Програми-2020 є «комплексне розв'язання проблемних питань щодо функціонування промислового сектора економіки України шляхом розроблення організаційно-економічного механізму та залучення ресурсів для реалізації завдань структурно-технологічної модернізації вітчизняної промисловості у напрямі збільшення частки високотехнологічних видів діяльності в обсягах виробництва та експорту, задоволення потреб внутрішнього ринку у продукції власного виробництва, зростання зайнятості та підвищення завдяки цьому добробуту населення».

У Концепції визначено основні причини виникнення проблем у промисловості України, серед яких — недостатній рівень

конкурентоспроможності продукції внаслідок використання застарілих технологій; обмежений доступ промислових підприємств до кредитних ресурсів через високі відсоткові ставки комерційних банків; зниження попиту

на вітчизняну продукцію на внутрішньому ринку; підвищення цін на

енергоносії, частка яких у собівартості промислової продукції значна; несвоєчасне відшкодування податку на додану вартість. У Концепції-2020 визначено три варіанти розв'язання проблем розвитку промисловості України:

1. Посилення впливу органів державної влади на промислове

виробництво.

2. Модернізація промислового виробництва.

3. Реалізація державної політики структурно-технологічних

перетворень.

Визначення національних пріоритетів у промисловості передбачалось шляхом забезпечення взаємоузгодженості параметрів промислової політики з бюджетною, податковою, митною політикою; накопиченням та подальшим

використанням у виробництві науково-технологічного, ресурсного та

інтелектуального потенціалу, а також створенням умов для проведення інноваційно-технологічної модернізації виробництва зі збільшенням промислових виробництв новітніх технологічних укладів. У Концепції-2020

підкреслювалась також необхідність приведення системи технічного

регулювання у відповідність з міжнародними стандартами якості продукції, екологічних вимог до продукції та технологічного процесу її виробництва, охорони праці, техніки безпеки. Програму розвитку промисловості

планувалось виконати протягом 2013–2020 рр. Фінансування Програми

розвитку промисловості на період до 2020 року здійснено не повністю.

У табл. 3.5 систематизовано основні показники-індикатори

інноваційного розвитку підприємств в Україні за період 2000-2019 рр.

Таблиця 3.5

Динаміка показників інноваційної діяльності промислових підприємств України у 2000-2019 роках

Роки	Питома вага підприємств, що впроваджували інновації до всіх промислових підприємств, %	Впроваджено нових технологічних процесів, од.	у.т.ч. маловідходні, ресурсозберігаючі, од.	Освоєно виробництво інноваційних видів продукції, найменувань	з них нові види техніки	Питома вага реалізованої інноваційної продукції, у всій промисловій продукції, %
2000	14,8	1403	430	15323	631	9,4
2001	14,3	1421	469	19484	610	6,8
2002	14,6	1142	430	22847	520	7,0
2003	11,5	1482	606	7416	710	5,6
2004	10,0	1727	645	3978	769	5,8
2005	8,2	1808	690	3152	657	6,5
2007	10,0	1145	424	2408	786	6,7
2008	14,5	1419	634	2526	881	6,7
2009	10,8	1647	680	2446	758	5,9
2010	10,7	1893	753	2685	641	4,8
2011	11,5	2043	479	2408	663	3,8
2012	12,8	2510	517	3238	897	3,8
2013	13,6	2188	554	3403	942	3,3
2014	12,9	1576	502	3138	809	3,3
2015	12,1	1743	447	1314	645	2,4
2016	15,2	1217	458	3136	966	1,4
2017	14,7	3489	748	2800	1305	0,7
2018	14,3	1831	611	2387	751	0,7
2019	17,6	1965	621	3843	920	0,8

* дані для розрахунку за 2020-2022р.р. Державна служба статистики України не публікувала

Джерело: побудовано автором за [26]

На фоні помітного зменшення частки реалізованої інноваційної продукції відбувається поступове збільшення питомої ваги інноваційно-активних підприємств. Таку тенденцію можна пояснити тим, що підприємства в основному займаються модернізацією та оптимізацією виробничого процесу для зниження собівартості продукції. У 2018 році 1965 підприємств впроваджували нові технологічні процеси, з них 621 маловідходні та ресурсозберігаючі. За даними Державної служби статистики України, у 2018 році порівняно з 2017 роком спостерігасмо таку динаміку показників, що характеризують інноваційну діяльність:

– кількість інноваційно-активних підприємств зростає з 759 до 777. За

напрямами інноваційної діяльності підприємства найбільш активно займалися придбанням машин, обладнання та програмного забезпечення – 65,9% загальної кількості інноваційних підприємств;

– обсяг фінансування інноваційної діяльності збільшився до 12 180,1 млн. грн, або 0,49% валового внутрішнього продукту. Основним джерелом залишаються власні кошти підприємств – 88,2% загального обсягу фінансування інновацій;

– частка обсягу реалізованої інноваційної продукції в загальному обсязі реалізованої промислової продукції становила 0,8% у 2018 році, орієнтир згідно цілей сталого розвитку ООН становить 5% [24];

– кількість впроваджених у 2018 році інноваційних видів продукції збільшилась на 61% порівняно з 2017 роком. У 2018 році впроваджено 2002 нових технологічних процеси, що в 1,7 рази менше ніж у 2016 році.

В Україні відбувається поступове зниження кількості параметрів інтелектуальної складової інноваційного потенціалу: за даними Державної служби статистики України, кількість дослідників в Україні стрімко скорочується (із 133 744 осіб у 2010 році до 59 392 у 2017 році), наукоємність ВВП (витрати на наукові дослідження та науково-технічні (експериментальні) розробки за всіма джерелами у відсотках до ВВП) у 2018 році становила лише 0,47%. Зазначимо, що згідно Цілей сталого розвитку цільовий орієнтир цього індикатора – 1,5% [24].

Інвестиції у нематеріальні активи протягом останніх 15 років становили близько 2–4% всіх капітальних інвестицій, а частка видів діяльності, що відносяться до високотехнологічних (із сукупною інтенсивністю витрат на дослідження і розробки у співвідношенні до валової доданої вартості – 13,6% і більше) і середньотехнологічних (із сукупною інтенсивністю витрат на дослідження і розробки у співвідношенні до валової доданої вартості – 3,2–13,5%), в обсязі реалізованої промислової продукції у 2017р. становила 11,3% [39].

Розвиток світової економіки та технологічного прогресу веде до того, що у сфері переробної промисловості – базі високотехнологічного виробництва – конкурують між собою держави з дешевою робочою силою та розвинуті держави із сприятливим інвестиційним кліматом, що дозволяє мінімізувати інвестиційні ризики під час створення високотехнологічних виробництв. За таких умов Україна не має вагомих переваг, аби бути конкурентною у переробній промисловості [40].

У 2020 р. інноваційну діяльність у промисловості провадили 710 підприємств, або 15% обстежених промислових суб'єктів господарювання (рис. 2.4), хоча даний показник в до Covid-19 становив 777 підприємств (16,4%). Станом на 01.10.2023 р. дана статистика не ведеться, оскільки господарський комплекс України переведений на забезпечення військових потреб. Потенційні інвестори не ризикують інвестувати в економіку країни, яка знаходиться в режимі військового стану.

Отже, промисловість може бути рушієм прискорення економічного розвитку та якісних змін у структурі економіки лише після суттєвої модернізації, виправлення ситуації із зношеністю основних засобів на більше ніж 80% та впровадження новацій і переходу до виробництва конкурентоспроможних продуктів з високою часткою доданої вартості.

В Україні розроблена інформаційно-аналітична база для державного регулювання, у тому числі стимулювання інноваційної діяльності підприємств. Основу відповідного інструментарію становлять державні статистичні спостереження, показники інноваційної активності підприємств і сумарний індекс інновацій. Проте у зв'язку із схваленням у 2019 році Стратегії розвитку інноваційної сфери на період до 2030 року, яка спрямована на розбудову національної інноваційної екосистеми, потребує удосконалення інструментарій моніторингу запиту вітчизняних підприємств на інноваційні рішення їхніх проблем, аналізу і прогнозування впливу заходів державного регулювання на інноваційний розвиток економіки.

3.2. Зарубіжний досвід державного регулювання інноваційної діяльності та його адаптація в Україні

У наукових працях при розгляді моделей державного регулювання інноваційної діяльності виділяють: європейський, американський та японський підходи до активізації інноваційної діяльності (табл. 3.6)

Зарубіжний досвід державної підтримки інноваційної діяльності

Назва країни	Державна підтримка інноваційної діяльності		Основні організаційні структури інноваційного процесу
	Організаційні структури інституційної підтримки	Форми стимулювання	
1	2	3	4
США	Адміністрація у справах малого бізнесу, Національний науковий фонд, Федеральні відомства, національна мережа центрів впровадження нових технологій, американська асоціація розвитку наук, адміністрація технологій, Національна дослідна рада, Національний інститут стандартів та технологій, Національна служба технічної інформації, Управління технологічної політики	Кільгове оподаткування, інвестиційний податковий кредит, пільговий режим амортизаційних відрахувань, субсидії, цільові асигнування з бюджету, викреслення витрат на НДДКР, пов'язаних з основною виробничою торговою діяльністю, із суми оподаткованого доходу	Мережа технологічного капіталу (МКТ) технополіси, науково-технічні парки (НТП), квазі ризикова форма організації корпорацій, малі інноваційні фірми, науково-дослідні консорціуми та організації, бізнес інкубатори, науково-технологічні центри, науково-інженерні центри, спільні промислово-університетські дослідні центри, венчурні фірми
Японія	Державні фонди для заохочення НДР, Фонд сприяння малим і середнім венчурним підприємствам, Корпорація фінансування малого бізнесу, Центр сприяння розвитку підприємств	Пільгові кредити, пільгове оподаткування, субсидії	Японська корпорація розвитку досліджень, технополіси, науково-технічні парки, малі інноваційні фірми, науково-дослідні консорціуми та організації
Великобританія	Рада з науки та техніки, урядові ради за напрямками досліджень та ін.	Пільгове оподаткування, субсидії, списання витрат на НДДКР на собівартість продукції (дослуг, кредитні гарантії	Британська технологічна група, технополіси, малі інноваційні фірми, НТП, венчурні фірми, науково-дослідні консорціуми

Продовження таблиці 3.6

1	2	3	4
Франція	Спеціальна урядова організація (ШОДЕВ), Французьке товариство сприяння венчурному капіталу, Національний центр наукових досліджень, Національне агентство з впровадження досліджень «АНвар», Національне агентство перспективних досліджень, державно-приватний банк для фінансування малого інноваційного бізнесу, науково-технічний фонд тощо	Дотації, субсидії, довгострокові позики, податкові кредити, кредитні гарантії, пільгове оподаткування	Технополіси, технопарки, малі інноваційні фірми, науково-дослідні консорціуми, венчурні фірми, центри передачі Технологій
Німеччина	Консорціуми малого інноваційного бізнесу, державні спеціалізовані банки: Банк кредитів на відтворення та Німецький банк вирівнювання, Міністерство економіки, Міністерство наукових досліджень та технологій, Федерація промислових дослідницьких асоціацій, Патентний центр	Цільові безоплатні субсидії, дотації, оплата витрат на технічну експертизу, пільгові кредити, система страхування кредитів, податкові знижки і пільги, прискорена амортизація, цільові банківські кредити	Науково-технічні парки, малі інноваційні фірми, науково-дослідні консорціуми, венчурні фірми, технополіси

Джерело: складено автором на основі [2]

Причини відмінностей в підходах використання в інструментах підтримки інноваційного процесу визначити надзвичайно складно, оскільки потрібно враховувати велику кількість різних факторів, серед яких особливості національної культури і історію країни, сучасний економічний стан, які суттєво впливають на прийняття політичних рішень. У країнах з більш низьким рівнем науково-технологічного розвитку, ніж в середньому у Європейському Союзі, використовують заходи загального характеру, які дозволяють підтримувати широке коло напрямків в усіх секторах економіки. У цьому випадку уряд таких країн орієнтується на заходи фіскального стимулювання, які відрізняються між собою тим, що дають змогу ринку і його учасникам самостійно вирішувати, які галузі економіки держави слід розвивати [47, с. 65].

Дослідження зарубіжного досвіду державного регулювання інноваційної діяльності приводить до висновку про жорсткість в регуляторних підходах на внутрішньому ринку. Так, зокрема, ЄС використовує багато «загальних» (загальноєвропейських, внутрішньодержавних, регіональних) політик для регулювання інноваційної діяльності підприємств. В окремих випадках таке регулювання в ЄС є горизонтальним, але більшість регуляторних підходів є галузевими. Базуються вони на фундаменті «чотирьох вільних переміщень» (товарів, послуг, капіталу, робочої сили) та права вільного прийняття рішень, які самі по собі також можуть справляти позитивний вплив на інноваційну діяльність. Враховуючи, що сам ринковий підхід має добре відомий позитивний вплив на інновації, регулювання в ЄС є відповіддю на моменти неспроможності ринку (і на те, що країни-члени використовують дуже різні регулятивні підходи для подолання таких провалів ринку) до саморегуляції. Саме з цієї фундаментальної причини сьогодні, коли вільне пересування та право вільного прийняття рішень так твердо узгоджені, прийнято вважати, що основною метою в ЄС є, по суті, створення, вдосконалення або скасування регуляторних процесів [11].

Для повного розуміння того, як ЄС впливає на інновації, потрібне глибоке усвідомлення та оцінка нормативних актів ЄС. Це можна проілюструвати деякими основними цифрами: враховуючи досить вузьке поняття внутрішнього ринку, таке нормативне законодавство включатиме орієнтовно 1500 директив і майже 2000 регламентів, багато з яких – дуже складні [11]. Згідно проведених нами досліджень, не менше 15 різних комісій регулярно працюють над правилами внутрішнього ринку. Багато з цих директив і постанов мають галузеве значення і часто вони можуть мати прямий вплив на стимули брати участь в інноваційній діяльності та впливати на напрямок інновацій. Крім того, деякі директиви в основному стосуються спільно для багатьох країн, узгоджених цілей (здоров'я, безпека, навколишнє середовище, захист споживачів), залишаючи технічні специфікації європейським органам стандартизації за допомогою мандатів або інших

засобів. Близько 3000 стандартів CEN і багато стандартів CENELEC/ETSI безпосередньо пов'язані з цими цілями у вторинному законодавстві, таким чином надаючи компаніям, які правильно використовують ці стандарти, вихідну точку для ведення господарської діяльності. Це, певною мірою, рівнозначне вільному пересуванню, тобто доступу до величезного внутрішнього ринку, потужного стимулу до інновацій. Крім того, слід також знати про правила (національних і регіональних) державних закупівель і правила ЄС про конкуренцію в широкому сенсі.

На цьому етапі дослідження доцільно подивитися на процедуру державного регулювання інновацій в ЄС в ретроспективі. Тенденції в регулюванні інновацій в ЄС із середини 1980-х років слід розуміти в контексті постійного поглиблення та розширення внутрішнього ринку, щоб дозволити ринковим силам визначати динаміку економіки (включаючи інновації), при умові відсутності ринкових обвалів. Таким чином, можна спостерігати тенденцію щодо посилення регулювання ризиків, що стосуються, наприклад охорони здоров'я, безпеки та навколишнього середовища. Такий підхід є виправданим, проте він має бути найменш затратним і підтвердженим науковими та фактичними доказами в обґрунтованій оцінці ризику та регуляторного впливу. Там, де державне регулювання втручається в ринкові механізми без потреби, тобто, коли відсутній ринковий обвал, чітко спостерігається тенденція до скорочення або скасування таких режимів або проводиться регулювання лише сегментів природних монополій. Також застосовується державне регулювання, щоб ефективно та швидко придушувати на початкових стадіях антиконкурентну поведінку щодо нових учасників ринкових відносин. Це супроводжувалося поступовим, але послідовним переходом до приватизації багатьох компаній.

Динаміку процесу державного регулювання інноваційної діяльності з метою посилення розвитку інноваційної діяльності в ЄС можна спостерігати за такими чотирма періодами з початку 1980-х років: період до Єдиного європейського акту 1985 року з великою кількістю регулюючих чинників та

незліченними перешкодами на внутрішньому ринку; між 1985 і 1993 роками, коли була успішно реалізована програма ЄС 1992; між 1993 і 2003 роками, коли конкурентоспроможність все більше переважала над принципами державного регулювання в ЄС, що, між іншим, призвело до переоцінки регуляторного впливу в ЄС; і з 2004 року до сьогодні, коли «дорадче» регулювання (окрім окремих галузей) та оцінка впливу домінують у більшості нормативних актів ЄС.

Після 1993 року поглиблення впливу внутрішнього ринку продовжувалося навіть у сферах, які раніше вважалися надто чутливими, наприклад – багато галузей послуг, галузі комунікацій тощо. Не буде перебільшенням сказати, що ці тенденції радикально змінили регуляторний підхід в ЄС, який тепер має набагато більш сприятливе для ринку, краще продумане та краще обгрунтоване регулювання, тоді як старі жорсткі правила або невиправдане втручання були або скасовані, або суттєво модернізовані.

Крім того, інтервенціоністська політика, така, як сильна сільськогосподарська політика, та, наприклад, Європейська та національна промислова політика стала більш сприятливою для ринку або більш горизонтальною. Звичайно, важко узагальнювати вплив на інновації, але цілком обгрунтованим буде вважати, що, принаймні в багатьох випадках, ці тенденції спрацювали на користь інноваційного клімату в ЄС.

На цьому етапі дослідження, для більш широкого і повного уявлення регуляторних заходів в ЄС вважаємо за доцільне представити наші дослідження щодо регулювання інноваційної діяльності у сфері енергоефективності та автопромисловості.

Повчальним прикладом є регулювання енергоефективності побутового обладнання, офісного обладнання та автотранспортного виробництва.

Загальною метою цієї групи нормативних актів в ЄС є зменшення споживання енергії для певного використання обладнання чи автомобілів у світлі загальної кліматичної стратегії ЄС щодо скорочення викидів парникових газів. Перевагою такого регулювання є позитивний вплив на енергетичну безпеку.

Важливими є три інструменти: зручні для споживача «кольорові» етикетки, обов'язкові ліміти споживання електроенергії та достовірна відповідність. Першочергова мета маркування – інформувати споживача до або під час придбання обладнання або автомобіля. Таким чином, «кольорові» етикетки можуть функціонувати як стимулююче регулювання: стимул для споживачів купувати екологічно чистіші продукти та стимули для постачальників до впровадження інновацій та задоволення початкового попиту на екологічно чистіші продукти, що зменшує споживання та витрати енергії.

Проте, з початку 1990-х років багато країн додали «жорсткі» енергетичні цілі за допомогою конкретних лімітів енергії для багатьох типів обладнання та для особистих автомобілів. Здавалося б, що це «командно-контрольне» регулювання, але це було застосовано лише щодо обмеження енергії. Фактично, з часом його трансформували в стимулюючий підхід у поєднанні з «кольоровими» мітками. Для виробників функція «кольорової» етикетки у випадку побутової техніки полягала в тому, щоб дати їм деякий час для трансформації своїх товарних пропозицій та зробити їх екологічнішими (прямий стимул для інновацій) до того, як жорсткі обмеження на енергію стануть обов'язковими. Коли були встановлені такі амбітні обов'язкові цілі, «кольорові» етикетки здавалися ідентичними, але насправді стосувалися лише приладів, які все ще не були екологічними, але були дозволені на ринку. Так, перша директива ЄС щодо енергетичного маркування була прийнята в 1992 році. Пізніші зміни значно посилили обов'язкові цілі, і галузь відповіла послідовними інноваціями, щоб відповідати або навіть випереджати нові обмеження. Показово, що сьогодні проблема змінилася: майже всі прилади досягли найвищого статусуощадності енерговикористання «А» на етикетках (зеленого кольору), що значно зменшило заохочувальний ефект та зрозумілість інформації для споживачів. «Кольорові» етикетки зараз перебувають в стані модифікації, щоб зберегти таку ж ефективність, як і раніше (можливо, шляхом встановлення нової класифікації споживання енергії для кожного приладу, що лежить в основі системи кольорового маркування).

Величезний успіх регулювання енергоефективності побутових приладів головним чином пояснюється несподіваним результатом взаємодії між регулюванням та інноваціями. Близько 25 років тому широким побоюванням, що обов'язкові цілі з енергоефективності призведуть до негативного ефекту.

Побоювання стосувалися того, що ринок у відповідь на стимулювання «кольорових» етикеток для споживачів, відреагує зростанням витрат і цін і лише відносно незначним покращенням енергетичних характеристик. Але цього не сталося, навпаки – всі продукти зазнали зниження реальних цін від 10% до 45%, а енергоефективність зростає від 10% до 60% [14]. Незначно подешевшали

лише топові продукти, але це, як виявилось, спричинено іншими чинниками (розкіш або характеристикою надзвичайно високої їх якості).

Для автотранспорту була введена аналогічна кольорова позначка викидів. Однак згодом посилення вимог до викидів змусило компанії

зосередитися на революційних, а не на поступових інноваціях, зосередившись на нових типах двигунів (на водневому паливі, або гібридні чи електромобілі, використання природного газу або зрідженого газу, хоча ця техніка навряд чи є новою, але радикально покращує продуктивність дизельних двигунів (приблизно 25% автопарку використовує дизель у

Європі). Проте тут є цікавий момент. Таким революційним (проривним) інноваціям в сфері автомобільних двигунів заважає досить така унікальна в якійсь мірі проблема: водень або електрика чи зріджений газ не можуть бути

продані кінцевому споживачеві без належним чином організованої, недешевої інфраструктури, але інвестиції в таку інфраструктуру реалізуються не так швидко, як би хотілося. Цікавим є також те, що порівнюючи з технікою, реальні ціни на автомобілі, які мають набагато більше функцій і більшу безпеку, ніж десятиліття тому, завдяки постійним і успішним інноваціям, не змінилися з початку 1980-х років.

Отже, можемо стверджувати, що державне регулювання на міжнародній арені, зокрема і в ЄС, переходить до нового підходу в інноваційній політиці, перемістивши фокус з чистих досліджень на

дослідження та інновації, які спрямовані на вирішення суспільних проблем.

Інновації сприяють підприємництву, діяльності, яка дозволяє надати ресурсам нові економічні можливості. Найважливішим є вивільнення потенціалу конкурентоспроможності через інновації. Інновації та регулювання повинні і надалі досліджуватися як на горизонтальному рівні, так і на галузевому.

Здійснення інноваційної діяльності нерідко надає лише непрямий вплив на економічну ефективність окремої організації в короткостроковій і середньостроковій перспективі. Це в значній мірі зумовило той факт, що країни-лідери інноваційного розвитку акумулювали значний досвід

державного регулювання інноваційної діяльності. Це відноситься як до розвинених, так і до нових індустріальних країн. Однак в контексті цієї роботи пріоритетним є дослідження тенденцій і зіставлення досвіду держав, що входять в технологічне ядро світового розвитку – США, Японії,

Європейського союзу (в останньому до даного типу держав в першу чергу відносяться Великобританія, Німеччина, Франція) [50]. Результатами інноваційної політики даних країн стає одвоєння мережових результатів науково-дослідної та дослідно-конструкторської роботи (НДДКР) по всьому спектру промислових технологій.

Загальновідомо, що інноваційна модель розвитку потребує витрат на фінансування науки не менше 2% ВВП (в Україні цей показник складає 0,3%). Країни, які досягли високих темпів економічного зростання за рахунок

інноваційного чинника, а це Японія, США, Німеччина, Франція, Великобританія, відповідають цій вимозі.

У програмах стимулювання інноваційної діяльності країн Західної Європи питання розвитку міжнародного співробітництва відображаються понад два десятиліття. У масштабах ЄС провідні позиції в галузі розвитку співробітництва в інноваційній діяльності належать Великобританії, Німеччині,

Франції, а також країнам Північної Європи. Ключові ініціативи програмних документів ЄС покликані сприяти втіленню результатів НДДКР в інноваційній продукцію і послуги з метою забезпечення конкурентоспроможності ЄС, що

також мається на увазі збільшення фінансування НДКР в Європі, посилення міжнародної інноваційної кооперації.

Можна відзначити, що значна кількість заходів передбачає об'єднання зусиль суб'єктів інноваційної діяльності, в т. ч. різних країн на базі міжнародних проектів, що орієнтоване на досягнення найбільшої ефективності НДКР. Одну з таких широкомасштабних програм було спрямовано на прискорене впровадження технологічних нововведень у напівпровідниковій промисловості, досягнення більш високого рівня якості та конкурентоздатності продукції підприємств Західної Європи на світовому

ринку. Програму було розраховано на 1990-1997рр., а загальний обсяг інвестицій, що було виділено на її реалізацію, склав 2,7 млрд. ф. ст. В здійсненні програми брали участь фірми: «Філіпс» (Нідерланди), «СГС-Томсон» (Франція, Італія); «Сіменс», «Бош» та «Електротех» (Німеччина); «Плессі» (Велика Британія), а також датський науково-дослідний інститут [50].

В цілому для країн ЄС характерне трьохрівневе формування інноваційної політики, що включає в себе регіональний, національний і наднаціональний компоненти. Урядам країн належить пріоритет в області фундаментальних досліджень, підготовки кадрів, а регіони все більшою мірою проводять в життя політику поспирення інновацій. Прикладом цього напряму розвитку регіональної складової інноваційної політики є широка участь окремих регіонів Великобританії в інноваційних програмах ЄС, а також розробка і реалізація регіональних стратегій інноваційного розвитку власних територій. Інноваційна кооперація дозволяє використовувати виробничі та фінансові ресурси, конкурентні переваги підприємств інших країн, сприяє збільшенню продуктивності праці та освоєння капіталомісткої продукції, дозволяючи реалізувати великі проекти, що вкрай складно без об'єднання зусиль.

У Великобританії регіони Східного Мідлену, Уельсу і Шотландії мають власну інноваційну стратегію й активно приймають участь в інноваційних програмах ЄС. Головне місце в цьому напрямку діяльності відводиться Мережі

інноваційних регіонів (Forum of Innovation Regions) та локальної мережі центрів по розповсюдженню інновацій (Innovation Relay Centres – IRC). Центри по розповсюдженню інновацій мають статус незалежних консультативних організацій у сфері технологій та бізнесу, що отримують допомогу від Єврокомісії. Питанням розвитку державної інноваційної інфраструктури особливу увагу приділяють також в США, Японії, Китаї та Індії.

Європейський Союз використовує кілька інструментів інноваційної політики та залучення інвестицій для фінансування інноваційної діяльності.

Серед них виділяють пряме державне фінансування, в першу чергу шляхом виділення грантів, кредитів, субсидій тощо; створення інфраструктури для інноваційної діяльності; податкові стимули, спеціальні схеми підтримки ризикового фінансування, надання державних гарантій [12, с. 16].

Інструменти інноваційної політики в практично всіх країнах світу різні.

Наприклад, в Португалії та Іспанії великий набір фіскальних стимулів використовується до всіх компаній незалежно від їх розміру, а в Великобританії – тільки для компаній малого та середнього бізнесу.

У країнах з високим рівнем науково-технологічного розвитку (Швеція, Німеччина, Фінляндія) надають перевагу заходам прямої фінансової підтримки, що надає можливість державі визначати, які технології або який сектор економіки потрібно розвивати в першу чергу. На відміну від опосередкованих методів стимулювання фінансова допомога має цільовий характер. Держава, а не ринок, визначає, в яких випадках додаткове стимулювання необхідно, а в яких – ні [19].

У розвитку інноваційних систем вищезазначених та інших країн можливо простежити тенденцію посилення прямого державного регулювання інноваційної діяльності (бюджетне фінансування, державне асигнування, адміністративні методи, правові методи). При цьому важливе завдання державного регулювання в країнах-лідерах інноваційного розвитку полягає в створенні сприятливих умов для інноваційної діяльності. Можна виділити

наступні основні заходи, що застосовуються в світі в рамках відповідної інноваційної політики [11]:

а) бюджетне фінансування інноваційних програм і проєктів (частка держави в сукупних витратах на науку доходить до 50%);

б) майнова підтримка інноваторів та інвесторів;

в) податкові преференції, покликані сприяти підвищенню витрат на НДДКР і залученню до інноваційної діяльності як великих, так і малих та середніх підприємств;

г) формування елементів інноваційної інфраструктури на національному та регіональному рівнях;

д) регулювання внутрішньої і зовнішньої інноваційної кооперації суб'єктів інноваційної діяльності і окремих секторів національної інноваційної системи.

В останні десятиліття високі позиції в рейтингах, покликані дати оцінку розвитку інноваційної діяльності, міцно утримували США. У минулі двадцять років ступінь державного регулювання інноваційної діяльності значно зростає. Велика частина інновацій розробляється в рамках державно-приватного партнерства.

У науковій літературі виділяють ряд ключових напрямків інноваційної політики в США, що сприяють активізації інноваційної діяльності (табл. 3.7).

Дані тенденції державного регулювання створюють можливості залучення провідних фахівців, досягнення лідируючих позицій по великому спектрі наукових галузей. Таким чином, в інноваційній діяльності США роль державного регулювання значна, що виражається як в прямих, так і в непрямих заходах. На стику цих двох типів заходів велика увага приділяється розвитку державно-приватного партнерства, співпраці науково-дослідницьких організацій і бізнесу, а також міжнародного співробітництва в інноваційній діяльності.

Також у США поширеним є такий вид фінансування інноваційної діяльності, як венчурне фінансування. Багато венчурних організацій фінансують проєкти, які є найбільш успішними у всьому світі. Наприклад, Microsoft, Apple,

Yahoo, Google спочатку були профінансовані саме венчурними організаціями. Тому можна сказати, що венчурне фінансування є потужним важелем розвитку інноваційних проєктів.

Таблиця 3.7

Особливості інноваційної діяльності США, що сприяють її активізації

Особливості	Характеристика
Концентрація фундаментальних і прикладних НДДКР в університетах	Університети, крім володіння власними значними ресурсами, ведуть НДДКР, що фінансується з бюджету, задіють можливості трансферу технологій за допомогою організацій венчурного фінансування.
Розвинена система інших науково дослідних організацій	Функціонують державні лабораторії, великі інститути, що спеціалізуються на окремих прикладних дослідженнях, а також дослідні центри, які об'єднують зусилля експертів для розробки спеціфічних наукових проблем.
Венчурне фінансування	Визнання значущості венчурного фінансування для активізації інноваційної діяльності знайшло відображення в тому, що стимулювання діяльності венчурних організацій здійснюється з 1950-х рр.
Активна діяльність інноваційних кластерів та технологічних парків	Покликана стимулювати науково-дослідні організації та бізнес до комерціалізації інновацій. Направлена на зосередження на певній території спеціалізованих, пов'язаних технологічним ланцюжком: а) організацій/ провідників НДДКР; б) наукоємного виробництва; в) постачальників
Державні програми, спрямовані на сприяння фінансування НДДКР підприємств (частково фінансуються з державного бюджету на НДР)	Державні програми спрямовані на сприяння фінансуванню НДДКР, що ведуться підприємствами. Основними трьома програмами, в рамках яких здійснюється фінансування малих інноваційних підприємств, є: а) програма створення компаній інвестування малих підприємств (SBIC); б) програма трансферу технологій малих підприємств (STTR); в) програма інноваційних досліджень малих підприємств (SBIR).
Розвиток міжнародного співробітництва в інноваційній діяльності	У зв'язку із зростанням в останні роки значущості питань науки і техніки міжнародного рівня, а також із зростанням активності участі приватного і державного сектора в міжнародному науково-технічному співробітництві Національний науковий рада (ННС) в ході розробки стратегічних доку-ментів як один з найбільш важливих викликів, що стоять перед США, визначив вирішення проблем науково-технічної діяльності в міжнарод-ному аспекті. ННС сформував спеціальну комісію з міжнародних питань науково-технічної діяльності для проведення оцінки їх сучасної ролі і створюваних ними потреб. Державні агентства повинні безперервно своєму розпорядженні власні бюджетами та механізмами оцінки, призначеними для цілей реалізації міжнародних науково-технічних проєктів і програм. Відзначається, що завдяк цьому США здатні зберегти позиції лідера в науково-технічній діяльності.

Джерело: [11]

Результати інноваційного розвитку Японії, безумовно, звертають на себе увагу дослідників. З 1990-х рр. в національній дослідницькій системі Японії сталися істотні структурні зміни:

1. Зріс вплив державних органів, до компетенції яких відноситься питання інноваційної політики вищого рівня.

2. У середині 1990-х рр. було покладено початок твердженням розрахованих на п'ять років планам розвитку науки і технологій як засобу мобілізації інноваційного потенціалу країни, що зробило помітний вплив на формування інноваційної політики.

3. У системі державного регулювання інноваційної діяльності зростає значимість питань стимулювання інноваційних процесів приватних підприємств. Поширення отримали ініціативи в галузі бюджетної і податкової політики, підтримки венчурного підприємництва, державних закупівель інноваційної продукції, правової сфери.

4. В інноваційній політиці отримала визнання система поглядів на розвиток інноваційної кооперації органів влади і управління, науки і бізнесу з метою підвищення результативності інноваційної діяльності. Тут необхідно зазначити, що схожі тенденції можливо простежити і на корпоративному рівні.

Необхідно відзначити, що перетворення інноваційної системи Японії є невід'ємною складовою її стратегії регіонального розвитку. Крім того, істотною в даному контексті є прогресуюча і порівняно але нова тенденція – висновок міжнародних угод про науково-технічній співпраці на рівні регіонів.

Раніше держава також здійснювала заходи з розвитку міжнародної інноваційної кооперації, укладаючи відповідні угоди. Вивчення досвіду державного регулювання в Японії дозволяє сформулювати ряд узагальнень і висновків, які можуть бути цікаві і корисними для України. Незважаючи на позиціонування ринкової конкуренції як базисного фактора активізації

інноваційних процесів, в Японії визнається, що стимулювання інноваційної діяльності є найважливішим завданням держави. В Японії переважає інтеграційний процес, що дозволяє поєднувати освоєння зарубіжних і

розвиток вітчизняних технологій за рахунок реалізації заходів прямого державного регулювання і особливо стимулювання інноваційної діяльності.

У інноваційній діяльності Японії спостерігається тенденція розвитку державно-приватного партнерства, міжнародного співробітництва, значущим проявом яких є інтенсифікація зусиль з розвитку міжнародної інноваційної кооперації, в тому числі на рівні регіонів.

Необхідно відзначити, що державне регулювання інноваційної сфери взаємопов'язане з інвестиційною політикою держави, яка фінансує фундаментальні наукові дослідження та високо ризиковані інноваційні

проекти. Фінансування є основною складовою системи державної підтримки інноваційної діяльності. Кошти можуть бути надані великим, середнім і малим підприємствам на різних етапах інноваційної діяльності, особливо на перших етапах, що передбачається високою невизначеністю її результатів,

складністю оцінки віддачі вкладення в інновації високою капіталомісткістю початкових етапів інноваційного процесу. Також держава здійснює заходи, що стосуються конкуренції підприємницького бізнесу, зайнятого інноваційною діяльністю, і спрямовані на подолання впливу олігопольних регулюючих сил у рамках самого ринку. Державне фінансування

інноваційної сфери дозволяє здійснювати невідомі навіть для дуже великого приватного бізнесу наукові дослідження, практична значущість яких може проявитися тільки в дуже віддаленій перспективі, розвивати принципово нові напрями науки і технологій. Завдяки державному

фінансуванню виникли не тільки нові продукти і технології, а й цілі галузі економіки – Інтернет, телекомунікації, біотехнології.

Стимулювання інноваційної діяльності у будь-якому випадку потребує фінансових вкладень. Без виділення коштів державою, вкладень інвесторів та внутрішніх витрат суб'єктів господарювання на НДДКР не можливий

розвиток виробництва і економіки в цілому. Україна значно відстає у розмірах витрат на наукові дослідження, мало того у нас йде тенденція до спаду даних витрат, в той час як у інших країнах витрати на НДДКР тільки

зростають. У табл. 3.8 подано витрати на НДДКР у різних країнах світу та в Україні.

Таблиця 3.8

Витрати на науково-дослідну та дослідно-конструкторську роботи,

млрд. дол. США

Країна	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
США	415	427	436	450	485	496	512
Китай	149	175	199	258	344	373	401
Японія	148	152	158	168	163	165	172
Німеччина	83	88	91	92	103	107	113
Південна Корея	49	53	56	61	64	75	81
Індія	33	38	41	42	62	66	73
Франція	47	49	31	52	58	59	60
Росія	23	25	27	38	54	51	55
Велика Британія	39	41	42	44	44	45	48
Бразилія	24	28	30	31	37	37	37
Україна	1,01	1,8	1,44	1,2	0,65	0,63	0,91

Джерело: побудовано автором на основі [50].

Отже, враховуючи досвід розвинених країн у сфері активізації інноваційної діяльності, можна виділити прямі та непрямі методи стимулювання інноваційної сфери в Україні. До прямих методів можна віднести:

— бюджетне фінансування чи надання кредитів на пільгових умовах підприємствам і організаціям, що здійснюють наукові розробки та готують кваліфіковані кадри;

— безоплатна передача або надання на пільгових умовах державного майна та земельних ділянок для організації інноваційних підприємств;

— створення наукової та обслуговуючої інфраструктури у регіонах, де концентрується науково-дослідна діяльність;

— реалізація цільових програм, спрямованих на підвищення інноваційної активності бізнесу;

— державні замовлення, переважно у формі контрактів на проведення НДР, які забезпечують початковий попит на нововведення, а

потім широко застосовуються в економіці країни;

створення науково-технічних зон із спеціальним режимом інноваційно-інвестиційної діяльності [11, с. 56]. Серед непрямих методів найбільш пріоритетними є:

- податкові пільги на інвестиції, що здійснюються в інноваційну сферу;

- різноманітні пільги для суб'єктів економічної діяльності, які спеціалізуються на науково-технічних напрямках;

- законодавчі норми, які стимулюють науково-дослідну активність.

Крім того, одним з першочергових завдань для нашої країни має стати створення економічного та правового механізму розроблення й упровадження новітніх технологій та інновацій у практичну сферу. Ці

механізми повинні сприяти формуванню відповідних умов для розвитку

інноваційної діяльності підприємств. Також важливим є формування економічної політики держави щодо впровадження у виробництво і побут новітніх технологій, визначення реальних перспективних джерел фінансових

ресурсів, необхідних для реалізації передбачуваних напрямів розроблення

інновацій, стимулювання та розвиток венчурного підприємництва, а також

відповідність нормативної та юридичної баз наукового і загальноосвітнього рівнів спеціалістів для здійснення циклу «ідея-розробка-інновація-

упровадження», відповідних методів управління цими процесами на

підприємстві [12, с. 43].

Необхідно відзначити, що в країнах, що досягли значних результатів в інноваційному розвитку, поряд з прямими методами державного регулювання, найважливіше місце в яких займає фінансування, вживаються

заходи щодо поширення інновацій з акцентом на методи стимулювання.

Одним із завдань, що вирішуються при тісному поєднанні цих методів, є розвиток інноваційної кооперації.

Глобалізація і регіоналізація, зростання наукоємності технологій,

обмеженість ресурсів вітчизняних суб'єктів інноваційної діяльності призводять до того, що інноваційна кооперація має істотний потенціал активізації інноваційної діяльності, в тому числі на регіональному рівні, і ступінь інтенсивності її використання в рамках державного регулювання

інноваційної діяльності стрімко зростає. Про це свідчить досвід ЄС, США, Японії. В результаті регіональні органи влади і управління зміцнюють економічні зв'язки із зацікавленими у співпраці зарубіжними суб'єктами інноваційної діяльності, одночасно, регіональні проблеми вирішуються шляхом тісної взаємодії державних і регіональних органів влади і управління, оскільки останнім краще відомі економічні, технічні та соціальні потреби регіонів.

Для європейської моделі підтримки інноваційної діяльності характерним є: надання податкових пільг, преференцій, дотацій, спрощення

адміністративних процедур, підтримання підприємств, які інвестують кошти у бідніших регіонах держави, створення технологічних парків та ін. Ми можемо говорити про ефективність такої системи, тому що, як свідчать дослідження, як у Франції, так і у Німеччині, кількість підприємств, котрі

отримують податковий дослідницький кредит, зростає з кожним роком, незважаючи на складність процедури його оформлення. В ефективності інноваційної політики Німеччини не має бути сумніву, тому що здатність до інновацій у цієї країни одна з найкращих у світі.

Таким чином, державне регулювання ринку інновацій в країнах з розвинутою економікою, спрямоване на забезпечення сприятливого економічного клімату для розвитку інноваційних процесів, забезпечує зв'язок науки із завданнями виробництва. Міжнародний досвід складає певний

інтерес для державного регулювання інноваційної діяльності України. Задля правильного вибору регулювання інноваційних процесів механізм формування й реалізації інноваційної політики потрібно адаптувати до українських реалій державного регулювання.

Висновки до розділу 3

Досліджуючи перспективні напрямки вдосконалення державного регулювання інноваційної діяльності в Україні, ми визначили конкурентну позицію України в інноваційній сфері та розглянули зарубіжний досвід державного регулювання інноваційної діяльності та його можливість адаптувати до вітчизняних реалій, в результаті прийшли до наступних висновків:

1. Україна на світовому ринку інновацій має низьку конкурентну позицію, що пов'язано із відсутністю належного економічного механізму стимулювання інноваційної діяльності та відповідної нормативно-правової бази.

2. В Україні розроблена інформаційно-аналитична база для державного регулювання, у тому числі стимулювання інноваційної діяльності підприємств. Основу відповідного інструментарію становлять державні статистичні спостереження, показники інноваційної активності підприємств і сумарний індекс інновацій. Проте у зв'язку із схваленням у 2019 році Стратегії розвитку інноваційної сфери на період до 2030 року, яка спрямована на розбудову національної інноваційної екосистеми, потребує удосконалення інструментарій моніторингу запиту вітчизняних підприємств на інноваційні рішення їхніх проблем, аналізу і прогнозування впливу заходів державного регулювання на інноваційний розвиток економіки.

3. Державне регулювання ринку інновацій в країнах з розвинутою економікою, спрямоване на забезпечення сприятливого економічного клімату для розвитку інноваційних процесів, забезпечує зв'язок науки із завданнями виробництва. Зарубіжний досвід складає певний інтерес для державного регулювання інноваційної діяльності України в сфері фінансування, венчурного інвестування, державно-приватного партнерства, міждержавної кооперації тощо.

ВИСНОВКИ

НУВБІП України

В ході виконання магістерської кваліфікаційної роботи була досягнута її мета, а саме поглиблено теоретичні засади і розроблено практичні рекомендації щодо вдосконалення державного регулювання інноваційної діяльності. Для досягнення мети роботи були виконані наступні завдання:

НУВБІП України

обґрунтовано мету, принципи та завдання інноваційної діяльності в державі; досліджено механізм державного регулювання інноваційної діяльності; розглянуто методи стимулювання інноваційної діяльності; визначено організаційно-економічний механізм державного регулювання інноваційної діяльності в Україні; проаналізовано розвиток інноваційної діяльності України; оцінено рівень інноваційної діяльності в Україні; оцінено конкурентні позиції промисловості України в інноваційній сфері з використанням міжнародних, європейських і національних індикаторів; розроблено напрямки вдосконалення державного регулювання інноваційної діяльності в Україні на основі зарубіжного досвіду. В результаті були зроблені наступні висновки:

НУВБІП України

1. Інноваційна діяльність підприємств – це складний процес, який полягає у перетворенні новачій, як правило у формі нових ідей, в інновації з метою забезпечення соціального, економічного, екологічного чи іншого суспільного ефекту. Результативність та ефективність такого перетворення залежить від економічного механізму стимулювання усіх етапів процесу інноваційної діяльності.

НУВБІП України

2. Механізм державного регулювання інноваційної діяльності являє собою сукупність методів, форм і інструментів, за допомогою яких забезпечується функціонування, регулювання, контроль за ринком інновацій, захист прав і інтересів його суб'єктів, а також зниження ризиків та забезпечення стабільності розвитку інноваційної діяльності.

НУВБІП України

3. Механізм державного регулювання інноваційної діяльності включає нормативно-правову, організаційну та інформаційно-аналітичну складові, які

НУВБІП України

НУВБІП України

покликані забезпечити національні інтереси, ринкові стимули та суспільні вимоги. Для удосконалення нормативно-правової складової стимулювання інноваційної діяльності пропонуємо класифікувати відповідні нормативні документи на три групи:

перша – акти, які регулюють відносини у сфері інтелектуальної власності,
друга група – акти, що регулюють відносини власне в сфері інноваційної та науково-технічної діяльності;

третья група – акти, які регулюють ширше коло господарських відносин, які пов'язані, зокрема, з інноваційною діяльністю.

Такий підхід, на нашу думку, сприятиме удосконаленню інституційної підтримки інноваційної діяльності з урахуванням етапів інноваційного процесу та відповідних об'єктів стимулювання.

4. Удосконалення механізму стимулювання інноваційної діяльності пов'язане з визначенням інноваційного підприємства. Зважаючи на складність оцінювання рівня новизни та обсягів інноваційної продукції на етапі її промислового впровадження, інноваційним підприємством, на нашу думку, доцільно вважати суб'єкт господарювання, щодо якого виконуються такі умови:

1) підприємство має зареєстровані інноваційні проекти і здійснює окремий бухгалтерський облік щодо їх виконання;

2) витрати (інвестиції) на інноваційну діяльність перевищують 70 % загальних витрат (інвестицій) на всі види продукції.

5. Головними принципами економічного механізму стимулювання інноваційної діяльності вважаємо такі:

1) пріоритетність інтересів національної безпеки, підвищення стандартів якості життя, розвитку циркулярної економіки;

2) розподіл повноважень в інститутах державного регулювання інноваційної сфери;

3) моніторинг економічної і соціальної ефективності витрат.

6. Від збалансованої та ефективної роботи складових організаційно-економічного механізму державного регулювання інноваційної діяльності багато в чому залежить власне інноваційний розвиток України. На

теперішній час можна констатувати, що засади для успішної реалізації державного регулювання інноваційної діяльності в Україні уже є створеними, організаційно-економічний механізм державного регулювання інноваційної діяльності сформований, однак подальшого удосконалення потребують всі три функціональні блоки методів організаційно-економічного

механізму державного регулювання інноваційної діяльності: економічно-фінансовий, нормативно-правовий та організаційний. Для цього, перш за все, потрібно врегулювати механізм здійснення запланованих заходів всередині кожного з функціональних блоків організаційно-економічного механізму державного регулювання інноваційної діяльності, а також адаптувати їх до сучасних реалій, зменшивши вплив відомчої домінанти. Тоді вдасться усунути зайві витрати, пов'язані із нескоординованістю процесів, та прискорити процес впровадження інновацій у виробництво.

7. Згідно проведеної оцінки інноваційної діяльності в Україні виявлено, що в основному інноваційною діяльністю займаються самі підприємства. Це пов'язано з потребами цих суб'єктів господарювання постійно розвиватися та утримувати рівень свого впливу на ринку. Державних асигнувань недостатньо для стимулювання інноваційної діяльності в Україні, для нормального проведення спеціальних заходів в стратегічних сферах доцільно залучати додаткові інвестиції. Підтримка уряду в даному випадку має бути постійною, в плані підготовки та реалізації програм пов'язаних зі сталим розвитком країни.

8. Проведена оцінка основних тенденцій розвитку інноваційної діяльності України. Попри зростання підприємств, які проводять інноваційні заходи, кількість задіяного кадрового складу з технічними навичками постійно зменшується. Для формування позитивної тенденції в кадровому потенціалі країни, а конкретно серед дослідників та техніків, підприємства разом з урядом мають спільно створити умови для утримання таких осіб в

нашій країні. Виявлено, що серед підприємств відбулося значне скорочення виділення коштів на закупівлю машин, обладнання та програмного забезпечення. Скоротилися витрати на закупівлю зовнішніх знань, але все більше витрачається на внутрішні дослідження та розробки. Що доводить зацікавленість підприємств у використанні власних ресурсів та наукових кадрів для вдосконалення свого виробництва.

Звідси внаслідок позитивних змін в інноваційній діяльності, що виконується підприємствами за вдалого проведення стратегічного планування та його реалізації з боку держави, з'являється більше шансів прискорити адаптацію традиційної української економіки до інноваційної. Україна на світовому ринку інновацій має низьку конкурентну позицію, що пов'язано із відсутністю належного економічного механізму стимулювання інноваційної діяльності та відповідної нормативно-правової бази.

9. В Україні розроблена інформаційно-аналітична база для державного регулювання, у тому числі стимулювання інноваційної діяльності підприємств. Основу відповідного інструментарію становлять державні статистичні спостереження, показники інноваційної активності підприємств і сумарний індекс інновацій. Проте у зв'язку із схваленням у 2019 році Стратегії розвитку інноваційної сфери на період до 2030 року, яка спрямована на розбудову національної інноваційної екосистеми, потребує удосконалення інструментарію моніторингу запиту вітчизняних підприємств на інноваційні рішення їхніх проблем, аналізу і прогнозування впливу заходів державного регулювання на інноваційний розвиток економіки.

10. Державне регулювання ринку інновацій в країнах з розвинутою економікою, спрямоване на забезпечення сприятливого економічного клімату для розвитку інноваційних процесів, забезпечує зв'язок науки із завданнями виробництва. Зарубіжний досвід складає певний інтерес для державного регулювання інноваційної діяльності України в сфері фінансування, венчурного інвестування, державно-приватного партнерства, міждержавної кооперації тощо.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Амоша О.І., Антонюк В.П., Землянкін А.І. та ін. *Активізація інноваційної діяльності: організаційно-правове та соціально-економічне забезпечення*: Монографія / НАН України. Донецьк: Ін-т економіки промисловості, 2007. – 328 с.
2. Водянка Л. Д., Підгірна В. С., Сироїчко К. В. Зарубіжний досвід державного регулювання інноваційної діяльності. *Інвестиції: практика та досвід*. 2018. №9. С. 77–82.
3. Гончаренко О. В. Інноваційний розвиток підприємств: інституційні обмеження та перспективи *Ефективна економіка*. 2011. № 12 URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=829> (дата звернення: 17.03.2023).
4. *Господарський кодекс України*: від 16 січня 2003 р. Відомості Верховної Ради України (ВВР). 2003. № 18, № 19–20, № 21–22. С. 144
5. *Державна служба статистики* [офіційний сайт]. URL: <http://ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 15.09.2023 р.).
6. *Економіка України: Стратегія і політика довгострокового розвитку* / В.А. Александрова, М. І. Артёмова, Ю. М. Бажал, О. І. Борангівський; ред. В. М. Геець. Київ : Фенікс, 2013. 1008 с.
7. *Економічна оцінка державних пріоритетів технологічного розвитку* / За ред. д-ра екон. наук Ю.М. Бажала. К.: Ін-т економіки і прогнозування, 2012. 320 с.
8. Єгоров Є.С. *Програма інноваційного розвитку зарубіжних країн: досвід та досягнення*. URL: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/Apir/2016_2/Yegorov%202.pdf.
9. Заблоцький Я.Ф. *Економіка й організація інноваційної діяльності*: Навч. посібник. Львів: Новий Світ. 2017. 456 с.
10. *Інновації в Україні: Європейський досвід та рекомендації для України*. Т.З. К.: Фенікс, 2013. 76.

11. *Інноваційна політика: Європейський досвід та рекомендації для України* / Авідор Г., Архангельський В., Бойто Е. та ін. К.: Фенікс, 2015. 75 с.

12. Кабнет міністрів України [офіційний сайт]. URL: <https://www.kmu.gov.ua/> (дата звернення: 24.07.2023).

13. Касьяненко В. Зарубіжний досвід управління інноваційним потенціалом економіки та можливості його використання в Україні. *Маркетинг і менеджмент інновації*. 2011. № 4. С. 200–204.

14. Кондрашов О. М. *Організаційно-економічний механізм регулювання інноваційної діяльності в промисловості України* / Дис. ... канд. екон. наук: 08.07.01. Київ, 2013. 48 с.

15. Коссяк В. М., Якубівський І. Є. *Права інтелектуальної власності* : підручник. Київ : Істина, 2017. 208 с.

16. Крупка М. І. *Фінансово-кредитний механізм інноваційного розвитку економіки України*. Львів : Вид. центр ЛНУ імені Івана Франка, 2011. 608 с.

17. Кучеренко Р. А. До питання правового регулювання інноваційної діяльності в Україні. XIV Міжнародна наукова інтернет-конференція. *Advanced technologies of science*. URL: <http://intkonf.org/kucherenko-ra-dopr-tannu-pravovogo-regulyuvannya-innovatsiynoyi-diyalnosti-v-ukrayini/> (дата звернення: 17.06.2023).

18. Лукашина М. В. Стратегічні напрями розвитку інноваційного підприємництва. *Економіка і прогнозування*. 2009. № 3. С. 86–98.

19. Методологічні положення зі статистики інноваційної діяльності затв. наказом Державної служби статистики України від 10.01.2013 р. № 3 зі змінами, внесеними наказом Державної служби статистики України 18.01.2019 р. № 19. URL:

http://www.ukrstat.gov.ua/metod_polog/metod_doc/2019/19/met_st_id.pdf (дата звернення: 20.09.2023).

20. Михайлова Л. І., Турчина С. Г. *Інноваційний менеджмент* : навч.

посібник. Київ : Центр навч. під-ри, 2007. 248 с.

21. Міністерство економіки [офіційний сайт]. URL: <https://www.me.gov.ua/> (дата звернення: 24.07.2023).

22. Міністерство освіти і науки України [офіційний сайт]. URL:

<https://mon.gov.ua/ua> (дата звернення: 23.07.2023).

23. Моніторинговий звіт Україна 2019 рік / Державна служба статистики України, Міністерство економічного розвитку і торгівлі України за підтримки ЮНІСЕФ в Україні. Київ, 2019. URL:

http://www.ukrstat.gov.ua/menu/st_rozv/publ/SDGsMonitoringReport_v08_24.09.2019.pdf (дата звернення: 02.02.2023).

24. Мочерний С. В. Економічна енциклопедія : у 3 т. Т. 1. Київ-Тернопіль : ВЦ «Академія», Академія народного господарства, 2000-2001. 864 с.

25. Наукова та інноваційна діяльність України : статистичний збірник / Державна служба статистики України. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/drak/publicat/kat_u/2019/zb/09/zb_nauka_2018.pdf (дата звернення: 10.09.2023).

26. Онікієнко В.В., Ємельяненко Л.М., Терон І.В. Інноваційна парадигма соціально-економічного розвитку України (За ред. В.В. Онікієнка). К.: РВПС НАН України, 2006. 480 с.

27. Пересада А. А. Управління інвестиційними процесами. Київ. Вид-во «Лібра», 2012. 472 с.

28. Податковий кодекс України : від 02 грудня 2010 р. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 2011, № 13-14, № 15-16, № 17. С. 112.

29. Про затвердження Положення про Єдиний державний реєстр підприємств та організацій України : Постанова Кабінету Міністрів України від 22.01.1996 р. № 118 станом на 04.02.2011. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/118-96-%D0%BF> (дата звернення: 17.09.2023).

30. Про захист економічної конкуренції : Закон України від 14 січня

2001 р. № 2210-III. Відомості Верховної Ради України. 2001. № 12. С. 64.

31. Про інвестиційну діяльність : Закон України від 7 (02) 1991 р. № 47. Відомості Верховної Ради України (ВВР). 1991. № 47. Ст. 645

32. Про інноваційну діяльність : Закон України від 4 липня 2002 р. № 40-IV. URL: <http://www.portal.rada.gov.ua> (дата звернення: 20.05.2023).

33. Про наукову і науково-технічну діяльність: Закон України від 13.12.91р. № 848-VIII. Відомості Верховної Ради України. 1992. № 12. С. 165.

34. Про схвалення Концепції загальнодержавної цільової економічної програми розвитку промисловості на період до 2020 року : розпорядження Кабінету Міністрів України від 17.07.2013 р. № 603-р. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/603-2013-p> (дата звернення: 04.05.2023).

35. Про схвалення стратегії розвитку сфери інноваційної діяльності до 2030 року : розпорядження Кабінет Міністрів України від 10 липня 2019 р. № 526-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/526-2019-p> (дата звернення: 12.09.2023).

36. Промисловість України // Державна служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 26.07.2023).

37. Пшик Б.І. Теоретичні засади фінансового регулювання інноваційної діяльності в Україні. Науковий вісник НЛТУ України: збірник науково-технічних праць. Львів: РВВ НЛТУ України, 2016. Вип. 26.6. С. 61–68.

38. Стан інноваційної діяльності та діяльності у сфері трансферу технологій в Україні у 2017 році : аналітична довідка / Т. В. Писаренко, Т. К. Кваша та ін. Київ : Укр ІНТЕІ, 2018. 98 с.

39. Стратегія розвитку сфери інноваційної діяльності на період до 2030 року : розпорядженням Кабінету Міністрів України від 10 липня 2019 р. № 526-р.

40. Стеченко Д. М. *Державне регулювання економіки* : навч. посібник. К.: Знання, 2017. 271 с.

41. Українська асоціація інвестиційного бізнесу. URL: <http://www.uaib.com.ua> (дата звернення: 12.09.2023).

42. Чухрай Н., Патора Р. Товарна інноваційна політика: управління інноваціями на підприємстві: підручник. К.: Вид-во «Кондор», 2016. 398 с.

43. Чучко С. П. *Організаційно-економічний механізм стимулювання інноваційної діяльності України* : дис. канд. екон. наук: 08.00.03. Харків, 2008. С. 81–82.

44. Шуміло І. А. Проблеми нормативно-правового забезпечення регіональної інноваційної політики. *Форум права*. 2018. № 3. С. 45.

45. Щербань В. М., Козубенко Л. Д. *Товарна інноваційна політика* : навч. посібник. К.: Вид-во «Кондор», 2016. 400 с.

46. Ядранська О.В. Зарубіжний досвід державного регулювання науки: основні форми та напрями // 36 наукових праць ДонДУУ. Сер.: *Державне управління*. 2016. Вип. 93, Т. 8. С. 63–69.

47. Якубовський М., Щукін В. Інфраструктура — фактор прискорення інноваційного розвитку промисловості. *Економіка України*. 2017. № 2. С. 27–38.

48. European Innovation Scoreboard 2019. European Commission. URL: https://ec.europa.eu/growth/industry/innovation/facts-figures/scoreboards_it (дата звернення: 03.08.2023).

49. Eurostat [official site]. <https://ec.europa.eu/eurostat> (дата звернення: 25.07.2023).

50. Explained. Glossary: High-tech classification of manufacturing industries. Eurostat Statistics. URL: https://ec.europa.eu/eurostat/statisticsexplained/index.php/Glossary:Hightech_classification_of_manufacturing_industries (дата звернення: 12.07.2023).

51. Vodyanka Lyubov, Kobelya Zoryana, Filipchuk Nataliia. The problematic aspects of position disbalance of Ukraine and Romania in international rating estimates/ *The USV Annals of Economics and Public Administration*. 2016. vol. 16. issue Special. P. 72–77.

52. The Bloomberg innovation index. Bloomberg Business. URL: <https://www.bloomberg.com/graphics/2015-innovative-countries/> (дата

звернення: 10.07.2023).

53. Valeo Group Websites – URL: <https://www.valeo.com/en/profile-and-key-figures/> (дата звернення: 11.07.2023).

54. Virtuosity Consulting. Successful Examples of Public-Private Partnerships and Private Sector Involvement in Transport Infrastructure Development. Final report for OECD/ECMT Transport Research Centre, 2005: URL: <http://www.internationaltransport-forum.org/itrc/infrastructure/invctmct/PPPsuccessStories.pdf>.

55. Which companies have the most ambitious plastic packaging reduction targets. Beverage daily 06.03.2020 URL: <https://www.beveragedaily.com/Article/2020/03/06/Coca-Cola-Peps-Co-Nestle-How-packaging-sustainability-commitments-compare> (дата звернення: 17.03.2023).

56. Zadeh L. A. Fuzzy sets as a basis for a theory of possibility. Fuzzy Sets and Systems. 1978. Vol. 1, № 1

ДОДАТКИ

НУБІП України

Додаток А

Загальна класифікація інновацій

Класифікаційна ознака	Характеристика
<p>За видами інновацій</p> <p>За новизною інноваційного продукту</p>	<ul style="list-style-type: none"> - технічні; - технологічні; - екологічні; - соціальні; - організаційно управлінські - нова продукція та нові проекти; - сучасна модифікація продукції та розвиток проектів; - продукція з новим дизайном
<p>За етапами</p>	<ul style="list-style-type: none"> - оцінка наукового потенціалу; - науково-технічні та маркетингові дослідження; - оцінка можливих пріоритетних нових продуктів та організаційно-технічних проектів; - проектування нового виробу або організаційно технічних систем; - експериментальна перевірка інноваційного продукту; - впровадження у виробництво - капітальне інвестування; матеріальне забезпечення; - енергетичне забезпечення; - технічне забезпечення; - конструкторсько-технологічне забезпечення; - виробниче забезпечення; - основне виробництво; - збут; - екологічний захист; - управління.
<p>За відповідністю до підприємства або окремих сфер його діяльності</p>	<ul style="list-style-type: none"> - самостійна потреба підприємства; - з допомогою підрядника; - створення спільного виробництва - потреба в середині підприємства; - використання на розвиток кооперації; - реалізація на ринку.
<p>За характером кооперації</p> <p>За призначенням</p>	<ul style="list-style-type: none"> - пряме замовлення; - з допомогою посередника; - продаж права на реалізацію та користуванн
<p>За формами реалізації</p>	

Державна підтримка інноваційних та інвестиційних проектів

Інноваційні проекти	Інвестиційні проекти
<p>1) повне безвідсоткове кредитування (на умовах інфляційної індексації) пріоритетних проектів за рахунок коштів Державного бюджету України, бюджету АР Крим та місцевих бюджетів;</p> <p>2) часткове (до 50 %) безвідсоткове кредитування (на умовах інфляційної індексації) проектів за рахунок коштів Державного бюджету України, бюджету АР Крим та місцевих бюджетів за умови залучення до фінансування проекту решти необхідних коштів виконавця проекту і (або) інших суб'єктів інноваційної діяльності;</p> <p>3) повна чи часткова компенсація (за рахунок коштів Державного бюджету України, бюджету АР Крим та місцевих бюджетів) відсотків, сплачуваних суб'єктами комерційним банкам та іншим фінансово-кредитним установам за кредитування проектів;</p> <p>4) надання державних гарантій комерційним банкам, що здійснюють кредитування пріоритетних проектів;</p> <p>5) майнове страхування реалізації проектів відповідно до ЗУ «Про страхування».</p>	
<p>Додати такі пільги для інноваційних підприємств (запровадити реєстр):</p> <p>1) встановлена щорічна 20% норма прискореної амортизації основних фондів групи 3 до досягнення балансовою вартістю групи нульового значення;</p> <p>2) сплата земельного податку за ставкою у розмірі 50% чинної ставки оподаткування.</p> <p>3) 50% податку на додану вартість з операцій з продажу товарів (виконання робіт, надання послуг), пов'язаних з виконанням інноваційних проектів, і 50% податку на прибуток, одержаний від виконання цих проектів, записалися у розпорядженні платника податків, зараховувалися на його спеціальний рахунок і використовувалися ним виключно на фінансування інноваційної, науково-технічної діяльності і розширення власних науковотехнологічних і дослідно-експериментальних баз. Таке пільгове оподаткування реалізовувалося за умови, що суб'єкт інноваційної діяльності є інноваційним підприємством про початок реалізації інноваційного проекту у місячний строк мав повідомити відповідний орган Державної податкової адміністрації, а за всіма господарськими операціями, пов'язаними з виконанням інноваційного проекту, мав вести окремий бухгалтерський облік.</p> <p>3) Необхідні для виконання пріоритетного інноваційного проекту сировина,</p>	<p>1) під час нарахування амортизації основних засобів, що використовуються в період реалізації інвестиційного проекту та входять до груп 2 і 3, може бути застосовано метод прискореного зменшення залишкової вартості;</p> <p>2) сума податкових пільг з податку на прибуток підприємств, наданих суб'єкту господарювання під час реалізації інвестиційних проектів у пріоритетних галузях економіки, не може перевищувати обсяг інвестицій, фактично здійснених таким суб'єктом господарювання.</p> <p>Суб'єкт господарювання подає разом з податковою декларацією з податку на прибуток інформацію в довільній формі про розмір податкових пільг, отриманих у звітних періодах;</p> <p>3) ведуть окремий податковий облік доходів та витрат, пов'язаних з отриманням прибутку від реалізації інвестиційних проектів у пріоритетних галузях економіки, що звільняються від оподаткування за загальними правилами у порядку, визначеному пунктом 152.11 статті 152 Податкового Кодексу;</p> <p>4) якщо протягом двох років з дня схвалення інвестиційного проекту або у наступні роки не досягнуто критеріїв, установлених Законом України «Про стимулювання інвестиційної діяльності у пріоритетних галузях економіки з метою створення нових робочих місць», або в разі</p>

Інноваційні проекти	Інвестиційні проекти
<p>устаткування, обладнання, комплектуючі та інші товари (крім підакцизних), які не виробляються в Україні або виробляються, але не відповідають вимогам проекту, під час ввезення в Україну протягом терміну дії свідоцтва про держреєстрацію проекту повинні були звільнитися від сплати мита та податку на додану вартість</p>	<p>відмови суб'єкта господарювання від реалізації інвестиційного проекту суб'єкт господарювання втрачає право на застосування правил оподаткування з урахуванням особливостей, передбачених цим пунктом, та зобов'язаний сплатити податок на прибуток на загальних підставах за весь період реалізації інвестиційного проекту.</p>

Джерело: складено автором на основі [4; 31; 32].

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України